mestna knjižnica ljubljana

Digitalna knjižnica Mestne knjižnice Ljubljana

Izhodišča za delovanje

oktober 2020

Digitalna knjižnica Mestne knjižnice Ljubljana

Izhodišča za delovanje

zbral in uredil: Aleš Klemen

Ljubljana, oktober 2020

Kazalo

1 Uvod ... 5

2 Pregled elementov knjižničnega e-okolja ... 7

2.1 Vidiki dostopa do digitalnih vsebin na enotnem digitalnem trgu ... 7

2.2 Digitalne vsebine ... 9

2.3 Digitalne storitve ... 10

2.4 Tipična delovna mesta in naloge v okviru digitalnih knjižnic ... 11

2.4.1 Skrbništvo digitalne knjižnice ... 11

2.4.2 Skrbništvo digitalnih vsebin ... 12

2.4.3 Urednikovanje spletnih strani ... 12

2.4.4 Skrbništvo projektov digitalizacije ... 12

2.4.5 Spletno izobraževanje ... 13

2.4.6 Podpora delovnim procesom digitalne knjižnice ... 13

2.4.7 Delo z uporabniki ... 14

3 Notranje tehnološko okolje slovenskih splošnih knjižnic ... 15

4 Analiza uporabe e-virov v MKL ... 17

4.1 Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic ... 18

5 Digitalna knjižnica MKL (DK MKL) ... 21

5.1 Predlog kadrovskih potreb ... 21

5.2 E-podatkovne in avdio-video zbirke ... 22

5.2.1 Ponudba e-podatkovnih zbirk ... 23

5.2.2 Ponudba e-knjig in zvočnih knjig ... 23

5.2.3 Pretočne vsebine (avdio in video) ... 25

5.2.4 Skrbništvo podatkovnih zbirk MKL ... 26

5.2.5 Dostop do zakupljenih e-virov preko konzorcija COSEC ... 26

5.2.6 Nadgradnja ponudbe vsebin ... 27

5.3 Skrb za digitalne vsebine ... 28

5.3.1 Spletna stran knjižnice ... 28

5.3.2 Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si) ... 28

5.3.2.1 Vodenje projektov digitalizacije ... 28

5.3.2.2 Arhiv projektov digitalizacije MKL ... 28

5.3.2.3 Urejanje podatkov na portalu dLib.si s strani sodelujočih knjižnic ... 28

5.3.2.4 Prilagoditve Digitalne knjižnice Slovenije za OOK ... 28

5.3.2.5 Trajno hranjenje digitaliziranih in izvorno digitalnih domoznanskih vsebin ... 29

5.3.3 Interna spletna stran knjižnice ... 30

5.3.4 Družbena omrežja ... 30

5.3.5 Arhiv fotografij MKL ... 30

5.3.6 Multimedijski center MKL ... 31

5.3.7 Območna administracija skupnih portalov ... 31

5.3.7.1 Domoznanski portal Kamra in Album Slovenije ... 31

5.3.7.2 Spletni biografski leksikon Obrazi slovenskih pokrajin ... 32

5.3.7.3 Portal slovenskih splošnih knjižnic – Knjižnice.si ... 32

5.3.7.4 Portal Dobreknjige.si ... 32

5.3.8 Zbirke posebnega domoznanskega gradiva na Museums.si ... 33

5.4 Skrb za digitalne storitve ... 33
5.4.1 Knjižnični katalog COBISS+ ... 33
5.4.1.1 Moja knjižnica COBISS+ ... 34
5.4.1.2 Uporaba aplikacije mCOBISS za pametnih napravah ... 34
5.4.1.3 Spletni vpis in podaljševanje članstva na daljavo ... 34
5.4.1.4 Plačilo dolga/članarine z uporabo storitve e-plačila UJP ... 35
5.4.2 Spletna rezervacija uporabniškega računalnika ... 35
5.4.3 Samostojno tiskanje in fotokopiranje v knjižnici ... 35
5.4.4 Referenčni servis Vprašaj knjižničarja ... 36
5.4.5 Ponudba brezžičnih omrežji (Eduroam, Libroam) ... 36
5.4.6 Medknjižnična izposoja e-gradiv ... 36
5.4.7 Spletne prireditve in dogodki ... 36
5.5 Informacijska pismenost in spletno izobraževanje ... 37
5.6 Digitalna kreativnost, kultura in digitalne tehnologije ... 40
6 Usmeritve za prihodnost ... 41
6.1 Predlogi za nadaljnje aktivnosti ... 46
7 Viri in literatura ... 48
Priloga 1: Digitalizacija v Mestni knjižnici Ljubljana v obdobju med 2007 in 2019
Priloga 2: Stanje digitalne družbe v Sloveniji
Priloga 3: Pretočne video vsebine
Priloga 4: Načrt aktivnosti za začetek izvajanja razširjene storitve enakopravnega najema e-virov za vse splošne knjižnice (COSEC, 2020)

1 Uvod

Izraz digitalna knjižnica ne pomeni isto kot zbirke digitalnih dokumentov in njihova orodja za upravljanje z informacijami, ampak vključuje tudi različne aktivnosti, s pomočjo katerih postanejo zbirke, storitve in kadri, ki zagotavljajo delovanje digitalne knjižnice, del življenjskega cikla ustvarjanja, uporabe ter ohranjanja informacij in znanja. Digitalna knjižnica zajema tako oblikovanje, kot distribucijo vseh vrst informacij prek omrežij, od v digitalno obliko pretvorjenih gradiv do takšnih vrst informacij, ki nimajo analogije v fizičnem svetu. Digitalna knjižnica tudi ni sinonim za digitalizacijo knjižničnega gradiva, saj gre v primeru digitalizacije za pretvorbo zapisov iz analogne v digitalno obliko, kar je le ena od aktivnosti, ki potekajo v procesu izgradnje digitalne knjižnice. Digitalna knjižnica je tako zbirka različnih sistemov in virov, ki so povezani preko mreže in integrirani drug v drugega ter namenjeni specifičnim namenom in uporabnikom[1] (Lesnik, Jerič, Curhalek in Kerec, 2001).

Glavne lastnosti digitalnih knjižnic bi lahko opredelili kot:

- **Brez fizičnih ovir**. Uporabniku digitalne knjižnice ni treba fizično obiskati knjižnice. Ljudje z vsega sveta lahko dostopajo do istih informacij, če je le na voljo internetna povezava.
- **Časovno neomejen dostop.** Glavna prednost digitalnih knjižnic je, da lahko ljudje dostopajo do informacij in vsebin 24 ur na dan, 7 dni v tednu.
- **Hkratnost dostopa**. Mnogo uporabnikov lahko istočasno uporablja iste vire. Kljub temu lahko še vedno veljajo omejitve za avtorskopravno zaščiteno gradivo: knjižnica lahko uporablja različne licence za uporabo virov preko sistemom za digitalno upravljanja avtorskih pravic (angl. DRM), kjer lahko vir postane nedostopen po poteku roka izposoje ali po tem, ko se knjižnica odloči da ne bo več nudila dostopa (enakovredno pravočasnemu vračanju fizično izposojenega gradiva).
- **Omogočeno informacijsko poizvedovanje**. Uporabnikom je omogočeno, da lahko za iskanje po celotni zbirki e-virov uporabljajo različne iskalne izraze (besedno zvezo, stavek, naslov dela, ime in priimek avtorja, ključne besede), vključena so tudi polna besedila. Digitalne knjižnice lahko nudijo uporabnikom zelo prijazne vmesnike in s klikom omogočijo dostop do vseh svojih virov. Vedno večji pomen se v splošnih knjižnicah daje dostopu do odprtih podatkov.
- **Hranjenje in ohranjanje**. Digitalizacija olajšuje dostop do vsebin in njihovo uporabo. Hkrati se s tem zmanjšuje obraba originalnih fizičnih podatkovnih nosilcev. Za potrebe trajnega hranjenja digitaliziranih in izvorno digitalnih vsebin je potrebno pripraviti dolgoročno strategijo in zagotoviti tehnološke rešitve.
- **Prostor**. Medtem ko so knjižnice v fizičnem okolju omejene s prostorom za shranjevanje, imajo digitalne knjižnice možnost, da shranijo veliko več informacij, preprosto zato, ker digitalne informacije potrebujejo zelo malo fizičnega prostora za hranjenje, tehnologije za shranjevanje digitalnih vsebina pa so vedno bolj dostopne.
- **Dodana vrednost**. Nekatere značilnosti digitaliziranih gradiv, predvsem kakovost slik, se lahko izboljšajo. Digitalizacija lahko poveča čitljivost in odstrani vidne pomanjkljivosti. Omogočena je pretvorba v druge formate in prilagajanje vsebin za uporabnike z oviranostmi ter prilagajanje vsebine za različne tehnične naprave.

Stopnja strukturiranja digitalne infrastrukture splošnih knjižnic je odvisna tudi od tega ali gre za projektno vsebino ali pa že deluje kot celovit servis z ustrezno infrastrukturo[2]:

- Dostop do vzajemnih knjižničnih katalogov (COBISS, OCLC)
- Sistemi za poizvedovanje (po knjižničnih zbirkah, polnem besedilu)
- Sistemi za dostop do vsebin (e-knjige, pretočne vsebine, medknjižnična izposoja)
- Spletna infrastruktura (nacionalne in lokalne spletne strani, skupni portali in repozitoriji)

---

[1] To opredelitev je prvi uporabil Gary Cleveland v svojem poročilu »Digital libraries: definitions, issues and challenges« in že vse od leta 1998 predstavlja temeljno definicijo digitalnih knjižnic (Cleveland, 1998).

[2] Več o tem na: https://home.izum.si/cobiss/konference/konf_2016/presentations/02_Johan_Stapel.pdf

- Sistemi za prijavo/avtentikacijo (prioritetno je možnost enkratne prijave – SSO –angl. single sign-on)
- Servisi za dostop do vsebin, podatkovna skladišča in repozitoriji (npr. DiKUL, digitalne knjižnice ostalih univerz in visokošolskih zavodov, ipd.)

Eno najpomembnejših vprašanj, vezano na gradnjo digitalnih knjižnice, je gradnja digitalnih zbirk. Vsaka digitalna knjižnica za svoje delovanje potrebuje vsebine, najpogosteje se dopolnjujejo na tri načine:

- z digitalizacijo izvorno fizičnih vsebin,
- z nakupom ali zakupom dostopa do izvorno digitalnih vsebin (e-podatkovne zbirke, e-knjige, časniki in časopisi v digitalni obliki, zbirke podatkov),
- z zagotavljanjem dostopa do zunanjih gradiv s pomočjo hiperpovezav oz. spletnih bližnjic do spletnih strani in portalov založnikov vsebin.

Slednji način zagotavljanja dostopa do vsebin morda res ni del lokalne zbirke, a je način za zagotavljanje informacijskih virov končnim uporabnikom. Pri tem se poraja eno izmed glavnih vprašanj, do katere mere je naloga digitalne knjižnice, da opozarja na zunanje vire, nad katerimi nima nadzora, ali naj raje več pozornosti nameni omogočanju trajnejših rešitev zagotavljanja dostopa do vsebin preko sistemov licenciranja ali samostojne izgradnje e-vsebin. Posledično je seveda na to vezano tudi razreševanje vprašanj zagotavljanja dolgotrajnejšega dostopa in trajnega hranjenja digitalnih vsebin.

Naslednje pomembno vprašanje je koordiniranje sistema gradnje digitalne zbirke. Obstaja veliko razlogov, zakaj je pri gradnji digitalnih zbirk pomembno usklajeno delovanje z drugimi partnerskimi institucijami. Pridobivanje digitalnih vsebin in lastna digitalizacija sta draga, še posebej, če se jih lotevamo sami. Z medsebojnim sodelovanjem lahko institucije s skupnimi cilji poskrbijo za večjo učinkovitost in zmanjšajo stroške. S tem se odpravlja tudi nepotrebno podvajanje kreiranja digitaliziranih različic istih gradiv ali pogajanj za dostop do istih elektronskih podatkovnih zbirk (e-podatkovnih zbirk), usklajena gradnja digitalnih zbirk v obliki konzorcijskega sodelovanja pa izboljšuje deljenje virov in povečuje bogastvo zbirk, do katerih posledično dobi dostop večje število uporabnikov (Cleveland, 1998).

Digitalni premik se je dotaknil vseh vidikov človeške dejavnosti in knjižnice nismo izjema. Kulturna bogastva in dela so digitalizirana, digitalna tehnologija pa je postala orodje za nove stvaritve. Izvorno digitalne vsebine so obogatile vire in ti so na voljo vsem, ki jih zanimajo knjižnične vsebine. Tehnologija ima ogromen potencial, da olajša in demokratizira dostop do tovrstnih virov. Za dostop do njih so potrebni določeni tehnični pogoji, na primer spletne strani, namenjene digitaliziranim ali izvorno digitalnim vsebinam, ter tiste, ki so namenjene novemu ustvarjanju novih vsebin. Ti pogoji vključujejo internetno infrastrukturo, računalnike, tablice ali, vse pogosteje, pametne telefone. Poleg tega je treba takšno infrastrukturo enakomerno porazdeliti, da se zagotovi enak in demokratičen dostop do digitalnih virov in vsebin, pri čemer samo dostop do drage tehnologije ne zadostuje. Uporabljena tehnologija mora biti z roko v roki z digitalnimi znanji, ki pa niso porazdeljena enakomerno med posamezniki vseh starosti in družbenih skupin. Razmerje med tehnologijo, znanostjo, umetnostjo in kulturo je v digitalni dobi vse bolj tesno povezano (povzeto po Pasikowska-Schnass, 2020).

Skratka, preko različnih storitev in vsebin v digitalnem okolju so splošne knjižnice relevantni vir za pomoč pri uporabniških informacijskih potrebah, kakor tudi institucija, kjer lahko v obliki neformalnega izobraževanj uporabniki izpopolnjujejo svojo informacijsko pismenost, tudi v e-obliki.

2 Pregled elementov knjižničnega e-okolja

2.1 Vidiki dostopa do digitalnih vsebin na enotnem digitalnem trgu

Ena od vodilnih pobud strategije Evropa 2020, ki jo je maja 2010 sprejela Evropska komisija, je Evropska digitalna agenda[3]. V njej je opredeljeno, da mora imeti informacijsko-komunikacijska tehnologija osrednjo omogočitveno vlogo, če želi Evropa uresničiti svoje ambicije za leto 2020. Na njeni podlagi je leta 2015 Evropska komisija začela uvajati tudi enotni digitalni trg (EDT), ki bi spodbudil e-poslovanje, urejanje avtorskih pravic v digitalnem okolju, zasebnost v elektronskih komunikacijah, harmonizacijo digitalnih pravic in pravil o DDV, ter kibernetsko varnost. Iz evropske digitalne agende je izšla Digitalna Slovenija 2020 – Strategija razvoja informacijske družbe do leta 2020[4] kot krovna strategija, ki določa ključne strateške razvojne usmeritve. Strategija podrobneje določa strateške usmeritve digitalizacije družbe in podjetništva, predvideva ukrepe za izrabo družbenega in gospodarskega potenciala IKT in interneta za digitalno rast, pri čemer se osredotoča na digitalno infrastrukturo, intenzivno uporabo IKT in interneta, kibernetsko varnost ter vključujočo informacijsko družbo. EU ima na voljo različna orodja za oblikovanje in izvajanje svojih politik.

Enotni digitalni trg je jedro strategije EDT[5], katere cilj je zagotoviti boljši dostop do digitalnih vsebin in med drugim zajema povezanost in dostop, digitalno infrastrukturo, medije in digitalno kulturo. Digitalna kultura je horizontalno politično področje, ki povezuje tehnologijo, kulturo, infrastrukturo in raziskave. Digitalna družba, še en element EDT, želi ustvariti vključujočo digitalno okolje s spodbujanjem digitalnih veščin, ki so ključne za vključujočo kulturo.

Podpora medijem in digitalni kulturi v okviru EDT pomeni zagotavljanje skladnih medijskih politik, zakonodaje o avdiovizualnih medijskih storitvah in ohranjanja kulturne dediščine z digitalnimi tehnologijami. Cilj je evropskim državljanom ponuditi različne interaktivne vsebine iz celotne Evrope in jim zagotoviti dostop do evropskih avdiovizualnih del. Dostop do kulturnih vsebin iz EU med drugim vključuje vprašanja kot so avtorske pravice, pravila o oglaševanju, svoboda medijev in boj proti nezakoniti vsebini. Digitalizacija kulturne dediščine iz evropskih knjižnic, arhivov, muzejev in avdiovizualnih arhivov je del te strategije in se odraža v evropski digitalni knjižnici - Europeani.

EU komisija že od leta 2015, v zadnjih letih pa vedno bolj odločno, uveljavlja zakonodajo o enotnem digitalnem trgu vsebin za izboljšanje digitalne distribucije ustvarjalnih vsebin[6], kot so e-knjige, spletna mesta za pretakanje glasbe, platforme za skupno rabo videov in igre, itd. Takšne vsebina morajo biti na voljo v interoperabilnem digitalnem okolju brez meja, kar naj bi EDT tudi zagotavljal.

Prednostne naloge Komisije za strateško obdobje 2019–2024 pod skupnim nazivom »Evropa, primerna za digitalno dobo«[7] vključujejo nova pravila o e-trgovini, namenjena odpravi ovir za popoln dostop do vsega blaga in storitev, ki so na voljo preko spleta, in spodbujanju čezmejnega dostopa do spletnih vsebin. Sodoben okvir za avtorske pravice, ki ga želijo razviti v tem strateškem obdobju, bi moral vključevati tudi enostavnejše licenciranje spletnih prenosov.

---

[3] Dostopno na URL naslovu: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sl/sheet/64/evropska-digitalna-agenda

[4] Dostopno na URL naslovu: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MJU/DID/Strategija-razvoja-informacijske-druzbe-2020.pdf

[5] Dostopno na URL naslovu: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52015DC0192

[6] Več o strategiji na spletnem mestu: https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/content-distribution

[7] Dostopno na URL naslovu: https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/content-distribution

Od aprila 2018 čezmejna prenosljivost digitalnih vsebin naročnikom omogoča dostop in uporabo spletnih vsebin, na katere so naročeni in so jih plačali v svoji državi članici EU, tudi med bivanjem v drugi državi članici EU, in sicer za omejeno časovno obdobje. Tudi ta ukrep je del strategije EDT.
Komisija je v prispevku za neuradno srečanje voditeljev EU-27 v Sibiu maja 2019 izpostavila prednosti digitalizacije. Vendar pa je opozorila tudi na tveganje, da bi digitalizacija lahko povečala vrzeli v digitalnih spretnostih in poglobila regionalne in družbene razlike v Evropski uniji. Tovrstne vrzeli so najbolj vidne pri dostopu do interneta glede na lokacijo posameznika (urbana in podeželska območja), državo članico in prihodke. Razlike v spretnostih odražajo tudi razlike v stopnjah izobrazbe, ki so posledično povezane s socialno-ekonomskim statusom. To kaže, da potencial digitalnih tehnologij v korist vseh državljanov še ni realiziran.

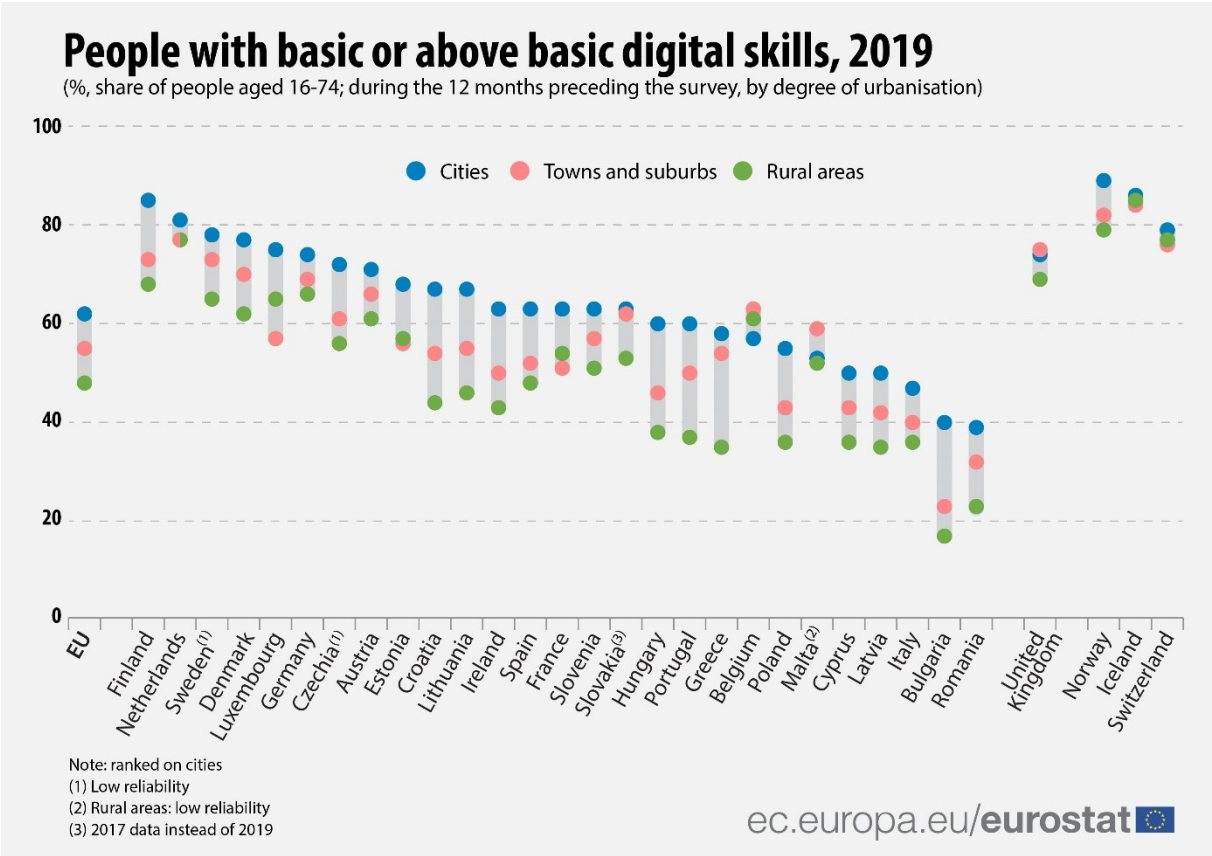

Slika 1: Posamezniki z osnovnimi ali slabšimi digitalnimi spretnostmi v EU, 2019 (Vir: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200207-1?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2F)

Poročilo EU komisije za leto 2010 o izvajanju evropske agende za kulturo[8], ki se je v veliki meri osredotočilo na dostop do kulture in digitalizacijo, navaja, da je digitalizacija prispevala k napredku pri dostopu do kulture. Zlasti pri digitaliziranih virih pa še vedno ni ustrezne vidnosti čez državne meje in na primer le okoli 10 % digitalizirane evropske kulturne dediščine je dostopne preko portala Europeana. Prizadevanja vseh sodelujočih pri portalu tako potekajo v smeri omogočanja še večje dostopnosti digitalnih in digitaliziranih vsebin ter njihove čezmejne uporabe.

Opozoriti je potrebno tudi, da je jezik ovira pri dostopu do vsebin v EDT[9]. 200 milijonov evrov je bilo že dodeljenih za računalniško podprto prevajanje, semantične tehnologije ter večjezično objavljanje v prejšnjih programih financiranja raziskav in konkurenčnosti.

[8] Dostopno na URL naslovu: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52010DC0390

[9] Poročilo Komiteja za kulturo Evropskega parlamenta iz leta 2018 o jezikovni enakopravnosti v digitalni dobi je dostopno na naslovu: https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2018/2028(INI)&l=en

2.2 Digitalne vsebine

Med drugimi možnimi načini uporabe je internet orodje za dostop do kulturnih vsebin, kot so filmi, knjige, časniki in časopisi, informacije o kulturnih prireditvah in storitvah, nakup vstopnic za tovrstne prireditve, platforme za učenje in izmenjavo znanja, platforme za dostop do digitalne kulturne dediščine in spremljanje sodobne kulturni produkcije. Podatki Eurostata iz leta 2017[10] kažejo, da večina EU potrošnikov uporablja internet za nakup filmov ali poslušanje glasbe. Samo na Nizozemskem, Španiji, na Poljskem, Portugalskem in v Slovaški večje število ljudi kupuje e-knjige, kot pa film in glasbo, a to ne pomeni, da ljudje v teh državah berejo več kot gledajo filme ali poslušajo glasbo. To je le pokazatelj, da je bilo za njih v letu 2017 lažje kupovati e-knjige, kot pa filme ali glasbo na spletu. Ugotovitev, kakšna je struktura kupljenih vsebin (bodisi filmov, glasbe ali pa e-knjig), je lahko dobro izhodišče za presojo, katere vsebine bi lahko ponudili uporabnikom v splošnih knjižnicah.

Študija pod okriljem Evropske komisije »Flash Eurobarometer 437« iz leta 2016 o preferencah uporabnikov interneta glede dostopa do spletnih vsebin[11], je pokazala, da večina državljanov EU podpira brezplačne spletne vsebine. 71 % evropskih in 79 % slovenskih spletnih uporabnikov raje posluša brezplačno glasbo (evropskih 33 % in slovenskih 36 % raje brezplačno glasbo brez oglasov), 77 % jih daje prednost brezplačnim novicam (42 % naklonjenih tistim brez oglasov), 64 % evropskih in 74 % slovenskih pa izbere brezplačne filmske in TV storitve (42 % jih izbere brez oglasov). Iz slovenskih odgovorov v okviru te študije[12] je razvidno dejstvo, da pred štirimi leti ponudba komercialnih ponudnikov pretočnih vsebin še ni bila tako dobra kot v večini drugih EU držav, saj so do spletnih glasbenih in video vsebin dostopali večinoma preko spletnih strani (glasba 39 % in video 32 %), le manjši del pa preko ponudnikov pretočnih vsebin (glasba 6 % in video 12 %). V povprečju EU so uporabniki preko komercialnih ponudnikov pretočnih vsebin do spletne glasbe dostopali v 22 % in do video vsebin v 13 %. Situacija se je na tem področju v zadnjih štirih letih spremenila in pričakovati je, da se trend uporabe avdio in video vsebin tudi v Sloveniji vse bolj nagiba v prid legalnim rešitvam.

Trenutno se v slovenskih splošnih knjižnicah srečujemo večinoma s ponudbo e-podatkovnih zbirk, ki jih dopolnjujemo z dostopom do nekaterih zbirk elektronskih knjig (e-knjig) ali zvočnih knjig, ter platform za uporabo digitalnih različic klasičnega knjižničnega gradiva (npr. časnikov in časopisov, slovarjev in enciklopedij) ali spletno dostopnih zvočnih in video vsebin.

Projekti digitalizacije so namenjeni povečanju dostopnosti in ohranitvi oziroma zaščiti gradiva. Pri digitalizaciji knjižničnega gradiva je to npr. digitalizacija zbirk, zlasti s področja domoznanstva, priprava informacijskih vsebin na podlagi digitaliziranega knjižničnega gradiva; knjige in serijske publikacije, kartografsko gradivo, razglednice, stari rokopisi ipd. Projekti digitalizacije vključujejo predvsem vsebinski okvir za izbor gradiva (dodana vsebinska vrednost), pregled in izbor gradiva za digitalizacijo, izbor metode in tehnologije, analizo izvedljivosti, izbor potencialnega izvajalca, digitalizacijo gradiva, vsebinsko obdelavo digitaliziranega gradiva ter pripravo pogojev za aktivno uporabo digitaliziranega

---

[10] Dostopno na URL naslovu: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-053758_QID_-4E2A0BBD_UID_-3F171EB0&layout=TIME,C,X,0;GEO,L,Y,0;INDIC_IS,L,Z,0;IND_TYPE,L,Z,1;UNIT,L,Z,2;INDICATORS,C,Z,3;&zSelection=DS-053758UNIT,PC_IND_ILT12;DS-053758IND_TYPE,IND_TOTAL;DS-053758INDIC_IS,I_BTICK;DS-053758INDICATORS,OBS_FLAG;&rankName1=UNIT_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=INDIC-IS_1_2_-1_2&rankName4=IND-TYPE_1_2_-1_2&rankName5=TIME_1_0_0_0&rankName6=GEO_1_2_0_1&ppcRK=FIRST&ppcSO=ASC&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=NONE&time_most_recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23

[11] Dostopno na URL naslovu: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2123

[12] Dostopno na URL naslovu: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/74590

gradiva. Bistveni element pogojev za aktivno uporabo digitaliziranega gradiva je tudi določitev naslova, kjer bodo rezultati projekta javno dostopni.
Podobno kot pri ostalih projektih, je potrebno tudi pri projektih digitalizacije opraviti ustrezne predhodne analize, s katerimi se odpravijo morebitne dileme in/ali razrešijo odprta vprašanja. Priprava projekta mora vključevati natančno opredelitev rezultatov projekta. Finančni načrt mora vključevati vse stroške. V predlogu projekta morajo biti jasno opredeljeni in točno specificirani cilji, namen, pričakovani učinki, finančni, kadrovski, tehnični in drugi viri, načrtovane dejavnosti, dinamika ter morebitne druge aktivnosti in sredstva.

Verodostojne digitalne reprodukcije so optimalno formatirani digitalni objekti, pri izdelavi katerih se poudarja kakovost (funkcionalnost in uporabna vrednost), dolgotrajnost (možnost dolgotrajnega dostopa) in interoperabilnost (npr. prehodnost med računalniškimi platformami in programi). Z digitalizacijo lahko pridobimo dve vrsti digitalnih reprodukcij (Smernice, 2010):

- originale: optimizirane za dolgotrajno ohranjanje (arhivske kopije) in nadaljnjo produkcijo operativnih kopij, navadno izdelan v najvišji kvaliteti in je namenjen arhiviranju in reproduciranju;
- operativne kopije: optimizirane za uporabo, narejene v nižji kvaliteti in/ali ločljivosti od originalnega digitalnega objekta in so namenjene dostopanju preko zaslona in uporabi.

Poročilo o izvedbi projektov digitalizacije v Mestni knjižnici Ljubljana v obdobju med 2007 in 2019 je v Prilogi 1.

2.3 Digitalne storitve

Ponudba in namen digitalnih storitev v splošnih knjižnicah sovpada s ponudbo digitalnih vsebin, ki jih knjižnica nudi svojim uporabnikom. Najpogosteje so vezane na uporabo vsebin, dostopnih preko knjižnične digitalne knjižnice.

Najpomembnejši v splošnih knjižnicah je spletno dostopni knjižnični katalog (angl. OPAC), skupaj z dodatnimi funkcionalnostmi, ki olajšujejo uporabo knjižnega gradiva v fizičnem (npr. rezerviranje izposojenega ali naročanje prostega gradiva) ali digitalnem okolju (npr. gradnja seznamov gradiv, pregledovanje seznamov izposojenega gradiva, podaljševanje rokov izposoje). Nadgradnje OPAC-ov so tehnološke rešitve, ki izboljšujejo uporabniško izkušnjo pri hkratni uporabi različnih gradiv v fizični in digitalni obliki (npr. enotna iskalna orodja, angl. discovery services, ki omogočajo hkratno poizvedovanje po bibliografskih podatkih knjižničnega gradiva in polnobesedilno iskanje po e-podatkovnih zbirkah, arhivih, drugih digitalnih knjižnicah ali celo repozitorijih).

Preko spletnih rešitev uporabnikom omogočajo tudi samostojno uporabo knjižničnih storitev ali resursov (npr. spletne rezervacije in uporaba informacijsko-komunikacijske opreme: osebnih računalnikov, samostojna uporaba storitev tiskanja, skeniranja in fotokopiranja na knjižničnih napravah, nastavitev in uporaba brezžičnih omrežij, ki so omogočena v prostorih knjižnice, itd.).

Med digitalne storitve sodijo tudi tiste, ki uporabnikom olajšujejo komunikacijo s knjižničnim osebjem, npr. spletne klepetalnice in uporaba drugih orodji za spletno svetovanje (programska oprema za spletne konference) ali uporabo storitev na daljavo (tisk ali digitalizacija na zahtevo, medknjižnična izposoja digitalnega ali digitaliziranega gradiva). Sodobne digitalne knjižnice uporabnikom omogočajo tudi rešitve za spletno izobraževanje, udeležbo na spletnih dejavnostih (prireditve, izobraževanja) ali pa celo podporo soustvarjanju novih digitalnih vsebin in kreativno uporabo novih tehnologij, tudi s podporo rešitev interneta stvari (angl. internet of things oz. IoT).

2.4 Tipična delovna mesta in naloge v okviru digitalnih knjižnic

Izvajanje nalog digitalne knjižnice je v veliki meri povezano z ustrezno organizacijo delovnih procesov in opredelitvijo delovnih nalog. Naloge digitalne knjižnice v splošnih knjižnicah niso nujno vezane le na en samo delovno enoto znotraj institucije, pač pa gre za preplet dejavnosti, ki jih opravljajo različni profili zaposlenih.[13]

2.4.1 Skrbništvo digitalne knjižnice

Koordinacijsko vlogo izvajanja navadno prevzemajo t. i. **skrbniki digitalne knjižnice**. V tujih knjižnicah se ta izraz uporablja za naslednja strokovna delovna mesta: *Web Content Manager*, *Digital Library Administrator*, *Head of Digital Initiatives*, *Data Services Librarian*, *Head of Information Services*, *Digital Initiatives & Special Collections Librarian*, *Web & Systems Management Librarian*, *Emerging Technologies and Systems Librarian* ali *Digital Technologies Development Librarian*.

Skrbnik digitalne knjižnice skrbi za razvoj referenčnih in informacijskih storitev v digitalnem okolju, pri čemer koordinira tovrstne storitve s knjižničarji, ki te storitve opravljajo tudi v fizičnem okolju. Pozornost namenja nenehnemu razvoju informacijskih storitev ter se proaktivno ukvarja s prihajajočimi tehnologijami in uporabniško usmerjenimi metodologijami za raziskovanje in izboljšanje knjižničnih storitev. Seznanjen mora biti s trendi na področju odprtih podatkov, statističnih in geoprostorskih analiz, GIS-a[14], vizualizacije podatkov in upravljanja raziskovalnih podatkov.

Prepoznava in spodbuja poznavanje prihajajočih tehnologij in njihove uporabe; razvija, upravlja in načrtuje trenutne in prihodnje potrebe po rešitvah v okviru vzajemnega knjižničnega sistema, sodeluje z osebjem knjižnice pri načrtovanju in usklajevanju projektov, je pogosto tudi njihov koordinator; z osebjem, ki so nosilci izobraževalne funkcije sodeluje pri načrtovanju in poučevanju informacijske pismenosti (ter z njo povezanimi drugimi oblikami pismenosti) in skrbi za razvoj in delovanje referenčnih ter izobraževalnih storitev v digitalni in tradicionalni obliki, vključno z zagotavljanjem virtualnih referenčnih in izobraževalnih storitev v realnem času preko spletnih učilnic in spletnih konferenčnih orodji; razvija učne in poučne vire za tradicionalno in digitalno uporabo, skrbi za podporo sistemom za avtentikacijo dostopa na daljavo do kakovostnih virov in storitev, ter skrbi da z njimi povezani metapodatki temeljijo na standardih, so interoperabilni, najdljivi in uporabljivi.

Prispeva k izbiri, pridobivanju in organizaciji e-vsebin, upoštevajoč spreminjajoče se institucionalne prioritete, pri tem se dogovarja z nabavno službo za neknjižno gradivo, neposredno usklajuje testne dostope in nakupe novih ali trenutnih virov, vključno z reševanjem vprašanj glede možnosti dostopa in licenciranja, spremlja in analizira statistiko uporabe e-zbirk. Vodi uporabniško usmerjene dejavnosti, s katerimi knjižnice skrbijo za dvig ozaveščenost o knjižničnih storitvah in izboljšuje postopke in protokole za dvig zadovoljstva uporabnikov knjižnice.

Skrbi za implementacijo in uporabo mednarodnih standardov, dobrih praks in strokovnih podlag za upravljanje vsebin, izvedbo projektov digitalizacije in hrambo v digitalnih repozitorijih. Izvaja evalvacijo uporabe in trendov uporabniških strategij iskanja ter poizvedovanja, ter priporoča strategije za

---

[13] Pregled je pripravljen na podlagi razpisanih prostih delovnih mest, ki so bila oglaševana preko IFLINEGA poštnega seznama (angl. mailing list) LIBJOBS. Zaradi hitro spreminjajočega se področja digitalnega knjižničarstva smo se osredotočili na obdobje med marcem 2017 in julijem 2020, celoten pregled razpisanih delovnih mest v knjižničarstvu pa je od leta 1995 dalje dostopen na naslovu: https://mail.iflalists.org/wws/info/libjobs.

[14] Obstaja tudi poklic knjižničarja za geoprostorske informacije (*Geospatial Information Librarian*), ki je zadolžen za razvoj, skrbništvo, proučevanje in ocenjevanje zbirk geoprostorskih podatkov in pripadajoče programske opreme za njihovo uporabo pri izboljšanju razvoja vsebin in storitev institucije. Večinoma se tovrstna delovna mesta pojavljajo v visokošolskih in specialnih knjižnicah ali celo v neknjižničnem okolju.

izboljšanje učinkovitosti in uporabnosti e-vsebin, tudi preko naprednejših raziskovalnih metod (npr. altmetrika, webometrija) ter določanja reprezentativnih kazalnikov za segment uporabe digitalne knjižnice.

2.4.2 Skrbništvo digitalnih vsebin

Pogosto se v tujih knjižnicah oblikuje tudi poseben profil zaposlenih, ki bi ga lahko poimenovali **skrbnik multimedijskih vsebin** ali **skrbnik digitalnih vsebin**. V tujih knjižnicah se ta izraz uporablja za naslednja strokovna delovna mesta: *Digital Services Librarian*, *Web Services Librarian*, *Digital Services Specialist*, *Digital Projects Librarian* in *User Experience/Web Design Librarian*.

Skrbnik multimedijskih vsebin razvija in skrbi za e-vire ter vsebine, ki jih knjižnica kupuje ali sama razvija. Skrbi za oblikovanje in razvoj spletnih vsebin oz. portalov, vključno z gradnjo in / ali integracijo različnih spletnih aplikacij. Ključne so znanje in uporaba HTML(5), CSS, PHP, XML/XSLT, SQL in Javascripta. Na ravni zagotavljanja dostopa do digitalnih vsebin skrbi za razreševanje tehničnih težav s strojno in programsko opremo, ter dostopom do spletnih vsebin in storitev (avtentikacija preko knjižničnega in drugih sistemov (LDAP, SIP/SIP2, EZProxy, ArnesAAI, AdobeID, OpenAthens, Ebsco EDS)).

Vključen je v različne digitalne projekte v knjižnici, vključno s tehnično podporo, skeniranjem in digitalizacijo, zajemanjem (angl. harvesting) izvorno digitalnih vsebin, analizo podatkov, sledenjem projektov in prispevanjem vsebin za knjižnične vire na spletnem mestu in drugih medijih.

2.4.3 Urednikovanje spletnih strani

Pogosta nadgradnja skrbnika digitalnih vsebin je **urednikovanje spletnih strani** in skrb za spletno prisotnost preko družbenih omrežji in drugih digitalnih komunikacijskih poti. Le-ta je poleg že omenjenih zadolžitev odgovoren tudi za izdelavo in strategijo SEO[15] za spletno stran, kakor tudi za vodenje komunikacije preko internih spletnih strani.

Poudarek delovnih nalog je na oblikovanju in upravljanje spletnega mesta, pri čemer uporablja načela uporabnosti in dostopnosti, za izboljšanje spletnega zagotavljanja storitev vsem skupinam uporabnikov, s posebnim poudarkom na uporabnikih z oviranostmi. Tesno sodeluje s službo za računalniško podporo ter službo za promocijo in stike z javnostjo, kakor tudi z ekipo spletnega uredništva za zagotovitev prijaznega in dinamičnega spletnega mesta v skladu s spletnimi standardi in smernicami ter zakonskimi določili[16]. Upravlja strukturo spletnega mesta, orodja za navigacijo in optimizacijo iskalnikov; spremlja in poroča o podatkih spletne analitike za potrebe morebitnih oblikovalskih in vsebinskih spletnih prilagoditev.

2.4.4 Skrbništvo projektov digitalizacije

Naslednji profil delovnega mesta, ki ga najdemo v digitalnih knjižnicah, je **skrbnik projektov digitalizacije**. V tujih knjižnicah se ta izraz uporablja za strokovna delovna mesta kot so *Digital Technical Specialist* ali *Digitization Technician*.

Skrbnik projektov digitalizacije je odgovoren za delo na digitalnih projektih, osredotočenih na razvoj in rast digitalnega programa knjižnice. Položaj vključuje učenje in delo v celotnem razvojnem življenjskem

---

[15] SEO optimizacija je izraz za prevod iz angleščine za search engine optimization, v Sloveniji pa se je za SEO najbolj prijel izraz "optimizacija spletnih strani".

[16] V Sloveniji sta pomembna dejavnika, ki vplivata na oblikovanje in izgled spletnih strani Zakon o elektronskih komunikacijah (ZEKom-1, UL RS, št. št. 109/2012, 110/2013, 40/2014 – ZIN-B, 54/2014 – odl. US, 81/2015 in 40/2017), ki se nanaša na pravila o uporabi piškotkov in drugih sledilnih tehnologij, ter Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij (ZDSMA, UL RS, št. 30/2018), ki se nanaša na prilagoditve spletnih mest za uporabnike z različnimi oviranostmi.

ciklu procesa digitalizacije ter prevzem vodilne vloge na digitalnih projektih. V ta okvir sodi upravljanje in pregledovanje gradiva za digitalizacijo, sodelovanje s konservatorji in drugimi strokovnimi službami za pripravo ocene stanja in pogojev za digitalizacijo občutljivejšega gradiva, izvajanje pred- in postprodukcijskih del za digitalizacijo, razvijanje in upravljanje metapodatkov za digitalne zbirke, vzdrževanje zbirke z uskladitvijo in popravljanjem zapisov, ter ustvarjanje in upravljanje spletnih mest in portalov digitalnih zbirk.

Pogosta nadgradnja skrbnika projektov digitalizacije vsebin je poleg skrbi za projekte digitalizacije tudi **urednikovanje in optimizacija slikovnega, zvočnega in video gradiva**. Tako se pojavljajo delovna mesta, kot so *Photo Technician*, *Photo Archivist*, *Video Librarian* in *Media Resources Assistant*.

2.4.5 Spletno izobraževanje

Pomemben del digitalne knjižnice je tudi izobraževalna funkcija. Izobraževalne naloge načeloma s svojega področja dela izvajajo vsi, ki so vključeni v ponudbo in storitve digitalne knjižnice, a za usklajeno in kvalitetno usposabljanje uporabnikov in zaposlenih so oblikovana delovna mesta, ki povezujejo in koordinirajo uporabniško izkušnjo.

Strokovni sodelavci za spletno izobraževanje[17] so odgovorni za organizacijo izobraževanj o iskanju, analizi in upravljanju podatkov ter za pripravo izvedbenih oblik o informacijskih storitvah in vsebinah za ciljne skupine uporabnikov knjižnice v virtualnem okolju. Ti strokovni sodelavci koordinirajo in sodelujejo s knjižničarji, v njihovih knjižnicah in izven njih, ter drugimi nosilci izobraževalnih dejavnosti, ne le pri izvedbi, pač pa tudi pri načrtovanju, pripravi gradiv, vdelavi v spletna učna orodja in evalvaciji primernosti učnih oblik, zlasti v obliki spletnih vaj, vodnikov, video izobraževanj (angl. video tutorials) in drugih večpredstavnostnih učnih oblik.

Nadgradnja teh delovnih mest so poklici kot je **koordinator programa navidezne resničnosti** (*Virtual Reality Program Coordinator)* ali pa **odgovorni za STEM**[18] **programe** v knjižnicah, ki so pogosto povezani s kreativnicami (angl. makerspace). Ukvarjajo se s popularizacijo in podporo uporabi novih in nastajajočih tehnologij, ki omogočajo raziskave in poučevanje (kot so 3D tiskanje in skeniranje, lasersko jedkanje in rezanje, 3D mapiranje ter tehnologije razširjene ali virtualne resničnosti). S pomočjo spletnih in oddaljenih učilnic omogočajo uporabo in nadzor tehnologije na daljavo, ter tako vključevanje rešitev interneta stvari[19].

Že omenjeno, naloge digitalne knjižnice v splošnih knjižnicah niso nujno vezane le na en samo delovno enoto znotraj institucije, pač pa gre za preplet delovnih procesov zaposlenih, ki se s svojim delom deloma ali posredno vključujejo v uspešno nudenje digitalnih vsebin in storitev.

2.4.6 Podpora delovnim procesom digitalne knjižnice

Tesna povezava mora biti seveda z oddelkom, ki skrbi ta tehnično oz. računalniško podporo delovnim procesom v knjižnici. Tako je npr. v MKL Oddelek za informatiko in njihovi zaposleni, predvsem **programer aplikacij** in **skrbnik podpore uporabnikom**. Delovno mesto skrbnika podpore uporabnikom

---

[17] Izraz se uporablja za naslednja strokovna delovna mesta, ki se pojavljajo v tujih knjižnicah: *Information Services Librarian / Emerging Technologies Librarian / Virtual Reality Program Coordinator / Curriculum developer – virtual / Online Learning Librarian / STEM Librarian / Open Educational Resources Librarian / eLearning Librarian*.

[18] STEM znanosti – akronim, ki predstavlja nabor naravoslovnih, tehničnih, inženirskih in matematičnih disciplin.

[19] Internet stvari ali medomrežje stvari (angleško Internet of things; kratica IoT) je razširitev internetnega povezovanja na in med napravami ter vsakodnevnimi predmeti. S pomočjo elektronike, internetne povezave ter senzorjev in ostale strojne opreme, lahko te naprave med seboj komunicirajo in si izmenjujejo podatke. Prav tako jih lahko ljudje na daljavo opazujemo in nadzorujemo (vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Internet_stvari).

se seli tudi v virtualno okolje, tako se pojavljajo tudi delovna mesta sistemskega knjižničarja, ki deluje na daljavo (*Remote Working System Librarian*), delovne zadolžitve pa, poleg svetovanja preko telefona ali elektronske pošte, predvidevajo tudi podporo pri uporabo UNIX, SQL orodji, ter seveda znanja za delo, ter uporabo programske opreme in rešitev na uporabniških računalnikih, dostopnih preko nadzora oddaljenih naprav (Remote Desktop).
Po drugi strani je pri izbiri in upravljanju zbirke z digitalnimi vsebinami pomembno sodelovanje s **knjižničarjem, zadolženim za nabavo neknjižnega gradiva**, ki ima nalogo, da v sodelovanju s skrbnikom digitalne knjižnice naroča in prilagaja naročila, obnavlja in odpoveduje naročene e- podatkovne zbirke, e-knjig, e-časnike in časopise, zvočne knjige, pretočne vsebine in druge spletne vsebine knjižnice. Sodeluje pri pogajanjih za nakup in licenciranje e-virov, skrbi za kakovost bibliografskih podatkov v knjižničnih katalogih in metapodatkov v iskalnih orodjih (angl. discovery service), odkriva in sodeluje pri odpravljanju težav z dostopom do e-vsebin, nadzira in analizira statistike porabe sredstev za podporo odločitvam o obnovi ali odpovedi naročil oz. licenc, skrbi za obveščanje zaposlenih o novih e-virih, spremembah obstoječih e-virov in izpadih dostopov do e-virov.

2.4.7 Delo z uporabniki

Uspešnost delovanja digitalne knjižnice se najbolj odraža v ustrezni stopnji **digitalno pismenih knjižničarjev**[20]. Brez dobro usposobljenih in kompetentnih zaposlenih, ki vsakodnevno opravljajo delo neposredno z uporabniki, je marsikatera aktivnost digitalne knjižnice lahko izgubljena ali sama sebi v namen. Namen digitalne knjižnice MKL mora biti tudi, da se preko prenosa znanj in različni oblik izobraževanj približamo opolnomočenim zaposlenim, da bodo lahko ta del poslanstva knjižnice uspešno in učinkovito izvajali.

Ustrezno digitalno pismeni knjižničarji morajo znati pomagati uporabnikom pri uporabi e-virov in vsebin za poglobljene raziskave z uporabo primarnih in sekundarnih virov. Izvajajo usposabljanja uporabnikov ter pripravljajo in predstavljajo učna gradiva in vsebine za ciljne skupine uporabnikov, predvsem na področju uporabe knjižničnih virov in opreme. Izobražujejo za samostojno uporabo knjižnice, vključno s spletnim knjižničnim katalogom, e-podatkovnimi zbirkami ter drugimi e-viri. Zaposleni z bolj poglobljenim znanjem sodelujejo pri pripravi in izvedbi usposabljanja drugih zaposlenih (osnove referenčnega dela, iskanje po e-podatkovnih zbirkah, uporaba tehnologije …). Tudi sami se vseživljenjsko izobražujejo, obiskujejo strokovne delavnice in usposabljanja, se aktivno udeležujejo strokovnih posvetov in srečanj.

Proaktivno izvajajo referečno delo, nudijo pomoč pri bolj zapletenih vprašanjih uporabnikov, povezanih z uporabo informacijske tehnologije (računalniki, tiskalniki, fotokopirnimi stroji in optičnimi bralniki), znajo odpravljati bolj preproste težave pri uporabi tehnološke knjižnične opreme, pomagajo pri vzdrževanju in delovanju knjižničnih avtomatiziranih sistemov za samostojno uporabo knjižnice.

Pomagajo tudi pri razvoju novih digitalnih knjižničnih storitev, sodelujejo pri ustvarjanju vsebin za knjižnično spletno mesto, blog in družbena omrežja. Sodelujejo s kolegi, zadolženimi za vsebine digitalne knjižnice, pri zaznavanju težav, povezanih s knjižničnimi in drugimi elektronskimi vsebinami in izboljšanju uporabniške izkušnje knjižničnega spletne mesta ter vsebin.

[20] Pri opredelitvi digitalne pismenosti se opiramo na optimalne ravni opisnikov temeljnih zmožnosti, ki so bili pripravljeni v okviru Andragoškega centra RS (Digitalna, 2018). V tujini so sicer tudi v splošnih knjižnicah prisotni delovni profili knjižničarjev, ki so usmerjeni zgolj v e-okolje, npr. *Web Content/Reference Librarian*.

3 Notranje tehnološko okolje slovenskih splošnih knjižnic

Notranje tehnološko okolje v knjižnicah sestavljata dve podokolji: okolje za notranje uporabnike (zaposlene) in okolje za zunanje uporabnike (člane in ostale uporabnike knjižnice).

Obe podokolji morata biti takšni, da sledita razvoju tehničnih možnosti in posledično razvoju dejavnosti splošnih knjižnic, pri tem pa mora zasledovati stanje digitalne družbe v Sloveniji (več o tem v Prilogi 2). V knjižnici moramo zagotoviti strojno in programsko opremo, da bodo zaposleni lahko izvajali svoje naloge brez večjih motenj. Poskrbeti moramo, da bodo težave kontrolirane in da imamo predvidene rešitve v primeru le-teh. Tu sta mišljena strokovno znanje zaposlenih v tem segmentu (sistemski administrator, informatik) in organizirana podpora v primeru kompleksnejših težav (možnost zunanjega servisa). Za obe okolji moramo zagotoviti tudi ustrezno varnost pri vstopanju v informacijski sistem in pri prenašanju osebnih podatkov. Pri tem je potrebno upoštevati zakonodajo in priporočila standardov (npr. ISO 27000, varovanje osebnih podatkov itd.).

Problem z zagotavljanjem ustrezne varnosti, urejenosti in operativnosti lokalnih omrežij se pojavlja v marsikateri manjši splošni knjižnici, ki nima svojega ustrezno usposobljenega kadra. Koordinirano delo sistemskih administratorjev iz osrednjih območnih knjižnic (OOK) je v določeni meri že pripomoglo k izboljšanju na tem področju.

Delovna skupina sistemskih administratorjev OOK je v letu 2019 pripravila dokument Strateške usmeritve na področju IKT v splošnih knjižnicah za obdobje 2019–2028 (Čelik, Petek, Sirk in Videc, 2019) z namenom, da bi splošne knjižnice lažje sledile trendom razvoja informacijsko komunikacijske opreme, informacijske varnosti ter kompetenc zaposlenih in uporabnikov na tem področju. V okviru strateških usmeritev so definirali pet strateških področij in v njihove strateške cilje:

- **človeški viri**, strateška cilja:
  - zagotavljanje kadrovskih virov za izvajanje nalog, ki jih prinaša področje tehnološkega razvoja in storitev knjižnic v digitalnem okolju
  - skrb za redno usposabljanje zaposlenih, ki delajo na področju IKT, ter izmenjava izkušenj in dobrih praks
- **izobraževanje**, strateška cilja:
  - zagotavljanje celovitega razvoja veščin digitalne pismenosti zaposlenih v knjižnici
  - podpora pri usposabljanju uporabnikov
- **oprema**, strateški cilji:
  - načrtovanje, redno vzdrževanje in posodabljanje informacijskega sistema (strojne in programske opreme …)
  - zagotoviti širokopasovno povezavo in brezžično povezavo v vseh enotah knjižnice
  - uporaba vseh temeljnih segmentov v sistemu Cobiss
  - uporaba mobilne in spletne tehnologije pri knjižničnih storitvah
  - spodbujanje avtomatizacije knjižničnih storitev (izposoja, vračilo, itd.)
  - spodbujanje uporabe storitev v oblaku
- **financiranje**, strateški cilji:
  - načrtovanje finančnih sredstev za nakup in posodabljanje opreme IKT
  - partnersko sodelovanje in iskanje skupnih rešitev s partnerji, kot so Arnes, IZUM ipd.
  - iskanje alternativnih možnosti financiranja
- **informacijska varnost**, strateški cilj:
  - izdelava politike informacijske varnosti in poenoteno upoštevanje standardov s tega področja

Vsako izmed strateških področij so definirali ter določili strateške cilje, znotraj teh pa tudi ukrepe za izboljšanje stanja ter kazalce za merjenje doseganja strateških ciljev.

Kaže se tendenca večanja starosti računalnikov in periferne opreme v knjižnicah. Pričakujemo lahko, da se bo pojav zaradi kriznih razmer v naslednjih nekaj letih še stopnjeval.

Po knjižnicah še niso izkoriščene vse možnosti ponudbe storitev Moja knjižnica v okviru sistema COBISS, veliko pa je še razvojnih možnosti, da bi bile te storitve, vključno z iskalnim vmesnikom OPAC, uporabniško bolj prijazne in bolj skladne z uporabniško izkušnjo, ki so je prebivalci navajeni pri naprednih spletnih storitvah.

Tehnologija v veliki meri lahko pomaga premagovati specifične ovire, s katerimi se srečujejo uporabniki s posebnimi potrebami. Knjižnica bi morala uporabo opreme, namenjene tem uporabnikom, omogočati vzporedno z uporabo opreme za druge uporabnike in svoje storitve v največji možni meri ponujati po obeh kanalih. V knjižnicah primanjkuje tako podrobnejših znanj o specifičnih potrebah uporabnikov kot tudi znanja o tehničnih rešitvah, ki na te potrebe odgovarjajo. Implementacija teh rešitev predstavlja tudi znaten finančni zalogaj.

4 Analiza uporabe e-virov v MKL

Osnovni namen raziskave, ki je potekala med 30. septembrom in 31. decembrom 2019, je bil preveriti poznavanje in ustreznost izbora e-virov in elektronskih storitev (e-storitev), ki jih uporabnikom nudimo v Mestni knjižnici Ljubljana (MKL). V ta namen smo želeli spoznati njihove informacijske potrebe in navade, zanimal nas je obisk in uporaba e-virov in e-storitev, tako tistih, ki jih ponujamo v MKL, kakor tudi tistih, do katerih dostopajo brez pomoči knjižnic. Zanimale so nas tudi potrebe uporabnikov glede izobraževanja za njihovo uporabo. Uporabnikom smo ponudili možnost, da izrazijo kaj bi želeli, da jim knjižnica še ponudi v elektronskem okolju. Zaradi specifičnosti obravnavane tematike je bila anketa ciljno usmerjena v uporabnike MKL, ki že uporabljajo ali bi bili zainteresirani za uporabo storitev in vsebin v elektronskem okolju. Posledično je bila po strukturi anketa kompleksna, vsebovala je 52 vprašanj v petih vsebinskih blokih, vendar so respondenti odgovarjali le na vprašanja, ki so relevantna zanje s pomočjo uporabe pogojev oz. vejitev.

Spletno anketiranje je potekalo s pomočjo orodja 1KA, ki omogoča statistično obdelavo in analize podatkov ter različne oblike predstavitev rezultatov. Anketni vprašalnik so uporabniki izpolnjevali preko računalnika oz. prenosnika, omogočen pa je bil tudi namenski dostop do vprašalnika s pomočjo pametnega telefona oz. tablice.

Skupaj je v spletno anketo vstopilo (klik na nagovor) 306 oseb, izpolnjevati jo je začelo (klik na anketo) 198 oseb. V celoti je na vprašanja odgovorilo 108 anketirancev, za statistične analize primernih anket pa je bilo po zaključku anketiranja 177. Največ (104 oziroma 52 %) jih je bilo izpolnjenih ob koncih tedna, najpogosteje so bili to nedeljski popoldnevi (82 oziroma 41 %), v popoldanskih urah. Vzorec lahko pripišemo dejstvu, da smo uporabnike MKL vabili k izpolnjevanju ankete s pomočjo spremnega besedila k rednim tedenskim brezplačnim obveščanjem o prireditvah in izobraževanjih po elektronski pošti, na katere se uporabniki knjižnice lahko prijavijo preko spletnega obrazca. Tovrstna obveščanja sistemsko pošiljamo naročnikom ob sobotah.

Odgovarjale so večinoma ženske (143 oziroma 82 %), stare od 31 do 60 let, zaposlene (120 oziroma 68 %) z univerzitetno oziroma 2. bolonjsko stopnjo izobrazbe (73 oziroma 41 %). E-vire večinoma uporabljajo za iskanje aktualnih informacij ter pridobivanje novih (neformalnih) znanj. Pričakovano iskanje informacij v največji meri opravijo s spletnimi iskalniki, a kljub temu se jih le 11 % zelo strinja s trditvijo, da so informacije za njihove potrebe najdljive preko interneta, 44 % se s tem ne strinja. E-gradiva se zdijo bolj priročna 59 %, predvsem zaradi dostopa do globalnih virov na enem mestu, prihranka časa in preproste uporabe.

Udeleženci so navajali, da v povprečju uporabljajo spletno stran MKL nekajkrat mesečno (25 %), ravno tako tudi e-gradivo, e-informacijske vire ali e-storitve (27 %). Najpogosteje izmed e-virov poznajo knjižnični katalog COBISS+ (94 %), spletno stran MKL (90 %), portal Biblos (53 %), portal dLib.si (46 %) in portal Dobreknjige.si (41 %). Posledično so v enakem razmerju navajali pogostost njihove uporabe in zadovoljstvo z uporabniško izkušnjo ter ustreznostjo glede na način dostopa in tematiko. Izjema je le portal za izposojo e-knjig Biblos, ki je bil izmed vseh e-virov najnižje ocenjen glede na način dostopa (21 % je navajalo kot ustrezno), preprostost uporabe (24 % je navajalo kot ustrezno) in ustreznost navodila za uporabo (26 %). V MKL najpogosteje uporabljajo e-storitev Moja knjižnica COBISS+, ponudbo brezžičnih omrežij in aplikacijo mCOBISS, s katerimi so tudi najbolj zadovoljni.

Izven prostorov knjižnice so jim najpomembnejše e-knjige, avdio in videovsebine za prenos, ter pretočne avdio in videovsebine. Odgovori nakazujejo željo uporabnikov, da jim knjižnica v elektronskem okolju ponudi predvsem vsebine za spletno učenje (59 %), zvočne knjige v slovenskem jeziku (58 %) in prenos ter ogled video vsebin (43 %). E-vire so pripravljeni uporabljati, poleg slovenskih, še v angleščini, hrvaščini/srbščini in nemščini, od tega zvočne knjige tudi v španščini in ruščini.

Pomoči pri uporabi e-virov ne potrebujejo, so pa naklonjeni izvedbam tečajev iskanja po e-virih in sicer predvsem v učilnici v manjši skupini (65 %) ali v obliki spletnih tečajev (42 %).

Rezultate raziskave ni bilo možno posploševati na vse uporabnike MKL, so le odraz odgovorov tistih respondentov, ki so bili pripravljeni izpolniti spletni vprašalnik. Precejšnjo omejitev raziskave predstavlja tudi dejstvo, da slovenske splošne knjižnice svojim uporabnikom nudimo omejen nabor plačljivih e-virov, tisti ki pa so še dostopni v slovenskem, predvsem visokošolskem, knjižničnem prostoru, pa zaradi svoje ozke strokovne usmerjenosti ali razmerja cena - učinek, niso relevantni za uporabnike splošnih knjižnic.

4.1 Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic

Javnomnenjsko raziskavo med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic (Raziskava, 2020) je med 18. 3. in 3. 4. 2020 naročilo tudi Združenje splošnih knjižnic za potrebe oblikovanja novega strateškega razvojnega dokumenta. V vzorcu 2.639 respondentov sta bili zastopani dve tretjini članov splošnih knjižnic, dobra šestina anketirancev je zgolj uporabljala storitve splošne knjižnice, vendar niso bili njeni člani, zgolj uporabniki, sedmino pa so predstavljali neuporabniki storitev knjižnice. Med uporabniki je bilo kar 87,4 % takšnih, ki storitve splošne knjižnice uporabljajo preko drugih oseb, najpogosteje preko otrok.

Najbolj poznana spletna storitev splošnih knjižnic je uporaba knjižničnega kataloga COBISS, tako med člani (10,8 % nepoznavalcev) in uporabniki (25,7 % nepoznavalcev), kot tudi med neuporabniki (57,7 % nepoznavalcev). Hkrati pa med vsemi spletnimi storitvami COBISS uporablja najvišji delež anketiranih - med njimi je 70,9 % članov in 41,5 % uporabnikov, medtem ko neuporabniki v najvišjem deležu uporabljajo branje e-časopisov (13,6 %), COBISS je pri njih na drugem mestu, s slabo desetino uporabnikov (8,8 %).

V povprečju uporaba COBISS narašča z višanjem izobrazbe, delež uporabnikov pa s starostjo pada. Večinoma je COBISS pri iskanju gradiva enostaven za uporabo; tako menijo tri četrtine članov (76,4 %), šest desetin uporabnikov (60,4 %) in slaba polovica neuporabnikov (45,1 %).

Glede na sociodemografsko strukturo anketirancev, je COBISS bolj enostaven za mlajše kot za starejše anketirance, kot enostavnega pa ga ocenjuje najvišji delež anketirancev z višjo oz. visoko izobrazbo.

Na vprašanje »Zakaj ne uporabljate spletnega knjižničnega kataloga COBISS oz. ga uporabljate redko?« velika večina respondentov ni navedla posebnega razloga, zakaj ne uporabljajo spletnega knjižničnega kataloga COBISS. Glede konkretnih razlogov za neuporabo oz. bolj pogosto uporabo se odgovori razlikujejo glede na kategorijo anketirancev; med člani je glavni razlog osebni obisk knjižnice, pri uporabnikih in neuporabnikih pa dejstvo, da ga ne potrebujejo.

Poleg iskanja knjig in drugega knjižničnega gradiva, večina uporabnikov spletnega knjižničnega kataloga COBISS (69,5 % vseh anketirancev) uporablja tudi ostale storitve, ki jih ta omogoča; med člani so takšne tri četrtine (76,2 %), med uporabniki dobra polovica (56,5 %) in med neuporabniki šestina (16,9 %).

Med anketiranci je zelo nizek delež tistih, ki ostalih COBISS storitev ne poznajo, še največji delež takšnih je med neuporabniki splošnih knjižnic (15,3 %).

Struktura uporabnikov ostalih storitev COBISS sovpada z njegovo splošno uporabo, več uporabnikov je med mlajšimi in višje izobraženimi anketiranci.

Člani nekoliko bolj pogosto kot uporabniki obiskujejo oz. uporabljajo tudi spletne strani splošne knjižnice. Četrtina članov je obiskala spletno stran splošne knjižnice pred več kot enim tednom, vendar v zadnjem mesecu (25,9 %), podoben delež pa v zadnjem tednu (24,9 %). Pred več kot enim mesecem je spletne strani splošne knjižnice uporabila slaba petina članov (17,1 %). Med uporabniki je najvišji delež takšnih, ki se ne spomnijo, kdaj so nazadnje obiskali spletno stran splošne knjižnice (37,2 %), 17 % je to storilo pred več kot enim mesecem, 16,2 % pred več kot enim tednom in 7,9 % v zadnjem tednu.

Spletne storitve z višjo stopnjo poznavanja in uporabe so:
- izposoja e-knjig (Biblos),
- uporaba leposlovnega priporočilnega seznama Dobreknjige.si,
- uporaba digitalne knjižnice dLib.si in
- branje e-časopisov (PressReader).

Z izjemo knjižničnega kataloga COBISS imajo spletne storitve precej višji delež poznavalcev, kot pa dejanskih uporabnikov.

Najbolj nepoznana spletna storitev med vsemi tremi kategorijami anketirancev je uporaba domoznanskega portala Kamra, ki ga ne pozna skoraj tri četrtine vseh anketirancev (72,8 %), skoraj dve tretjini vseh anketirancev ne pozna in tudi ne uporablja regionalnih biografskih leksikonov (64,9 %), podobno visok delež nepoznavalcev in neuporabnikov pa ima tudi uporaba zakupljenih podatkovnih zbirk iz različnih področij (63,8 %).

Struktura uporabnikov spletnih storitev, ki jih anketiranci najpogosteje uporabljajo:
- COBISS - uporablja ga najvišji delež anketirancev v starostnem razredu nad 24 let, kjer je 77,8 % uporabnikov, uporaba pa z višanjem starosti upada, tako je v najstarejšem starostnem razredu le še dobra tretjina uporabnikov (39,2 %). Uporablja ga nadpovprečno visok delež višje in visokošolsko izobraženih (71,7 %), medtem ko so med osnovnošolci in srednješolci približno štiri desetine uporabnikov. Glede na območje je najvišji delež uporabnikov na Dolenjskem območju (65,1 %) in najnižji na Koroškem območju (46,7 %).
- Biblos - delež uporabnikov se z višanjem starosti niža, v najmlajšem starostnem razredu (do 24 let) je dobra četrtina uporabnikov (28,7 %), med anketiranci v starosti nad 60 let pa Biblos uporablja desetina (10,5 %). Uporablja ga približno enak delež osnovnošolsko izobraženih (24,3 %) kot višje oz. visokošolsko izobraženih (23,5 %), ter dobra desetina anketirancev s srednješolsko izobrazbo (14,7 %).
- Dobreknjige.si - portal ima najvišji delež uporabnikov v starostni skupini med 40 in 59 let (20 %), uporaba narašča z višanjem izobrazbe, nadpovprečno ga uporabljajo višje oz. visoko izobraženi (23 %). Glede na območje je nadpovprečni delež uporabnikov na Koroškem (28 %), Dolenjskem (24 %) in Obalno-kraškem območju (22,4 %).
- dLib.si - uporaba je nadpovprečna v nižjih starostnih razredih, v razredu do 24 let (28,7 %) in 25 do 39 let (23,2 %), med najvišje izobraženimi je četrtina uporabnikov (23,5 %), medtem ko je v obeh nižjih izobrazbenih skupinah po desetina uporabnikov. Nadpovprečni delež uporabnikov je na Goriškem (25 %) in Spodnjepodravskem območju (23,1 %).
- PressReader - nadpovprečno uporabljajo anketiranci v starostnem razredu nad 60 let (15,3 %) ter anketiranci na Obalno-kraškem (26,1 %), Pomurskem (20,9 %) in Koroškem območju (20 %).

Anketiranci vse storitve, ki jih uporabljajo, v večinskem deležu uporabljajo v knjižnicah, izjema je dostop do e-podatkovnih zbirk z različnih področij, ki ga v knjižnici uporablja dobra tretjina (80,5 % pa pri spletnih ponudnikih).

Storitve, ki jih (poleg uporabe v knjižnici) najpogosteje uporabljajo tudi izven knjižnic, pri čemer gre večinoma za uporabo na spletu oz. pri spletnih ponudnikih, so: pridobivanje informacij o zgodovini in

razvoju domačega kraja (85,7 % na spletu), dostop do e-podatkovnih zbirk (80,5 % pri spletnih ponudnikih), dostop do strokovne in študijske literature za potrebe dopolnilnega ali lastnega izobraževanja (75,9 % na spletu), dostop do strokovne in študijske literature za potrebe formalnega izobraževanja (73,6 % na spletu), dostop do filmskih ali glasbenih CD jev ali DVD jev (66,3 % pri spletnih ponudnikih) ter literarni večeri, predavanja, razstave (56,7 % v drugih kulturnih institucijah).

Večinoma anketiranci, ki primerljive storitve uporabljajo izven knjižnic, za uporabo storitev pri drugih ponudnikih ne plačujejo, tisti, ki pa za uporabo plačujejo, jih največ izmed njih plačuje za dostop do leposlovne literature (35 %) in dostop do filmskih ali glasbenih CD-jev ali DVD-jev (32,5 %).

Če storitve v knjižnicah ne bi bile več prosto dostopne, je v povprečju največ anketirancev (dobra polovica), ki storitve uporabljajo samo v knjižnicah, pripravljenih plačevati za dostop do strokovne in študijske literature, dostop do leposlovne literature ter pravljične ure, ustvarjalne delavnice in druge prireditve za otroke (to so hkrati storitve, ki bi jih bila pripravljena plačevati dobra polovica članov).

Več kot polovica uporabnikov splošnih knjižnic je, poleg pravljičnih uric, ustvarjalnih delavnic in drugih prireditev za otroke ter dostopa do strokovne in študijske literature, pripravljena plačati še za dostop do e-podatkovnih zbirk ter za udeležbo na literarnih večerih, predavanjih in razstavah.

Med neuporabniki je visok delež tistih, ki bi bili, poleg dostopa do leposlovne literature, pravljičnih uric, ustvarjalnih delavnic in drugih prireditev za otroke ter dostopa do strokovne in študijske literature za potrebe formalnega izobraževanja, dodatno pripravljeni plačevati še za dostop do filmskih in glasbenih CD-jev in DVD-jev (75 %), za programe informacijskega opismenjevanja (61,9 %) in pridobivanje informacij o zgodovini in razvoju domačega okolja (57,1 %).

Iz stališča vzpostavljanja storitev in vsebin v okviru digitalne knjižnice je zanimivo, da so respondenti med najbolj pomembnimi smernicami za prihodnji razvoj splošnih knjižnic izpostavili dostop na daljavo do večjega števila e-virov, potrebo po večjem poudarku na pomoči uporabnikom pri izposoji gradiva in širjenju sodelovanja z lokalnim okoljem pri nudenju informacij o okolju.

Rezultati nacionalne raziskave so presenetljivo pokazali tudi, da respondenti med najmanj pomembne smernice za prihodnji razvoj splošnih knjižnic štejejo ponudbo zvočnih knjig, ter ponudbo prostorov, opreme in strokovne podpore za ustvarjalno dejavnost, kar se deloma razlikuje od dobljenih rezultatov ankete, opravljene jeseni 2019 v MKL.

5 Digitalna knjižnica MKL (DK MKL)

5.1 Predlog kadrovskih potreb

V Mestni knjižnici Ljubljana se s sprejemom spremenjenega Pravilnika o notranji organizaciji in sistemizaciji delovnih mest MKL načrtuje koordinacijo aktivnosti digitalne knjižnice v okviru Službe za razvoj, ob tem pa je bilo potrebno poskrbeti za sistemizacijo ustreznih delovnih mest in njihovih delovnih nalog. V poglavju 2.4 smo se dotaknili vseh možnih tipičnih delovnih mest, ki so potrebna za delovanje uspešne in vsebinsko bogate digitalne knjižnice, katerih naloge pa zaradi finančnih in kadrovskih razlogov v slovenskih splošnih knjižnicah pogosto izvaja manjše število zaposlenih, uvrščenih na različno tipizirana delovna mesta.

Na podlagi pregleda tipičnih delovnih mest in nalog v okviru digitalnih knjižnic so bila za neposredno delo na področju načrtovanja, organizacije in vodenja digitalne knjižnice MKL zamišljena delovna mesta skrbnika digitalne knjižnice, razvijalca multimedije in deloma tudi urednika spletne strani. Delovno mesto urednika spletne strani je bilo že določeno v trenutno veljavnem pravilniku, ki opredeljuje notranjo organizacijo in sistemizacijo delovnih mest, s pogledom v prihodnost pa sta bila oblikovana tudi opisa del in nalog prvih dveh navedenih delovnih mest.

Skrbnik digitalne knjižnice bo tako imel naloge:

- sodelovanja pri načrtovanju, oblikovanju in razvoju politike knjižnice na področju posredovanja informacijskih virov in razvoju informacijskih storitev knjižnice v e-okolju,
- izvajanja vsebinske in statistične analize ter vrednotenja podatkov o informacijskih virih in informacijskih storitvah knjižnice v e-okolju,
- sodelovanja pri izboru gradiva za digitalizacijo in oblikovanja digitalnih zbirk,
- oblikovanja, vzdrževanja in razvoja digitalne knjižnice,
- koordinacije trajnega ohranjanja knjižničnega gradiva v digitalni obliki,
- organizacije in sodelovanje pri izvajanju izobraževalnega programa knjižnice za uporabnike in knjižnične delavce,
- izdelave načrtov, poročil, analiz, statističnih pregledov, razvojnih dokumentov in osnutkov,
- sodelovanja pri pripravi in izvrševanju predpisov s svojega področja dela,
- ter naloge svetovanja, raziskovanja, projektne in razvojne dejavnosti s svojega področja dela.

Razvijalec multimedije bo:

- sodeloval pri vsebinskem in programskem vzdrževanju ter administraciji spletnih strani, internih spletnih strani, ter drugih spletnih komunikacijskih orodij,
- programiranju in vzdrževanju aplikacij, servisov, modulov in programskih orodij,
- oblikovanju zvočnih in video vsebin,
- sodeloval pri oblikovanju, vzdrževanju in razvoju digitalne knjižnice in urejanju arhiva digitalnih vsebin,
- skrbel za administracijo objavljenega digitalnega gradiva na portalu nacionalne digitalne knjižnice,
- sodeloval pri projektih s področja IKT,
- predstavitvenih in promocijskih dejavnostih,
- izvajanju izobraževalnega programa knjižnice,
- ter v projektnih in delovnih skupinah.

Seveda bo pomembno povezovanje s strokovnimi delavci za izobraževanje, predvsem v spletnem okolju, Oddelkom za informatiko MKL in njihovimi zaposlenimi, predvsem s programerjem aplikacij in skrbnikom podpore uporabnikom, ter ne nazadnje tudi z zaposlenimi, zadolženimi za nabavo neknjižnega gradiva na področju izbire in upravljanja zbirke z digitalnimi vsebinami.

5.2 E-podatkovne in avdio-video zbirke

MKL omogoča dostop do e-podatkovnih zbirk, ki so se v preteklih letih izkazale kot najbolj primerne za uporabnike splošnih knjižnic (glej Preglednico 1). V začetnem obdobju (2005–2012) smo se osredotočali na zbirke največjih svetovnih založnikov (Oxford University Press, Encyclopaedia Britannica), vendar se zaradi previsokih stroškov zakupa dostopa, omejenih namenskih sredstev in preslabe uporabe, slednje predvsem zaradi dejstva, da so bile vsebine le v angleškem jeziku, večinoma nismo več odločali za obnavljanje naročnin. Osredotočili smo se na zbirke, ki so se izkazale kot najbolj zanimive za končne uporabnike. Poseben poudarek smo želeli nameniti tudi ponudbi e-podatkovnih zbirk v slovenskem jeziku, vendar jih razen s področja zakonodaje, financ in upravnih vsebin na slovenskem tržišču ni. Tako smo v preteklih letih poskrbeli, da so imeli uporabniki MKL dostop do vsaj ene izmed zbirk s področja pravnih in finančnih vsebin v slovenskem jeziku, ter tujo zbirko, ki je bila najprimernejša za zelo raznolike ciljne skupine uporabnikov splošnih knjižnic. Od leta 2008 je bila to Encyclopaedia Britannica (kasneje tudi z različico, namenjeno splošnim knjižnicam s poudarkom na učnih vsebinah za osnovnošolce in srednješolce), kasneje, ko je v slovenskem knjižničnem prostoru postala dostopna zbirka PressReader, z dostopom do elektronskih različic tujih (in tudi nekaterih slovenskih) časnikov in časopisov, pa smo se v MKL (in po njenem zgledu tudi vse ostale slovenske osrednje območne knjižnice za potrebe vseh slovenskih splošnih knjižnic) odločili za zakup dostopa do slednje, ki je nadomestila Encyclopeadio Britannico.

Preglednica 1: Naročene e-podatkovne zbirke za končne uporabnike in njihova uporaba (število dostopov/sej)

Zbirka	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Oxford Reference Online (OUP)	89	32												
Berg Fashion Library (OUP)						96	161							
Who's Who and Who Was Who (OUP)				71	105	89								
Grove Music Online (OUP)	63	212	174	464	428	321	20							
Grove Art Online (OUP)		140	136	399	450	358	180							
Encyclopaedia Britannica			1.026	2.312	361	624	587	94	656	703				
IUS-INFO			2.592	3.012	2.978	2.646	5.839	4.272	825*	4.905	4.569	6.016	5.625	
FinD-INFO					1.260	1.440	588	612	22*	1.143	460	222	231	
IUS-INFO.HR						53	169	141						
Tax-Fin-Lex								1.349	6.544*					5.330
EBSCOhost						3.510	6.006	8.298	5.683	12.976	14.041	15.051	15.040	5.248**
GVIN				2.990	3.850	6.480	3.251	4.103	7.200					
PressReader										2.994	4.727	4.821	5.606	12.192
Kanopy														5.643

OUP = Založnik Oxford University Press
* V letu 2014 so bile zbirke založnika IUS-INFO dostopne le do 31. 10. 2014, od 1. 11. 2015 dalje je bila naročena zbirka Tax-Fin-Lex.
** Konzorcij COSEC je v letu 2019 uvedel določene spremembe pri beleženju statistik dostopa, ukinjen je bil dostop do ene izmed bolj uporabljenih zbirk Medline.

Dostop do večine omenjenih zbirk je v vsem tem obdobju MKL zagotavljala tudi za potrebe izvajanja posebnih nalog osrednje območne knjižnice za splošne knjižnice osrednjeslovenskega območja. Iz poročila o izvajanju posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic v obdobju 2010–2013 in 2014–2016[21] je razvidno, da indeks prirasta gradiva iz naslova prve naloge pada v polovici OOK. Zaradi krčenja sredstev za javno porabo, ki je bilo posledica gospodarske in javno finančne krize, so se po letu 2008 postopno zmanjševala razpoložljiva proračunska sredstva tudi za financiranje nalog OOK. Sredstva so se prioritetno namenjala razvojno naravnanim vsebinam in e-virom, dostopnim na daljavo. V obdobju 2010–2015 se je tako v OOK opazno povečeval nakup e-virov. Razloga sta dva: vzpostavitev dostopa na daljavo do podatkovnih zbirk, s čimer je bila v primerjavi s klasično izposojo knjižničnega gradiva omogočena širša, časovno neomejena dostopnost gradiva na daljavo, obenem pa je to pomenilo tudi optimiziranje razpoložljivih državnih sredstev za nakup gradiva za izvajanje prve posebne naloge. V okviru prve naloge je država tako podpirala nakup tistih podatkovnih zbirk, za katere je bilo iz programov OOK razvidno, da je ob upoštevanju uporabe in vsebinskega področja njihovo zagotavljanje pomembno (Bon idr., 2017).

[21] Dostopno na URL naslovu: https://www.nuk.uni-lj.si/nuk/ook-publikacije

Sredstva, namenjena podpori izvajanja prve posebne naloge (zagotavljanje povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva in informacij), so tudi v letu 2020, tako kot v preteklih letih, ostala na enaki ravni, ponudniki podatkovnih zbirk, ki so v slovenskih splošnih knjižnicah najbolj uporabljane, pa v skladu s prilagajanjem svojih cenovnih politik na letni ravni stroške dostopa zvišujejo. Posledično posamezne OOK vedno težje zagotavljajo potrebna finančna sredstva za nakup do sedaj zakupljenih podatkovnih zbirk. Velik vpliv na manj optimalno izpogajano ceno za dostop do nekaterih podatkovnih zbirk predstavlja tudi dejstvo, da se za ceno samostojno pogaja vsaka od desetih OOK. Strokovna komisija za knjižnično dejavnost pri Ministrstvu za kulturo je predlagala, da financiranje nakupa podatkovnih zbirk v okviru izvajanja prve naloge ne poteka več na ravni posamezne OOK, pač pa, da po zgledu ponudbe informacijskih storitev EBSCOhost poteka preko konzorcijskega nakupa v okviru NUK. Predstavniki OOK bi v sodelovanju s konzorcijem COSEC pri NUK določili naslove podatkovnih zbirk, ki bi bili financirani iz sredstev za izvajanje posebnih nalog OOK, posamezne knjižnice pa bi morebitne dokupe dodatnih naslovov financirale iz sredstev knjižnic posameznih območij, v kolikor bi se izkazala potreba po njih. Skupni nakup za celotno Slovenijo bi omogočil lažje izpogajanje boljših konzorcijskih in cenovnih pogojev za dostop do posameznih virov, kar je v skladu z optimizacijo izrabe javnih sredstev, hkrati pa bi preko zagotavljanja osnovnega nabora podatkovnih zbirk za vse slovenske splošne knjižnice omogočil enakopravnost dostopa do e-vsebin na nacionalni ravni. Več o tem v podpoglavju 5.2.5.

5.2.1 Ponudba e-podatkovnih zbirk

MKL v letu 2020 omogoča svojim članom dostop do naslednjih e-podatkovnih zbirk:

- EBSCOhost vključuje celotne tekste skoraj 3.000 mednarodnih časnikov ter povzetke in vsebinske sezname 5.000 periodičnih publikacij. Dostopne so podatkovne zbirke s polnimi besedili: Academic Search Elite, Business Source Premier, ERIC, GreenFILE, Library, Information Science & Technology Abstracts, MasterFILE Premier, MEDLINE, Regional Business News.
- Zbirka PressReader omogoča bralno izkušnjo dnevnega časopisja preko pametnih naprav z operacijskimi sistemi Android, iOS, Windows 10 ali BlackBerry 10. Preko portala LibraryPressDisplay lahko zbirko uporabljamo preko dostopa na daljavo. Uporabniki knjižnice lahko izbirajo med več kot 7.000 naslovi dnevnega časopisja in revij, iz več kot 100 držav in v več kot 60 jezikih sveta.
- Portal Tax-Fin-Lex je namenjen vsem, ki potrebujejo ažurne davčne, računovodsko-finančne in pravne informacije. Predvsem pa pravnikom, odvetnikom, sodnikom, tožilcem, računovodjem, finančnikom, revizorjem, davčnim svetovalcem in okoljevarstvenikom. Ponuja največjo bazo podatkov z vso veljavno zakonodajo, ki je osnova in se sproti ažurira, na njo pa so povezani vsi preostali dokumenti, kot so sodna praksa, strokovni članki, komentarji in praktične rešitve.
- EBONITETE.SI - je najsodobnejša aplikacija za popoln pregled več kot 200.000 slovenskih podjetij. Na enem samem mestu lahko pridobite splošne, računovodske in ostale finančne podatke o izbranem poslovnem subjektu.

5.2.2 Ponudba e-knjig in zvočnih knjig

Spomladi 2013 je pričela testno delovati prva platforma oziroma namenski spletni distribucijski portal za **izposojo slovenskih e-knjig v slovenskih splošnih knjižnicah**, Biblos Lib. Portal je razvila Beletrina, zavod za založniško dejavnost, v sodelovanju s splošnimi knjižnicami. V testnem obdobju, ki je potekalo od 20. 3. do 30. 6. 2013, ga je preizkusilo devet slovenskih splošnih knjižnic ter specialna knjižnica Inštituta informacijskih znanosti (IZUM). V letu 2014 je koordinacijo slovenskih splošnih knjižnic pri vključevanju na portal prevzelo Združenje splošnih knjižnic, ki združuje direktorje knjižnic in zastopa interese splošnih knjižnic na področju politik, strategij in upravljanja. Vsa leta se usklajuje z Beletrino glede višine letne uporabnine, usklajenih promocijskih akcij za dvig uporabe e-knjig v slovenskih splošnih knjižnicah, ter sodeluje kot predstavnik knjižnic pri nadaljnjem razvoju storitve izposoje e-knjig. Potreben zagon za omenjeno vključitev splošnih knjižnic je dalo Ministrstvo za kulturo, ki se je leta 2015 odločilo, da vsaki izmed splošnih knjižnic preko vsakoletnega neposrednega poziva za sofinanciranje nakupa knjižničnega gradiva omogoči pokritje stroškov zagotavljanja izposoje e-knjig. Z

njim lahko knjižnica financira letno naročnino oz. uporabnino sistema ali pa nakup dodatnih licenc naslovov e-knjig.

Portal Biblos slovenskemu trgu nudi sodobno distribucijsko platformo, primarno namenjeno članom slovenskih knjižnic, nadgrajeno s prodajnim delom. Založniki se lahko samostojno vključujejo v ponudbo knjižničnega (Biblos Lib) kakor tudi knjigotrškega dela (Biblos). Platforma je programsko nadgrajena tako, da omogoča tudi statistične analize obiska in uporabe gradiva z neposredno izmenjavo podatkov s servisi in storitvami sistema COBISS, kar je v pomoč tako nabavnim politikam knjižnic kakor tudi statističnim pregledom in analizam delovanja knjižnic. Prijava v sistem je za člane knjižnic, vključenih v sistem COBISS, urejena preko uporabniškega imena in gesla storitve Moja knjižnica.

Za potrebe izobraževanja in zaradi preprečevanja t. i. tehnološke vrzeli med uporabniki se je večina splošnih knjižnic odločila tudi za nakup namenskih bralnikov z elektronskim papirjem, ki si jih zainteresirani uporabniki lahko izposodijo. Trenutno je v uporabi že tretja generacija namenskih bralnikov za Biblos platformo.

Knjige na platformi Biblos so dostopne v standardnem formatu .epub, ki ima dodano zaščito pred nedovoljenim kopiranjem v obliki Adobe DRM. Obveljal je licenčni model po zgledu tujih ponudnikov e-knjig po principu »single user copy« modela proste izbire (PDA, angl. patron-driven aquisition), kjer knjižnica prosto izbira med celotnim naborom gradiva na platformi Biblos. Model omogoča knjižnici, da sama določi največje možno število trenutnih hkratnih izposoj, prav tako pa lahko omeji tudi najvišjo možno porabo sredstev na mesečni in/ali letni ravni.

Ob koncu leta 2019 je storitve platforme Biblos uporabljalo 62 knjižnic, vsebine je prispevalo 145 založb in samozaložnikov, uporabljalo pa jo je več kot 17.000 uporabnikov, ki so v letu 2019 opravili 98.000 izposoj. V juliju 2020 je bilo na voljo že več kot 4.000 knjižnih naslovov, v MKL pa smo nudili dostop do več kot 3.000 naslovov.

Nekaj ključnih področji, ki že vplivajo na uspešnost in kakovost ponudbe e-knjig v ponudbo slovenskih knjižnic, kakor tudi kaj lahko pričakujemo v prihodnosti:

- izbor e-knjig,
- lastništvo e-knjig za izposojo,
- uporabniška dostopnost e-knjig,
- določanje cenovne politike,
- uporabljene strategije omejevanja dostopa do e-knjig splošnim knjižnicam,
- spodbujanje k nakupu, namesto k izposoji,
- tehnološka zaščita in avtorske pravice,
- distribucijska platforma,
- vpetost v knjižnično okolje,
- davčna stopnja za e-knjige,
- uporaba (namenskih) bralnih naprav,
- vključevanje drugih digitalnih formatov (predvsem zvočnih knjig) in ponudba knjižničnega gradiva v dostopnejši obliki za uporabnike z oviranostmi.

Pomemben odločevalec pri uporabi e-knjig je tudi tehnološka oprema, torej naprave, predvsem prenosne, ki omogočajo popoln izkoristek prednosti e-knjig. Potrebno bo poskrbeti tudi za vprašanje trajnega hranjenja elektronskih izvodov in pri tem upoštevati zastarevanje tehnologije in formatov, v katerih so vsebine trenutno berljive, v prihodnosti pa morda ne bodo več.

Poleg portala Biblos, uporabnikom MKL omogočamo dostop še do dveh spletnih portalov s ponudbo e-knjig in zvočnih knjig v nemškem in kitajskem jeziku:

- Onleihe je portal Goethe-Instituta, ki omogoča izposojo digitalnih medijev na daljavo. Uporabljajo ga lahko vsi zainteresirani uporabniki MKL s stalnim prebivališčem v Sloveniji, ki so registrirani kot Onleihe uporabniki Goethe-Instituta. V nemškem jeziku so dostopne leposlovne in strokovne e-knjige za različne starostne skupine, zvočne knjige, izbrani materiali za učenje nemščine, dnevni časniki in časopisi ter glasba in filmi.
- Okno Kitajske je zbirka e-knjig v pretežno kitajskem jeziku, ki jih je možno prebirati v virtualnem okolju MKL oziroma preko namenskih aplikacij za pametne prenosne naprave in osebne računalnike. Gradivo posreduje Šanghajska knjižnica v okviru njihovega mednarodnega projekta Window of Shanghai. Zbirka je namenjena tako povezovanju kitajskih izseljencev z matično domovino, njen namen pa je tudi širši javnosti približati kitajski jezik in kulturo, sodobno Kitajsko in predvsem Šanghaj skozi najnovejše kitajske publikacije.

Spomladi 2020 so slovenske knjižnice dobile prvega ponudnika **zvočnih knjig**. Gre za računalniško in založniško podjetje, ki ponuja zvočne knjige v slovenskem jeziku na način, kot ga je ubrala Beletrina na področju e-knjig. Podjetje je tudi producent posameznih knjižnih izdaj. Platforma Audibook je namenjena uporabi fizičnih oseb ter integrirana v sistem COBISS. Zvočne knjige so dostopne preko spletne platforme audibook.si. Trenutno je na razpolago 300 naslovov zvočnih knjig, do leta 2022 je v načrtu dostop do približno 500 naslovov. Uporabniki si po vključitvi knjižnice v sistem lahko izposodijo zvočno knjigo za obdobje 14 dni, po preteku pa izposoja samodejno ugasne. Knjižnica kupi paket, ki vsebuje 100 knjižnih naslovov oz. licenc, nato pa dokupuje dodatne naslove po svojem izboru. Ena licenca predstavlja 52 izposoj, ki so odprte takoj, brez omejitve. Zvočne knjige je možno poslušati na vseh mobilnih napravah. Za razliko od Beletrine gre za zaprt sistem znotraj aplikacije, tako da ne uporabnik ne potrebuje DRM-ja, izogne pa se tudi težavam s prenosom na naprave. Zadostuje, če aplikacija dela na pametnem telefonu ali tablici. Za knjižnice so pripravili spletni modul za naročanje knjig in licenc, strošek letne članarine (ki vključuje prej omenjeni osnovni paket 100 licenc) je odvisen od števila članov knjižnice. Bralci (izven sistema izposoje preko knjižnic) imajo možnost nakupa zvočne knjige, vendar s tem pridobijo le dostop za izposojo v treh možnih obdobjih za 7, 14 in 30 dni. Knjiga torej ne postane trajna last bralca, kot je to v primeru e-knjig Biblos. NUK zagotavlja bibliografski zapis za knjigo, IZUM pa je poskrbel za integracijo sistema.

5.2.3 Pretočne vsebine (avdio in video)

V MKL smo v letu 2018 načrtovali zakup dostopa do enega izmed ponudnikov pretočnih glasbenih vsebin. Uporabnikom smo želeli ponuditi vsebine katerega izmed večjih ponudnikov tovrstnih vsebin (Spotify, Dezeer, Google Music, Amazon Prime Music, Apple Music, Tidal), vendar nekateri ponudniki še niso delovali na področju Slovenije (Spotify je uradno postal dostopen za slovenske uporabnike šele julija 2020) ali pa so bili namenjeni le končnim uporabnikom, nekateri pa so celo izrecno prepovedovali da se njihove vsebine ponuja v knjižnicah (Dezeer).

Tako smo se v letu 2019 raje osredotočili na videovsebine in v mesecu februarju uporabnikom ponudili storitev platforme za pretočne videovsebine na zahtevo Kanopy, ki je namenjena uporabnikom splošnih in univerzitetnih knjižnic ter ponuja bogato zbirko nagrajenih filmov in dokumentarcev. Na voljo je več kot 30.000 naslovov filmov več kot 750-ih producentov in razvrščenih v 100 različnih kategorij. Statistike uporabe so bile v prvem letu zelo spodbudne in že v prvem, nepopolnem letu (dostopna je od februarja 2019) primerljive z uporabo zbirke Tax-Fin-Lex (glej Preglednico 1).

Omeniti je potrebno pobudo LibCinema (https://libcinema.gajba.net/), ki bi jo v kratkem želeli ponuditi svojim uporabnikom.

Projekta sta podrobneje opisana v Prilogi 3.

Pobude in aktivnosti na področju uvajanja enotnega digitalnega trga na ravni EU, kakor tudi prihod nekaterih ponudnikov pretočnih vsebin, ki še do pred kratkim niso bili uradno prisotni na slovenskem tržišču (Spotify, Amazon Prime Music), ponujajo razmislek, da bi v prihodnjem strateškem obdobju MKL uporabnikom ponudili tudi dostop do glasbenih pretočnih vsebin.

5.2.4 Skrbništvo podatkovnih zbirk MKL

V Mestni knjižnici Ljubljana smo v letu 2011 v luči priprave nove skupne spletne strani (zaživela je leta 2012) za potrebe uspešnejše promocije podatkovnih zbirk, ki so preko knjižnične spletne strani dostopne preko oddaljenega dostopa, odločili za ustanovitev skupine skrbnikov podatkovnih zbirk.

Naloge posameznega skrbnika so bile:

- priprava novosti in sprememb posameznih zbirk,
- usklajena promocija vseh virov,
- skrb za spremljanje uporabe in spodbujanje uporabe posameznih virov,
- druge naloge, ki omogočajo večjo prepoznavnost storitev preko oddaljenega dostopa za uporabnike spletnih in intranetnih strani MKL,
- ter posredovanje pripravljenih vsebin urednici spletnih strani MKL, ki jih je objavljala.

Vsaka novičarska objava je bila sestavljena iz naslova novice, promocijske fotografije, uvodnega teksta, ostalega teksta z ustreznimi spletnimi povezavami, ter opredelitve mesta objave (spletna stran, intranet MKL, Facebook, Twitter). Predvidena je bila najmanj mesečna objava novosti za vsak vir, priporočeni sta bili dve objavi mesečno. V sodelovanju z urednico spletnih strani MKL naj bi se tedensko pripravljale tudi objave na družbenih omrežjih (Facebook, Twitter) na tematiko e-virov.

Vsebina objav je bila povezana s posebnostmi, ki jih posamezni vir prinaša, poudarek je bil na celostnih predstavitvah virov, predstavitvah posameznih referenčnih virov (slovarjev, enciklopedij, temeljnih strokovnih del), ki so del vsebine e-virov, predstavitvah novosti, vabilih k sodelovanju pri eventualnih izobraževanjih za uporabo virov (tu je mišljeno predvsem spletno učenje, ki ga za svoje uporabnike ponuja založnik Oxford University Press; kakor tudi morebitna izobraževanja, ki jih bo organizirala MKL z morebitno soudeležbo založnikov e-virov), ter drugih vsebinah, ki so primerne za promocijo uporabe e-podatkovnih zbirk.

Koncept je bil v uporabi v prvem letu delovanja prenovljene spletne strani, nato pa se je zaradi manj zanimivih vsebin za širšo javnost praksa počasi pričela opuščati. Takratna ponudba -virov, za katere je bila načrtovana tovrstna promocija, je bila sledeča: Grove Art Online, Grove Music Online, Berg Fashion Library, Encyclopædia Britannica, GVIN, IUS-Info, EBSCOhost in Kamra.

V osmih letih se je digitalna ponudba MKL bistveno spremenila, v letu 2020 je načrtovana tudi ponovna prenova spletne strani knjižnice, obuditev skrbništva nad posameznimi e-viri bi zato bila zelo smiselna.

5.2.5 Dostop do zakupljenih e-virov preko konzorcija COSEC

Strokovna komisija za knjižnično dejavnost pri Ministrstvu za kulturo je v letu 2019 predlagala, da državno financiranje nakupa podatkovnih zbirk v okviru izvajanja omenjene prve naloge ne poteka več na ravni posamezne OOK, pač pa da, po zgledu ponudbe informacijskih storitev EBSCOhost, poteka preko konzorcijskega nakupa v okviru NUK.[22] Predstavniki OOK bi v sodelovanju s konzorcijem COSEC

[22] Predlog izhaja tudi iz rezultatov treh fokusnih skupin (OK, OOK in deležnikov sistema: MK, NUK, ZBDS – Sekcija za splošne knjižnice, ZSK), ki so bile izvedene za potrebe priprave Strokovnih izhodišč za spremembe izvajanja posebnih nalog OOK (Bon idr., 2017). Udeleženci vseh treh fokusnih skupin so izrazili podporo konzorcijskemu nakupu e-virov, ker je nabava le-teh za posamezno OK običajno prevelik finančni in kadrovski zalogaj. Koristi konzorcijske nabave so videli v boljših pogajalskih možnostih, večji ponudbi in uporabi e-virov, pa tudi v boljših storitvah in promociji le-teh. Predlagali so tudi, naj se centralna nabava za celotno Slovenijo izvaja preko

pri NUK določili naslove podatkovnih zbirk, ki bi bili financirani iz sredstev za izvajanje posebnih nalog OOK, posamezne knjižnice pa bi morebitne dokupe dodatnih naslovov financirale iz sredstev knjižnic posameznih območij, v kolikor bi se izkazala potreba po njih. Skupni nakup za celotno Slovenijo bi omogočil lažje pogajanje boljših konzorcijskih in cenovnih pogojev za dostop do posameznih virov, kar je v skladu z optimizacijo izrabe javnih sredstev, hkrati pa bi preko zagotavljanja osnovnega nabora podatkovnih zbirk za vse slovenske splošne knjižnice omogočil enakopravnost dostopa do elektronskih vsebin na nacionalni ravni. Nova organizacija financiranja bi utrdila prejemanje sredstev za nakup e-virov s strani MzK, saj bi bila vključena in predvidena v NUK-ovem programu dela. Poleg tega bi bili uspešnejši pri pogajanju za cene naročnin pri ponudnikih e-virov. Za organizacijo, izvajanje ter dolgoročno konzorcijsko nabavo e-virov je potrebno skleniti pogodbeno sodelovanje, ki bo zagotovilo dodatna sredstva in določilo vire financiranja konzorcijske nabave e-virov za splošne knjižnice, ter določilo specifikacijo e-virov, ki jih bo konzorcij lahko dolgoročno zagotavljal.

Trenutno Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK) v okviru konzorcija COSEC za OOK že zagotavlja naslednje e-vire za splošne knjižnice:

- Press Reader
- TAX-FIN-LEX
- e-Books Public Library Collection
- Encyclopedia Britannica Online Public Library Edition
- EBSCOhost Research Databases - public library licence

V trenutni fazi dogovorov (julij 2020) so OOK določile, kateri so tisti e-viri, ki jih bodo ponujale vse slovenske splošne knjižnice (PressReader, en izmed pravnih virov), in kateri e-viri so zanimivi in uporabni za posamezna območja.

Načrt aktivnosti za začetek izvajanja razširjene storitve enakopravnega najema e-virov za vse splošne knjižnice je skupaj s pregledom stanja naročenih podatkovnih zbirk po knjižničnih območjih na dan 20. 7. 2020 vključen v Prilogo 4.

5.2.6 Nadgradnja ponudbe vsebin

Pri razmisleku o morebitni nadgradnji ponudbe vsebin je vsekakor na prvem mestu zagotovitev oddaljenega dostopa do spletnih časnikov in časopisov, ki so trenutno dostopni preko gesel, ki so voljo le zaposlenim v MKL preko interne spletne strani (https://intranet.mklj.si/izobrazevanje/elektronski-viri/). Tako še vedno prihaja do ročnega vpisovanja gesel informatorjev in knjižničarjev MKL, ko uporabniki knjižnice izrazijo potrebo po tovrstnem dostopu. Na tak način bi izkoristili že obstoječe dostope, ki so bodisi del naročniškega paketa na tiskano izdajo posamezne serijske publikacije, ali pa je digitalni dostop celo predmet samostojnega naročila (npr. časnik Delo). Gre predvsem za naslove serijskih publikacij, ki niso vključene na platformi PressReader. Najbolj tipičen primer za to je časopisno založniška hiša Večer, ki je bila v letu 2020 izključena iz omenjene platforme, sicer pa že vrsto let omogoča digitalni dostop po ugodnih cenah predvsem v knjižnicah na območjih, ki jih s svojim delovanjem pokriva (Štajerska, Koroška, Pomurje), vendar zgolj na namenskih knjižničnih terminalnih, saj nobena izmed teh knjižnic še nima pisnega soglasja založnika glede dostopa na daljavo.

V primeru uspešnega dogovora z založniki bi omogočili oddaljeno avtentikacijo preko EZProxy.

Druga primerna vsebina bi bila ponudba portala Lynda.com (deluje tudi pod imenom LinkedIn Education), ki ponuja pester in obsežen nabor video usposabljanj z različnih strokovnih področji: o najnovejši programski opremi, aplikacijah, tehnologiji, podjetniških veščinah, oblikovanju itd. Bila bi

konzorcija slovenskih knjižnic COSEC pri NUK, ob tem naj se višina potrebnih sredstev zagotovi za daljše časovno obdobje, in sicer v proporcih glede na število OK, število prebivalcev in dejansko uporabo e-virov po posameznih knjižničnih območjih.

dobra osnova za ponudbo spletnega izobraževanja tako zaposlenih, kakor tudi uporabnikov, ter dodatna ponudba izobraževalne vloge, ki jo MKL prevzema v slovenskem knjižničnem okolju preko Učnega centra MKL.

5.3 Skrb za digitalne vsebine

5.3.1 Spletna stran knjižnice

Za delovanje spletne strani MKL skrbi uredništvo, skupaj z glavno urednico na sistemiziranem delovnem mestu. Vnos vsebin za promocijo prireditev in posebna področja (vsebine za otroke, domoznanske vsebine, objava javnih razpisov in pozivov, ter medijske objav) pripravlja skupina vnašalcev. V prihodnjem obdobju bo spletna stran knjižnice postala pomemben vir za promocijo, preko katere se pozicioniramo v svojem okolju in je glavni vir informacij o tem kaj ponujamo.

MKL ima izdelana in na interni spletni strani objavljena podrobna navodila za pripravo in objavo vsebin na spletnih straneh MKL. Zadnja različica navodil je pripravljena za trenutno platformo Joomla, v pozni jeseni 2020 pa je načrtovana objava nove spletne strani na CMS platformi WordPress.

5.3.2 Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si)

5.3.2.1 Vodenje projektov digitalizacije

Pregled izvedenih projektov digitalizacije v Mestni knjižnici Ljubljana v obdobju med 2007 in 2019 je v Prilogi 1, model priprave in izvedbe projektov digitalizacije na primeru osrednjeslovenske regije je predstavljen v članku Frković Tršan in Klemen (2013), seznam izbranih vsebin iz fonda Slovanske knjižnice, na podlagi katerega od leta 2015 dalje pripravljamo letne načrte projektov digitalizacije, pa je dostopen med skupnimi dokumenti: SEZNAM_ZA_DIGITALIZACIJO_MKL_OD_2015_DALJE (AKTIVNI).docx.

5.3.2.2 Arhiv projektov digitalizacije MKL

V juniju 2020 je bila na datotečnem sistemu MKL (FSM) ustvarjena arhivska mapa Arhiv digitalizacije, ki se vsak mesec skupaj z mesečnimi varnostnimi kopijami skupnih dokumentov MKL skopira na diske, shranjene v zaščitenih prostorih Oddelka za informatiko. Načrtujemo, da se bodo tu shranjevale vse kopije, tako originali (.pdf, .pdf/a), ki so optimizirani za dolgotrajno ohranjanje (arhivske kopije) in nadaljnjo produkcijo, kakor tudi operativne kopije (optimizirane za uporabo, objavljene na namenskih portalih), skupaj z originalnimi skenogrami (.jpg, .jpg2000), in dodatnimi datotekami (XML z metapodatki, .html in .txt verzije originalov) in tehnično dokumentacija za posamezne projekte digitalizacije, ki smo jih pripravljali v sodelovanju z zunanjimi izvajalci.

5.3.2.3 Urejanje podatkov na portalu dLib.si s strani sodelujočih knjižnic

V letu 2019 je Služba za digitalno knjižnico pri NUK, ki skrbi za portal dLib.si, omogočila knjižnicam partnericam sodelovanje pri dopolnjevanju in urejanju podatkov vsebin, ki jih prispevajo na portalu. Sodelovanje je prostovoljno, vsaka knjižnica se glede na lastne zmožnosti odloči ali bo sodelovala in v kakšni meri. Praviloma ima vsaka knjižnica možnost urejanja podatkov le pri gradivu, ki ga je prispevala na portal. Po potrebi in na podlagi predhodnega dogovora se lahko uredi tudi tehnične možnosti, ki bi eni knjižnici omogočile urejanje podatkov druge knjižnice. V maju 2019 je bilo izvedeno tudi izobraževanje za uporabo administratorskega vmesnika, vendar trenutno (julij 2020) zaradi določenih tehničnih omejitev portala v polnosti še ni omogočena samostojna administracija vsebinskih metapodatkov.

5.3.2.4 Prilagoditve Digitalne knjižnice Slovenije za OOK

OOK so izrazile željo po večji razpoznavnosti gradiva s svojega območja, saj je v širokem naboru publikacij, ki so na voljo na Digitalni knjižnici Slovenije, uporabnikom njihovo gradivo težje poiskati.

Rešitev je v lokalizaciji Digitalne knjižnice Slovenije. V letu 2020 je predviden razvoj poddomen dLib.si (primer: http://mkl.dlib.si). Poddomene bodo ponujale iskanje in pregledovanje publikacij, ki so v domeni posamezne OOK, po privzetem načinu delovanja. Na ta način bi omogočili uporabnikom, ki iščejo, preiskujejo ali uporabljajo publikacije določene domene (npr. lokalno časopisje), lažjo in hitrejšo uporabo spletnega mesta, upravljavcem (npr. knjižnici) pa boljši vpogled v količino in vsebino lastnega gradiva. Omogočili bi objavo publikacij, ki morda niso primerne/zanimive za oddajo na osrednji portal Digitalne knjižnice Slovenije, so pa uporabne in zanimive na nekem ožjem, lokalnem področju (npr. drobni tisk, zapisniki itd.). V letu 2020 je predvidena priprava za vzpostavitev in razvoj servisa. Za učinkovito izvajanje storitve bo treba izvesti izobraževanje, testiranje, ter prezentacije delovanja uporabnikom in zaposlenim, ki bodo upravljali z vsebinami posamezne poddomene.

V okviru storitve so predvidene sledeče dejavnosti na portalu dLib.si:

- razvoj spletnih vmesnikov poddomen Digitalne knjižnice Slovenije (primer: mkl.dlib.si)
- sprememba / razširitev podatkovnega modela
- izgradnja .css datotek za vizualno sorodnost prilagojenih spletnih portalov (mkl.dlib.si) matičnim okoljem (vzpostaviti spletna mesta, ki so po barvni shemi sorodna matični spletni strani posameznega OOK)
- implementacija pravil delovanja (iskalna pravila, filtri, izpisi)
- podpora uvozu novih tipov dokumentov
- izvedba enodnevne delavnice za OOK
- podpora uporabnikom (OOK), pri uporabi specializirane podstrani dLib.si (primer: mkl.dlib.si)

Predvideno nadaljnje vzdrževanje in širjenje izvedbe funkcionalnih nadgradenj spletnega servisa obsega:

- zagotavljanje potrebnih strojnih kapacitet za nemoteno delovanje:
  - strojna oprema in licence (strežniki, licence za sistemsko prog. opremo)
  - varnostno kopiranje
- zagotavljanje nemotenega delovanja sistema:
  - zagotavljanje delovanje storitve
  - podpora uvozu novih tipov dokumentov
  - izvedba enodnevne delavnice za OOK
  - podpora uporabnikom (OOK), pri uporabi specializirane podstrani dLib.si (primer: mkl.dlib.si)

5.3.2.5 Trajno hranjenje digitaliziranih in izvorno digitalnih domoznanskih vsebin

V letu 2019 je za potrebe slovenskih splošnih knjižnic Služba za knjižnično informatiko pri NUK v sodelovanju s slovenskimi OOK pričela razvijati spletno aplikacijo (uporabniškega vmesnika), ki bi lastnikom oziroma upravljavcem digitalnega gradiva zagotovila enotno vstopno točko za oddajo publikacij v digitalni repozitorij (podatkovno skladišče), samodejno pridobivanje metapodatkov (iz knjižničnega kataloga, XML datotek, preko spletnega formularja), pridobitev trajne povezave (URN) ter upravljanje s publikacijami/objekti v repozitoriju. Gradivo, oddano v podatkovno skladišče, bo hranjeno na dveh lokacijah, poskrbljeno bo tudi za redundanco podatkov. Podrobno tehnično dokumentacijo je pripravila Služba za knjižnično informatiko NUK. V letu 2019 je bila predvidena vzpostavitev spletne aplikacije, v letu 2020 pa širitev funkcionalnih nadgradenj spletnega servisa.

Predvideni stroški vzdrževanja, širjenja izvedbe funkcionalnih nadgradenj spletnega servisa obsegajo:

- zagotavljanje potrebnih strojnih kapacitet za nemoteno delovanje
  - uporaba in širjenje diskovnih kapacitet na dveh lokacijah (redundančni prostor)
  - ostala strojna oprema in licence (strežniki, licence za sistemsko prog. opremo)
  - varnostno kopiranje
- zagotavljanje nemotenega delovanja sistema
  - zagotavljanje delovanja storitve

- sodelovanje z uporabniki in nudenje pomoči
- vzdrževanje programske opreme in podatkovnih baz
- organizacija letnega posvetovanja / delavnice

- razvoj prilagoditev, dodatnih funkcionalnosti po potrebi

Storitev bo delovala v skladu s Smernicami za zajem, dolgotrajno ohranjanje in dostop do kulturne dediščine v digitalni dobi[23], ki so leta 2013 nastale v okviru priprave Digitalne agende na področju kulture in v skladu z iniciativo Evropske komisije na področju digitalizacije in online dostopa do kulturne dediščine in digitalnega ohranjanja[24].

5.3.3 Interna spletna stran knjižnice

Za delovanje interne spletne strani skrbi uredništvo, ki ga sestavljajo direktorica, pomočnica direktorice, strokovna sodelavka za stike z javnostmi, vodja Službe za pravne, kadrovske in splošne zadeve in poslovna sekretarka. Strokovna sodelavka za stike z javnostmi skrbi za usklajen vnos vsebin, vsebine pripravljajo in objavljajo tudi zaposleni v drugih skupnih službah.

MKL ima izdelana in na interni spletni strani objavljena podrobna navodila za pripravo in objavo vsebin na internih spletnih straneh MKL. Interna spletna stran je doživela tehnološko in vsebinsko prenovo septembra 2020, deluje na CMS platformi WordPress.

Vsebine so strukturirane glede na ključna področja: novičarski del, izobraževanje, navodila za delo po vsebinskih sklopih, ključni dokumenti (zapisniki, pravilniki, sklepi, strateški dokumenti), ter prijava in pregled napak v informacijskem sistemu (Helpdesk). Ključne informacije so strnjene na začetni strani, skupaj z najpomembnejšimi bližnjicami do spletnih orodij in portalov, aktivnim seznamom zaposlenih in njihovimi kontaktnimi podatki, ter aktualnim stanjem omrežja.

Za vnašalce vsebin je bilo pripravljeno izobraževanje za uporabo administracije, v pomoč pri njihovem delu so izdelana navodila za pripravo in objavo vsebin na internih spletnih straneh MKL.

5.3.4 Družbena omrežja

Služba za delo z uporabniki in posebne zbirke skupaj s strokovno sodelavko za stike z javnostmi usklajuje prisotnost MKL na naslednjih družbenih omrežjih: Facebook, Twitter, Instagram in YouTube. Pripravljen in na interni spletni strani objavljen je tudi dokument Upravljanje družbenih omrežij Mestne knjižnice Ljubljana, kjer so opredeljeni cilji, seznam vseh spletnih profilov, načini komuniciranja in objavljanja, način pridobivanja vsebin za objave in odgovorne osebe za upravljanje z njimi. Dokument je bil nazadnje posodobljen junija 2019.

5.3.5 Arhiv fotografij MKL

V letu 2011 so bila pripravljena navodila za urednikovanje fotografskega arhiva MKL, v letu 2014 pa so bile v skladu z navodili prečiščene in ustrezno strukturirane vsebine objavljene na namenskem podatkovnem strežniku \\nas\photo. Navodila so objavljena med navodili za delo na interni spletni strani MKL, zaradi neustreznega urednikovanja pa bi bilo ponovno potrebno prečistiti shranjeno slikovno gradivo.

---

[23] *Smernice za zajem, dolgotrajno ohranjanje in dostop do kulturne dediščine v digitalni obliki*. (2013). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno 23. 7. 2020 s spletne strani: https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/Smernice_za_zajem_dolgotrajno_ohranjanje_in_dostop_do_kulturne_dediscine_v_digitalni_obliki.pdf

[24] Več informacij o tem kako nastaja sklepni dokument je dostopno na portalu Evropske komisije: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/11837-Evaluation-of-the-Recommendation-on-digitisation-and-online-accessibility-of-cultural-material-and-digital-preservation

5.3.6 Multimedijski center MKL

Leta 2014 je bil pripravljen koncept objavljanja multimedijskih, predvsem video vsebin preko storitev družbenega omrežja YouTube, poimenovali smo ga Multimedijski center MKL (MMC MKL)[25]. YouTube je bil izbran, saj tako ni bilo potrebno razvijati dodatne platforme, preko katere bi gostili naše vsebine, ki so lahko tudi zelo prostorsko obsežne, predvsem video posnetki, ki za razliko od zvočnih vsebin ne pridejo v poštev za gostovanje na našem spletnem strežniku. Drugi razlog je bil, da je na YouTube možno nalagati tudi zvočne posnetke (seveda z ustrezno pripravo v primernih namenskih programih). S tem smo se izognili težavam pri oblikovanju in vzdrževanju MMC podstrani, hkrati pa deluje na platformi, ki je poznana tako rekoč vsakemu spletnemu uporabniku. YouTube pa ponuja tudi precej možnosti personalizacije profila.

Pripravljena so bila tudi navodila za dopolnjevanje zbirke MMC MKL, v katerih so opredeljeni: nameni, cilji, potek dela, določitev zadolžitev posameznih sodelujočih, nabor glavnih metapodatkov o posameznih posnetkih ter priprava in oblikovanje posnetkov.

Primer dobro predstavljene zaključene celote video posnetkov je cikel prireditev v Trubarjevi hiši literature, pri zvočnih posnetkov pa projekt »Noč in dan s Cankarjem: 24 – urno branje del Ivana Cankarja« .[26]

Koncept iz leta 2014 je do danes le deloma zaživel, vendar je potrebno ustrezno revidirati omenjena navodila, jih prilagoditi trenutnemu stanju vsebin, ki jih nudimo našim uporabnikom, vzpostaviti uredništvo MMC MKL (ki ni zaživelo, kot je bilo zamišljeno), ki bo redno pripravljalo sezname prireditev in koordiniralo izvedbo snemanj prireditev v enotah MKL, ter v navezavi s skrbnikom multimedijskih vsebin objavljalo in promoviralo avtorsko kreirane vsebine.

Nadgraditi ga je potrebno tudi z vsebinami, ki nastajajo z vzpostavitvijo posebne ponudbe spletnih prireditev in izobraževanj (glej podpoglavje 5.4.7).

5.3.7 Območna administracija skupnih portalov

Slovenske osrednje območne knjižnice smo v dobrem poldrugem desetletju delovanja vzpostavile in razvijale štiri ključne skupne portale slovenskih splošnih knjižnic. V okviru izvajanja posebnih nalog osrednje območne knjižnice tako opravljamo tudi t. i. regijsko uredništvo, kjer skrbimo za usklajeno objavljanje in pripravo vsebin na nivoju posameznih knjižničnih območij:

5.3.7.1 Domoznanski portal Kamra in Album Slovenije

Portal Kamra združuje digitalizirane vsebine s področja domoznanstva, prispevajo pa jih knjižnice, arhivi, muzeji ter druge kulturne ustanove in posamezniki. Vsebine Kamre so predstavljene kot zgodbe, ki vključujejo spremna besedila s pripadajočimi digitaliziranimi objekti in metapodatki. Na Kamri spoznavamo zgodbe, ki so značilne in zanimive za posamezno območje ter so v interesu lokalne skupnosti (predstavitev lokalnih znamenitih oseb, društev, krajev ter dogodkov s pripadajočimi fotografijami, razglednicami, deli ipd.). Na enem mestu je zbranih ogromno zanimivih vsebin, ki so se prej skrivale v skladiščih knjižnic, arhivov in muzejev, arhivih društev ali po predalih šolskih zbornic.

Portal uporabnikom tudi omogoča, da sami prispevajo digitalne kopije fotografij, pisem, dokumentov in drugih predmetov na posebno podstran Album Slovenije, kjer pa objavljamo le gradivo, ki je nastalo pred letom 2000.

Portal Kamra upravlja Osrednja knjižnica Celje, ki koordinira 10 regijskih uredništev s sedežem in urednikom v vsaki osrednji območni knjižnici (OOK). Pripravljen je tudi priročnik za vnos vsebin na

[25] Dostopno na URL: https://www.youtube.com/channel/UCXfy4eP_JQH7bla9lLHBj1A
[26] Dostopno na URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PLGneYb24tunJB8uWn1j-oKGcIeYC9y8no

portal, območna koordinatorka domoznanske dejavnosti pa za nove vnašalce iz osrednjeslovenskega območja po potrebi izvaja individualno zasnovana spletna izobraževanja.

V prihodnjem obdobju bo potreben poudarek na pripravi spletnih zgodb, v njihovo pripravo pa bo v čim večji meri potrebno vključevati tako uporabnike, kakor tudi zaposlene MKL, z večjim poudarkom na delu Slovanske knjižnice kot centra za domoznanstvo in s tem povezanim organiziranjem delovnih procesov domoznanstva v digitalnem okolju.

5.3.7.2 Spletni biografski leksikon Obrazi slovenskih pokrajin

Portal Obrazi slovenskih pokrajin je spletni vzajemni biografski leksikon znanih Slovenk in Slovencev. Vanj so vključeni podatki o osebnostih, ki so rojene na tem področju, so tukaj živele in/ali se šolale, predvsem pa so s svojim delom zaznamovale razvoj Slovenije v zgodovini in sedanjosti: pisatelji, pesniki, literarni ter umetnostni zgodovinarji in kritiki, itd.

Spletni biografski leksikon Obrazi slovenskih pokrajin upravlja Mestna knjižnica Kranj, ki koordinira 9 regijskih uredništev s sedežem in urednikom v vsaki osrednji območni knjižnici (OOK). Osrednjeslovenski biografski leksikon v okviru skupnega leksikona trenutno ureja glavna urednica portala, vendar če bi v MKL izrazili željo, da se regijsko uredništvo za Osrednjeslovenski biografski leksikon vzpostavi v MKL, se lahko kadarkoli pridružimo. V pripravi so tudi navodila za vnos vsebin na portal.

5.3.7.3 Portal slovenskih splošnih knjižnic – Knjižnice.si

Portal slovenskih splošnih knjižnic je namenjen različnim javnostim, saj na enem mestu združuje vse pomembne vidike dejavnosti slovenskih splošnih knjižnic. Z izčrpnimi informacijami o storitvah, gradivu in mreži splošnih knjižnic nagovarja uporabnike in širšo zainteresirano javnost. Z aktualnim izborom strokovne literature in informacij podpira profesionalno delovanje in razvoj slovenskega knjižničarstva. S transparentno predstavitvijo organiziranja, delovanja in financiranja slovenskih splošnih knjižnic zagotavlja ogledalo sebi in družbi.

Člane uredniškega odbora so v januarju in februarju 2020 imenovali direktorji osrednjih območnih knjižnic. Že ob zasnovi portala je bilo sklenjeno, da glavno uredništvo portala prevzame Mariborska knjižnica. Pripravljeno je tudi delovno gradiva za uredniški odbor portala oz. administratorje posameznih razdelkov portala, ki služi kot usmeritev za poenoteno pripravo objav in urednikovanja vsebin.

5.3.7.4 Portal Dobreknjige.si

Dobreknjige.si je spletni portal s priporočilno literaturo, namenjen promociji dobrega branja. Njegovo zanesljivost, nepristranskost in ažurnost vzajemno zagotavljamo slovenske splošne knjižnice, v sodelovanju z literarnimi kritiki ter našimi bralkami in bralci, uporabniki portala o dobrih knjigah. Vsebina portala je skladno s poslanstvom splošnih knjižnic namenjena vsem bralcem, zato vključuje predstavitve tako vrhunskih kot tudi tistih manj zahtevnih del, ki so po mnenju knjižničarjev še lahko vir bralne rasti, ter izpostavlja dela, ki na trgu niso promovirana in potrebujejo pomoč, da jih bralci odkrijejo. Portal ponuja bogate informacije o knjigah, njegova posebnost so številne iskalne možnosti, ki bralcu olajšajo izbiro, mu odpirajo nove poglede na literaturo in ga v poplavi naslovov vodijo po različnih poteh do zanj najprimernejše knjige.

Spletni portal Dobreknjige.si skupaj upravljata Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper in Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica, ki koordinirata 10 regijskih uredništev s sedežem in urednikom v vsaki osrednji območni knjižnici (OOK). Pripravljene so tudi smernice za delo uredniškega odbora portala.

5.3.8 Zbirke posebnega domoznanskega gradiva na Museums.si

Slovanska knjižnica (Slovanska) deluje v okviru MKL kot Center za domoznanstvo in specialne humanistične zbirke. V letu 2010 smo prejeli dragoceno zbirko miniaturnih knjig, kar je pomembno obogatilo zakladnico Mestne knjižnice Ljubljana. Zaradi formata in drugih značilnosti je miniaturne knjige težko katalogizirati v vzajemnem sistemu COBISS, saj miniaturke nastopajo tudi ali celo kot umetniški artefakti. Zato so se v Slovanski odločili, da bodo zbirko obdelali v programu Galis, muzejskem dokumentacijskem sistemu, prirejenem za področje kulturne dediščine, ki ga uporablja večina muzejev. V tem sistemu lahko bolje izpostavimo vizualno podobo naše posebne zbirke miniaturk in obenem še vedno prikažemo vse pomembne metapodatke, ki bi jih tudi sicer preko vzajemnega knjižničnega kataloga.

Zbirka miniaturnih knjig je bila prva zbirka MKL, dostopna na muzejskem portalu Museums.si s povezavo na spletno stran MKL. V prihodnjih letih so bile preko portala Museums.si predstavljene še nekatere druge posebne zbirke drobnih tiskov, kot so stare in novejše voščilnice, razglednice, podobice in zbirka portretov, domačih in tujih, pretežno kulturnih in političnih osebnosti, ki so del starejšega fonda knjižnice.

5.4 Skrb za digitalne storitve

5.4.1 Knjižnični katalog COBISS+

Knjižnični katalog COBISS+ povezuje slovenske knjižnice v knjižnični informacijski sistem. S tega mesta je mogoč dostop do informacij v več kot 400 knjižnicah. S pomočjo storitve Moja knjižnica pa lahko podaljšate rok izposoje ali rezervirate gradivo. COBISS+ knjižnicam in uporabnikom knjižnic omogoča online dostop do naslednjih baz podatkov:

- vzajemna bibliografsko-kataložna baza podatkov COBIB – skupni katalog knjižnic, ki sodelujejo v sistemu COBISS
- lokalne baze podatkov – katalogi knjižnic v sistemu COBISS
- druge baze podatkov v sistemu COBISS – specializirane baze podatkov, ki so del sistema COBISS:
  - COLIB – podatki o knjižnicah
  - CONOR – normativna datoteka osebnih in korporativnih imen
  - SGC – splošni geslovnik COBISS
  - CORES – serijske publikacije, uredniki itd.
  - ELINKS – dostop do e-publikacij z zapisi v COBIB
- drugi informacijski viri – tuje in domače specializirane baze podatkov:
  - JCR – faktor vpliva revij iz Journal Citation Reports
  - SNIP – faktor vpliva revij iz Source Normalized Impact per Paper
  - DOM/UKM – domoznanstvo UKM
  - ZAL/ISBN – založniki

V vzajemni bibliografski bazi podatkov COBIB, lokalnih bazah podatkov knjižnic in drugih bazah podatkov lahko uporabimo enega od naslednjih načinov iskanja:

- Osnovno iskanje – vpišemo besede ali frazo, kliknemo POIŠČI in prejmemo rezultate iskanja.
- Izbirno iskanje – uporabimo iskalni obrazec, izberemo iskalna polja, ki jih lahko kombiniramo z logičnimi operatorji.
- Ukazno iskanje – sami oblikujemo iskalno zahtevo v pravilni iskalni sintaksi, pri tem moramo poznati strukturo bibliografskih zapisov.

Osnovno iskanje je namenjeno splošnemu poizvedovanju. Pri izbirnem ali ukaznem iskanju se z natančnejšim oblikovanjem iskalne zahteve lahko bolj približamo želenim rezultatom.

5.4.1.1 Moja knjižnica COBISS+

S prijavo v profil Moja knjižnica je omogočena polna fukcionalnost storitev knjižničnega kataloga COBISS+, saj lahko poleg iskanja uporabljamo tudi možnosti servisa Moja knjižnica, ki so vezane na posamezno knjižnico, ter uporabniškega profila, ki omogoča številne nastavitve uporabniškega vmesnika in druge prilagoditve.

Možni so naslednji načini prijave:

- COBISS AAI – prijava na osnovi servisa Moje knjižnice (uporabniško ime in geslo prejmemo v knjižnici)
- ArnesAAI – prijava, primerna za študente, učence in učitelje institucij, ki so vključene v Federacijo ArnesAAI
- Google – prijava s podatki za prijavo v račun Google
- Facebook – prijava s podatki za prijavo v račun Facebook
- e-naslov – prijava na osnovi izbranega e-naslova uporabnika

Brez prijave so možne le osnovne funkcionalnosti iskanja, vezane na trenutno sejo uporabnika.

Po prijavi so uporabnikom na voljo naslednje storitve:

- povezovanje računov knjižnic, v katere smo včlanjeni, in vpogled v podatke o izposoji gradiva – Moje knjižnice
- shranjevanje bibliografskih zapisov in upravljanje z njimi – Moja polica
- shranjevanje izvedenih iskalnih zahtev in njihova ponovna uporaba – Moja iskanja
- nastavljanje uporabniškega vmesnika COBISS+ – Nastavitve
- urejanje osebnih podatkov – Uredi Moj COBISS
- dostop do licenčnih informacijskih virov (le COBISS AAI in ArnesAAI)

Servis Moje knjižnice uporabnikom omogoča vpogled v izposojeno, rezervirano in drugo gradivo, zgodovino izposoj, medknjižnično izposojo, dolgove in omejitve v knjižnici, e-obveščanje in druge storitve, ki jih knjižnica ponuja svojim uporabnikom. V profilu Moj COBISS lahko uporabnik tudi spremeni geslo profila, v kolikor se za spremembo ne more ali ne uspe osebno oglasiti v knjižnici.

5.4.1.2 Uporaba aplikacije mCOBISS za pametnih napravah

Brezplačna aplikacija mCOBISS (https://m.cobiss.si/) je mobilnim napravam prilagojena različica knjižničnega kataloga COBISS+. Omogoča iskanje gradiva, pregled izposojenega gradiva in podaljšanje roka izposoje, rezervacijo gradiva, pregled in preklic rezervacij, pregled zgodovine izposojenega gradiva, pregled dolgov in omejitev, prejemanje potisnih obvestil, iskanje in pregledovanje informacij o knjižnicah, prikaz lokacije knjižnic na zemljevidu in navodil za pot do zbrane knjižnice, kreiranje seznama priljubljenih knjig na Moji polici in deljenje z drugimi preko družbenih omrežij, odčitavanje črtnih kod ISBN in ISSN, ter sinhronizacijo uporabniškega profila mCOBISS in COBISS+.

5.4.1.3 Spletni vpis in podaljševanje članstva na daljavo

V knjižnico se lahko polnoletne fizične osebe vpišejo s spletnim obrazcem in spletnim plačilom članarine. Višina članarine je za vse kategorije članov enaka. Spletnega vpisa ne morejo koristiti pravne osebe. Po opravljenem spletnem vpisu in plačilu članarine lahko člani dostopajo do vseh naših oddaljenih storitev: izposoja e-knjig na portalu Biblos, zvočnih knjig na portalu Audibook, uporaba e-virov, dostopnih na daljavo, uporaba storitve Moja knjižnica, rezervacija izposojenega in naročilo prostega gradiva, itd. Za uporabo ostalih storitev knjižnice, ki jih opredeljuje 16. člen Pravilnika o poslovanju MKL z uporabniki, kakor tudi uveljavljanje morebitnih ugodnosti pa je postopek vpisa potrebno opraviti osebno v knjižnici.

5.4.1.4 Plačilo dolga/članarine z uporabo storitve e-plačila UJP

V MKL smo za člane, ki želijo dolg poravnati na daljavo, v letu 2017 omogočili plačevanje storitve v Moji knjižnici znotraj COBISS+. To možnost je sicer omogočala že Moja knjižnici v starem COBISS/OPACu, vendar je bilo omogočeno le plačilo z Moneto.

V COBISS+ so preko plačilne platforme UJP E-plačila omogočena plačila z naslednjimi plačilnimi sredstvi: Activa, American Express, Diners, Maestro, Mastercard, Visa, Visa Electron, Hal mBills, Moneta, Abanet, NLB Klik.

Za zaposlene smo pripravili in na intranetni spletni strani med navodili za delo objavili kratka navodila na primeru plačila z Maestro kartico. Za uporabnike so navodila objavljena na spletni podstrani MKL, namenjeni predstavitvi pogojem včlanitve v knjižnico.

Članom (ne le spletno vpisanim) od leta 2019 omogočamo tudi samostojno podaljševanje članstva in plačilo članarine. Trenutno je spletno podaljševanje in plačilo omogočeno članom, ki jim ob tem ni potrebno izkazovati statusa s potrdili. Spletno podaljšanje omogočamo v MKL sledečim kategorijam: predšolski otroci, osnovnošolci, upokojenci in člani s statusom »ostali« - tisti, ki so se v knjižnico vpisali samostojno preko spleta. Članstvo lahko član podaljša en mesec pred pretekom veljavnega članstva, na kar je opozorjen ob prijavi v Mojo knjižnico. Članstvo se podaljša za eno leto od dneva poteka članstva.

5.4.2 Spletna rezervacija uporabniškega računalnika

Uporaba javnih računalnikov v naših knjižnicah je za člane ter ostale obiskovalce brezplačna. Člani lahko računalnike brezplačno uporabljajo eno uro na dan, ki jo lahko podaljšajo še za dodatno uro, v kolikor ni rezervacij. Nečlanom so računalniki brezplačno na voljo 15 minut. Za več kot 15 minut in do ene ure dnevno se nečlanom storitev zaračuna po veljavnem ceniku. Računalniki so namenjeni uporabi nameščene programske opreme ter za pregledovanje in uporabo virov, dostopnih preko interneta.

Za vse rezervacije uporabniških računalnikov v MKL uporabljamo programsko opremo MyPC (https://mypc.mklj.si/), pri tem pa je potrebna prijava s člansko številko in geslom za uporabo storitev servisov COBISS. Po prijavi program prikaže seznam vseh računalnikov, kjer lahko uporabnik izbere knjižnico, lokacijo v knjižnici, tip računalnika ter termin uporabe računalnika.

Pravila o uporabi računalnikov so opredeljena v Pravilniku o poslovanju Mestne knjižnice Ljubljana, Pravilih o uporabi javnih računalnikov in brezžičnih omrežij, ter navodilih za uporabo programa za rezervacijo javnih računalnikov. Vsi dokumenti so javno objavljeni na spletni strani MKL in na računalniškem namizju vseh uporabniških računalnikov.

5.4.3 Samostojno tiskanje in fotokopiranje v knjižnici

V knjižnici uporabniki samostojno uporabljajo storitve tiskanja in fotokopiranja s pomočjo sistema Papercut (https://papercut.mklj.si/). Pred tem morajo na svoj račun naložiti kredit. Na evidenci izposoje lahko kupijo predplačniško kartico in za nalaganje dobroimetja sledijo navodilom na njej. V nekaterih knjižnicah je s predplačniškim sistemom urejeno tudi fotokopiranje. Navodila za uporabo storitve PapetCut v profilu za zaposlene, kakor tudi za uporabnike, so objavljena na interni spletni strani.

Za tiskanje lahko uporabijo tudi storitev Printbox (https://sl.printbox.net/), ki omogoča samopostrežno tiskanje in je na voljo v Knjižnici Otona Župančiča, Knjižnici Jožeta Mazovca, Knjižnici Bežigrad, Knjižnici Prežihovega Voranca, Knjižnici Šiška, Knjižnici Fužine, Knjižnici Rudnik, Knjižnici Šentvid ter Knjižnici Črnuče. Navodila za uporabo Printboxa so za zaposlene objavljena na interni spletni strani, za uporabnike pa na spletni strani ponudnika ter spletni strani MKL.

5.4.4 Referenčni servis Vprašaj knjižničarja

Referenčni servis Vprašaj knjižničarja omogoča postavljanje vprašanj in takojšen prejem odgovorov v klepetu od 9.00 do 20.00 in v soboto od 9.00 do 13.00, razen ob praznikih.

Uporabniki lahko vprašanja kadar koli pošljejo po e-pošti. Na vprašanja, poslana ob delavnikih, prejmejo odgovor v 24 urah. Knjižnice sprejemajo vprašanja vsak dan od ponedeljka do petka, razen MKL, ki jih sprejema le ob torkih in sredah.

Nadgradnja je uporaba orodji za spletno svetovanje (programska oprema za spletne konference). Dobre primer uporabe te rešitve z uporabo programske opreme ZOOM sta obe največji slovenski univerzitetni knjižnici – UKM in NUK, ki sta v času koronakrize svojim uporabnikom ponudili svetovanje na daljavo – referenčni pogovor s knjižničarjem informatorjem. Knjižnici še vedno izvajata bolj poglobljeno svetovalno in napotilno informacijsko delo z njihovimi uporabniki, četudi slednji ne morejo ali ne utegnejo obiskati fizičnih prostorov knjižnice.

5.4.5 Ponudba brezžičnih omrežji (Eduroam, Libroam)

Članom z mobilnimi napravami nudimo dostop do interneta v vseh knjižnicah preko brezžičnih omrežij Eduroam in Libroam. Za prijavo v omrežje Libroam uporabijo uporabniško ime: *mkl.xxxxxxx@libroam.si* (*xxxxxxx* je številka članske izkaznice) in geslo, ki ga uporabljajo za dostop do spletne storitve Moja knjižnica. Za prijavo v omrežje Eduroam posamezniki uporabijo uporabniško ime in geslo, ki ga pridobijo v njihovi matični izobraževalni ustanovi.

Naprave, s katerimi se želite povezati v omrežje Libroam ali Eduroam, morajo biti opremljene z brezžičnim vmesnikom, ki podpira varnostni standard WPA-Enterprise ali WPA2-Enterprise. Pred prvo uporabo je potrebno na napravi urediti omrežne nastavitve. Navodila za nastavitev mobilnih naprav so objavljena na spletni strani MKL.

5.4.6 Medknjižnična izposoja e-gradiv

Medknjižnična izposoja je plačljiva storitev, ki zagotavlja dostopnost knjižničnega gradiva, saj omogoča naročanje tistega gradiva, ki ga v MKL nimamo ali pa je izposojeno. Gradivo iz naših knjižnic posredujemo tudi drugim slovenskim knjižnicam. Naročanje je omogočeno z elektronsko naročilnico neposredno s spletne strani knjižnice ali pa preko knjižničnega kataloga COBISS+.

Poleg fizičnega gradiva posredujemo tudi digitalne kopije naročenih gradiv uporabnikom neposredno na njihov naslov elektronske pošte.

5.4.7 Spletne prireditve in dogodki

Uporabnikom MKL že vrsto leto omogočamo, da se preko spletne strani MKL naročijo na e-napovednik, tako da izpolnijo prijavni obrazec (ime, priimek in elektronski naslov), ter preko izbire lokacije dogodkov (knjižnice), zvrsti dogodkov, ciljne skupine ter termine pošiljanja obvestil na dani naslov na 7 ali 14 dni prejmejo obvestila o vseh aktualnih prireditvah, ki sodijo v okvir njihovega izbora.

V letu 2019 so bile pripravljene tudi Smernice za prireditve za odrasle v MKL, cilj katerih je bil oblikovanje podlage za knjižnični program, ki bo s premišljeno porabo finančnih sredstev in glede na razpoložljivo knjižnično osebje uresničeval knjižnične vloge MKL, vendar se v veliki meri osredotočajo le na izvedbo v knjižničnih prostorih. V preteklih mesecih se je situacija glede prireditvenih dejavnosti bistveno spremenila (ne le v knjižnicah), zato je v maju 2020 zaživela *delovna skupina za pripravo in načrtovanje spletnih dogodkov MKL*, ki je že pripravila nekaj dogodkov, tudi v hibridni obliki. Slednje je pomenilo, da se je določeno število obiskovalcev prireditve lahko ob upoštevanju priporočil

Nacionalnega inštituta za javno zdravje[27] udeležilo v prostorih knjižnice, vsi ostali so prireditve spremljali virtualno. Posnetki prireditev so dostopni tudi za kasnejši ogled preko YouTube družbenega profila MKL.

Ob upoštevanju nove realnosti, ko bo težko načrtovati dejavnosti brez omejitev pri uporabi fizičnih prostorov, se tako ponujajo nekatere možnosti drugačnega organiziranje prireditvenih dejavnosti. V začetni fazi se lahko osredotočimo na pripravo vsebin za ciljne skupine uporabnikov. Korak v pravo smer je organiziran cikel priporočanj filmov, dostopnih na platformi Kanopy, promoviranih preko družbenega omrežja Facebook, kjer se že gradi manjša skupina filmskih ljubiteljev, ki se glede na predlagane naslove tudi aktivno vključujejo v filmske debate. Naslednja možnost je nudenje spletnega prostora, kjer lahko organiziramo srečanja skupin uporabnikov, ki se sicer srečujejo v prostorih knjižnice npr. za bralne klube, srečanja mladih staršev, pogovorne skupine za samopomoč, delavnice v organizaciji Borze dela ipd. Podobno kot za spletne prireditve je izvedba lahko samo v virtualnem okolju ali pa, če razmere omogočajo, hibridni model, kjer se deloma srečujejo v virtualnem okolju in deloma v prostorih knjižnice.

Ponovno bi lahko zaživelo organiziranje spletnih razstav, tako na namenskih portalih (npr. lokalizirana podstran Digitalne knjižnice Slovenije ali portala Kamra) ali pa kot samostojni, kompleksnejši projekti (npr. predstavitev zgodovinskega razvoja splošnega knjižničarstva v Ljubljani, trenutno na spletni strani MKL - https://www.mklj.si/o-nas/zgodovina).

Smiselna bi bila tudi nadgradnja že izvajanih oblik bibliopedagoških dejavnosti, ki podpirajo formalno ter omogočajo neformalno in vseživljenjsko učenje, s poudarkom na mladih (spletni kvizi, multimedijski vsebinski portali, hibridne oblike izobraževanja za nove tehnologije, ipd.).

Za izvedbo spletnih prireditev in dogodkov, pa tudi izobraževalnih aktivnosti, bi bilo potrebno pripraviti predlog potrebne opreme, ki bi jih omogočala. Zagotoviti je potrebno tehnično opremo (snemalne naprave za video in avdio vsebine, oprema za t. i. »green room«, prostor, kjer se lahko snemanja izvajajo ali pa kot namenski prostor, kjer knjižničar izvaja svojo dejavnost), programsko opremo (tuje prakse so pokazale, da se je kot zelo dobra izkazala programska oprema za videokonference, med njimi je primat prevzel ZOOM, a obstajajo tudi druge rešitve; programska oprema za obdelavo in produkcijo avdio in video vsebine) in seveda računalniško opremo (zmogljiva računalniški terminali, na katerem knjižničarji izvajajo svoje aktivnosti ali poteka produkcija vsebin). Za potrebe MKL predlog opreme za virtualne dogodke pripravlja strokovni sodelavec za izobraževanje (IKT).

5.5 Informacijska pismenost in spletno izobraževanje

Mestna knjižnica Ljubljana v okviru svojih programov dela in strateških usmeritev permanentno načrtuje aktivnosti za vključujočo digitalno družbo, ter hkrati organizira in izvaja izobraževanja na področju izboljšanja digitalne pismenosti, e-kompetenc in e-veščin prebivalstva. Izobraževanja so

[27] Konec avgusta 2020 so bili v povezavi s prireditveno dejavnostjo v slovenskih knjižnicah v veljavi Higienski ukrepi za preprečevanje širjenja okužbe s SARS-CoV-2 v knjižnicah, čitalnicah in arhivih (https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/knjiznice.pdf), Odlok o začasni splošni omejitvi zbiranja (https://www.gov.si/novice/2020-07-01-pojasnilo-odloka-o-zacasni-splosni-omejitvi-zbiranja/), Higienska priporočila za preprečevanje širjenja okužbe z virusom SARS-CoV-2 za prireditve in dogodke (https://www.nijz.si/sites/ www.nijz.si/files/uploaded/priporocila_organizatorje_prireditev_za_preprecevanje_sirjenja_okuzbe_z_virusom_sars-cov-2.pdf), Navodila za organizatorje javnih prireditev do 500 oseb za pridobitev pozitivnega mnenja NIJZ (https://www.nijz.si/sl/navodila-za-organizatorje-javnih-prireditev-do-500-oseb-za-pridobitev-pozitivnega-mnenja-nijz), splošni načrt delovanja ob množičnih prireditvah (https://www.nijz.si/sl/mnozicne-prireditve#splosni-nacrt-delovanja-ob-mnozicnih-prireditvah), ter Higienska priporočila za preprečevanje okužb z novim koronavirusom SARS-CoV-2 pri izvajanju skupnih kulturnih dejavnosti (https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/priporocila_kulturne dejavnosti.pdf).

namenjena tako zaposlenim (preko Učnega centra MKL za zunanje in notranje udeležence), kakor tudi uporabnikom.

Pripravili smo nabor nadgrajenih izobraževanj za nova znanja v informacijski družbi (razvedrilne vsebine, potrošniška pismenost, varnost na spletu, digitalni repozitoriji v kontekstu odprte znanosti, orodja za pripravo spletnih anket in učilnic) v obliki delavnic, ki dopolnjujejo že uveljavljena izobraževanja s področja digitalne pismenosti (uporaba sodobne IKT tehnologije, namenske programske opreme). Oblikovan je bil spletni seznam vsebin za posamezne sklope, ki je namenjen knjižničarjem pri njihovem referenčnem delu, ter je dostopen na internih spletnih straneh, tovrstne vsebine pa so bile vključene v celotni okvir Informacijske točke e-gradiv javnih oblasti, ki je bila tudi vsebinsko prenovljena. Z letom 2019 smo se preko nacionalne knjižnice vključili v izvajanje evropskega projekta »Finančno opismenjevanje v splošnih knjižnicah« (FINLIT), ki bo temeljilo na usposabljanju v e-okolju, v MKL smo pripravili vsebinska izhodišča, ter e-gradiva, ki bodo uporabljena v izvedbenem delu projekta.
MKL je v letu 2015 vzpostavila t. i. »Informacijsko točko za e-gradiva javnih oblasti«. Namen Informacijske točke je bil preko vsebinsko zaključenih sklopov vzpostaviti izobraževalni okvir in platformo za izobraževanje in informiranje uporabnikov glede možnosti uporabe storitev v digitalnem okolju:

- predstaviti osnove delovanja v procesih e-poslovanja (tehnične zahteve, elektronski podpis/kvalificirano potrdilo),
- ustrezno strukturirana predstavitev podatkov javne uprave (delovanje državnih služb in organov, predstavitev njihovih storitev v e-okolju, informacijski viri, servisi in upravni podatki, ki so dostopni državljanom v e-obliki),
- e-storitve s področja zaposlovanja, poklicnega svetovanja in poklicne orientacije,
- spletne vsebine, vezane na delovanje Evropske unije, njenih institucij in organov,
- poseben poudarek pa bo tudi na vsebinah, povezanih z informacijsko pismenostjo in varnostjo v digitalnem okolju.

Na vstopnem mestu spletne strani MKL smo objavili povezavo do t.i. infotočke e-gradiv javnih oblasti (http://www.mklj.si/infotocka-e-gradiv). Namenska podstran je zbir vseh najpomembnejših portalov, spletnih strani in vsebin, ki nudijo dostop do dokumentov ter baz podatkov in e-storitev javnih oblasti, podporo izvajanju e-demokracije v lokalnem okolju ter zagotavljajo komunikacijo državljanov z državnimi in lokalnimi organi. Dopolnjena je z vsebinami s področja spletne varnosti, pravne pomoči, podpore podjetništvu in finančnega poslovanja fizičnih oseb v spletnem okolju. Infotočka se redno dopolnjuje, ko so na voljo nove in izboljšane storitve ter vsebine, pri posameznih vsebinskih sklopih pa objavljamo tudi najpomembnejše medijske odzive, ki podrobneje opredeljujejo posamezne e-storitve ali e-vsebine, vezane na javne nosilce oblasti.

Izvajamo izobraževanja in delavnice s tematiko e-storitev za naše uporabnike preko ciljno usmerjenih tečajev in delavnic (npr. Kako postati eDržavljan?, eZdravje v praksi, Varnost na spletu, Info točka javnih nosilcev oblasti, ipd.). Z uporabo in vsebinami infotočke smo kolege knjižničarje iz slovenskih splošnih knjižnic seznanjali tudi preko izobraževanj, ki so bila organizirana v okviru Učnega centra MKL.

Vzpostavljeni sta bili tudi spletni učilnici za uporabnike in zaposlene MKL, pripravljena z namenskim orodjem Moodle, postavljena na MKL virtualnih strežnikih, ter delujoči kot samostojni entiteti z ločenimi vsebinami za uporabnike in zaposlene. Spletna učilnica za uporabnike je dostopna na naslovu https://eucenje.mklj.si/, za zaposlene MKL pa na spletnem naslovu http://eucilnica.mklj.si/.

Z njima želimo spodbuditi uporabo e-učenja med uporabniki knjižnice, dvigniti raven znanja, promovirati uporabo e-učenja in uporabo IKT rešitev med uporabniki, dopolniti tradicionalne načine poučevanja in zagotoviti ustrezna gradiva udeležencem v ekološki obliki (brez nepotrebnega tiskanja

na papir). Poglavitne prednosti e-učenja za uporabnike so, da udeleženci sami izbirajo kraj in čas učenja, učne vsebine so dostopne kadarkoli in od koderkoli.

Kot omenjeno, je bila za potrebe internega izobraževanja vzpostavljena tudi namenska spletna učilnica za zaposlene v knjižnici, vanjo je možen vstop z uporabniškim imenom in geslom informacijskega sistema MKL. Tudi ta je namenjena pridobivanju novih znanj ter osveževanju že usvojenih spretnosti. Izobraževanje je razdeljeno na sklope. Posamezni predmeti so nadgrajeni tudi s preverjanjem pridobljenega znanja s pomočjo testov oz. kvizov pri vsakem posameznem vsebinskem sklopu. Trenutno so vsebine vezane na uporabo informacijskega sistema MKL (od varovanja zasebnosti, uporabe omrežji, spletnih orodji in vsebin, do namenskih programskih in spletnih aplikacij), strojne in programske opreme, jezikovni delavnic, do namenskih zaključenih vsebinskih sklopov (npr. LinkINJob Training Course).

Objavljene vsebine so bodisi namensko pripravljene le za uporabo v e-obliki, bodisi izvajalec, zaposleni MKL, pripravi gradivo za predmet, ki ga uporabi pri svoji delavnici in potem omogoči uporabnikom dostop do teh gradiv preko spletne učilnice.

Konec leta 2021 je predvideno, da se vzpostavi novi, ločeni spletni učilnici za zaposlene in uporabnike, določene vsebine, ki so namenjene predvsem uporabnikom, pa objavi na spletnem naslovu eucenje.mklj.si. Predvideno je tudi vedno večje vključevanje zunanjih izvajalcev, tudi zaradi krepitve dejavnosti Učnega centra MKL, ki vodijo k vzpostavljanju in uveljavljanju kot kompetenčni center za izobraževanje knjižničarjev slovenskih splošnih knjižnic.

V izobraževalno funkcijo, ki jo podpirajo digitalne knjižnice s svojim delovanjem, s tem dokumentom podrobneje ne posegamo, saj sta bila v ta namen že pripravljena strateška dokumenta, ki se ukvarjata s stalnim strokovnim spopolnjevanjem zaposlenih v MKL, ter konceptom izobraževanja uporabnikov v MKL, ki pa bosta v luči novih tehnoloških sprememb potrebovala tudi delno revizijo[28]. Pri tem se bomo uprli na:

- opisnike temeljih zmožnosti digitalne pismenosti, ki so bili pripravljeni v okviru Andragoškega centra RS (Digitalna, 2018),
- elemente, ki opredeljujejo vrednosti Indeksa digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)[29],
- obvladovanje posameznih skupin digitalnih veščin glede na meritve Statističnega urada RS[30], ki se navezujejo na DESI,
- Evropski okvir digitalnih kompetenc za državljane (DigComp)[31],
- kazalnike za merjenje uspešnosti Evropske digitalne agende (C. OBSEG UPORABE INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE V GOSPODINJSTVIH IN PRI POSAMEZNIKIH).

---

[28] Kot primer dobre prakse na področju vzpostavitve izobraževalnega portala lahko izpostavimo portal Libraries Connected (https://www.librariesconnected.org.uk/), ki na enem mestu združuje izobraževalna gradiva za strokovne delavce (https://www.libraries connected.org.uk/training), nudi promocijsko in izobraževalno gradivo za podporo delu z uporabniki (https://www.librariesconnected.org.uk/resources), kakor tudi t. i. toolkits za različne vsebinske sklope knjižnične ponudbe (https://www.librariesconnected.org.uk/toolkits). Pripravili so tudi posebno podstran, ki je bila njihov odziv na koronakrizo (https://www.libraries connected.org.uk/page/responding-covid-19), in na kateri so zbrani predlogi za delo njihovih knjižnic v času, ko je zaradi epidemioloških omejitev izvajanje knjižničnih storitev (predvsem v fizičnem okolju) okrnjeno. Portal tudi sicer služi kot osrednja informacijska točka splošnih knjižnic iz Anglije, Walesa in Severne Irske in za strokovno in širšo javnost, podobno slovenskemu portalu Knjiznice.si.

[29] Dostopno na URL: https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi

[30] Ločijo 4 skupine digitalnih veščin: informacijske veščine, komunikacijske veščine, veščine za reševanje problemov in veščine za uporabo programske opreme. Stopnjo obvladovanja oz. razvitost posamezne skupine digitalnih veščin pri posamezniku merijo z uporabo oz. izvedbo posamezne aktivnosti v okviru vsake skupine digitalnih veščin, ki jo izvedejo posamezniki, izrazijo pa jo s štirimi opisnimi ocenami: zelo dobro razvite (digitalne veščine), osnovne (digitalne veščine), pomanjkljive (digitalne veščine), brez (digitalnih veščin). Več na URL: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8818

[31] Dostopno na URL: https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1315&langId=sl

5.6 Digitalna kreativnost, kultura in digitalne tehnologije

Ko sta se informacijska tehnologija in tehnologija digitalizacije v 90. letih 20. stoletja začeli hitro razvijati, sta se pričela približevati tudi kulturi na področjih:

- digitalizacije kulturnih vsebin, predvsem s področja kulturne dediščina (digitalizirane vsebine),
- ustvarjanja digitalnih vsebin (izvorno digitalne vsebine),
- digitalne udeležba v kulturi za opolnomočenje državljanov na področju ljubiteljske produkcije vsebin (potrošniki, tj. porabniki digitalne kulture, ki svoj odnos do nje izrazijo z lastno vsebino), ter izmenjava mnenj in informacij (državljanska angažiranost).

Tako lahko izhodišče političnega pristopa EU do kulture in digitalnega okolja razdelimo na naslednja vprašanja, povezana s kulturnimi pravicami:

- digitalni dostop do kulturnih dobrin in storitev,
- svoboda izražanja,
- digitalna kulturna udeležba (ponudniki vsebin),
- digitalno kulturno udejstvovanje,
- kulturna in jezikovna raznolikost v digitalnem okolju (identiteta in jezikovne pravice, raznolikost porabe digitalne kulture),
- digitalne kulturne vsebine v izobraževanju.

Vsa ta vprašanja kulturnih pravic se lahko uporabljajo za kulturno dediščino in sedanje kulturno ustvarjanje kot komercialne in nekomercialne dobrine in storitve. Dostop do digitalne kulture, ki je pomemben vidik dostopa do kulture, vključuje tehnična vprašanja, kot so internetna infrastruktura in povezave, IKT oprema, digitalne platforme, ki ponujajo kulturne vsebine, ter digitalne spretnosti za zagotavljanje vsebine in dostop. Brez internetne infrastrukture in opreme, ki omogoča digitalne tehnologije, ni dostopa do digitalne kulture.

6 Usmeritve za prihodnost

Zunanje tehnološko okolje v Sloveniji je knjižnicam naklonjeno. Opremljenost gospodinjstev s širokopasovnim dostopom do interneta, uporaba svetovnega spleta in nivo kompetenc so na visoki ravni, vendar obstajajo skupine prebivalstva, ki so v tem pogledu izključene. Izključenost je z ene strani vezana na pomanjkanje tehnologije po drugi pa na potrebne kompetence. V letu 2018 je Nacionalni svet za knjižnično dejavnost sprejel dokument Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018–2028). V dokumentu je med področji načrtovanja knjižničnih politik opredeljena tudi politika upravljanja informacijske varnosti in varnosti posredovanja informacij, podrobneje izpostavlja tudi knjižnično vlogo pri informacijskem in računalniškem opismenjevanju.

Slovenske splošne knjižnice bodo v naslednjih nekaj letih težko sledile razvoju zunanjega tehnološkega okolja in ga integrirale v svojo ponudbo. Tehnološko okolje je zanje še vedno velik finančni zalogaj. Manjša je knjižnica, težje sledi novostim. Posodobitev in razvoj nove opreme jih sili v nakupe, ker starejše opreme ne morejo več nadgraditi in postaja neuporabna. Potrebno bo razmisliti o organiziranih sistemih sofinanciranja (npr. s strani velikih ponudnikov opreme) in skupnem nastopu.

Popisi IKT opreme, ki jih izvaja skupina sistemskih administratorjev, morajo postati stalna praksa. Preko njih dobimo opis tehnične opremljenosti knjižnic (notranje okolje) z dodano vrednostjo. Pri zbiranju raznovrstnih podatkov o okolju knjižnic lahko pridobimo (npr. glede na tip uporabnikov) tudi posredne podatke o njihovih tehničnih možnostih in temu prilagodimo ponudbo (v knjižnici ali na dom). Posledično bomo lahko preverjali ustreznost in izpolnjevanje zadanih strateških ciljev, zapisanih v strateških usmeritvah na področju IKT v splošnih knjižnicah za obdobje 2019–2028. Le-te poleg skrbi za izpolnjevanje osnovnih pogojev za delovanje splošne knjižnice, ki jih določajo Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice morajo splošne knjižnice predvidevajo, da bodo splošne knjižnice v okviru strateških usmeritev morale poskrbeti še za sledeča ključna področja, vezana na notranje tehnološko okolje knjižnic:

- Vsaka knjižnica mora imeti glede na potrebe **zadostno število usposobljenih strokovnih delavcev za izvajanje nalog** s področja sprotnega reševanja težav pri delovanju opreme IKT, strateškega načrtovanja obnavljanja opreme IKT, razvoja novih storitev s ciljem povečati dostopnost knjižničnih storitev in racionalizacije. Knjižnica, ki nima zaposlenega svojega kadra za IKT in za IS ter opremo IKT skrbi zunanji izvajalec, mora imeti usposobljenega sodelavca, ki koordinira naloge s področja IKT med zaposlenimi in zunanjim izvajalcem ter ima pridobljena osnovna znanja.
- Pomembno je **načrtovanje, redno vzdrževanje in posodabljanje informacijskega sistema v knjižnicah**, ki mora zaradi poenostavitve dela in lažjega upravljanja informacijskega sistema v največji meri temeljiti na avtomatiziranemu upravljanju posodobitev programske opreme.
- Zaradi porasta uporabe lastnih elektronskih naprav uporabnikov knjižnic je treba **v vseh enotah knjižnic omogočiti kakovostno in hitro internetno povezavo z brezžičnim dostopom**, saj lahko na ta način ohranimo ali celo povečamo obiskanost knjižnic.
- Knjižnice morajo imeti jasen pregled stanja opreme IKT glede na starost, funkcionalnost in sodobnost. **Vzpostaviti je treba sistem načrtovanja nakupov opreme glede na naštete potrebe**. Prav tako je priporočljivo, da se planiranje nakupov za tekoče leto pripravi glede na prioritete potreb. Pri tem je ključno partnersko povezovanje, tako z drugimi knjižnicami (skupne storitve in servisi, konzorcijski nakupi opreme) in drugimi partnerji (Arnes, IZUM ipd.). Hkrati je pomembno tudi iskanje alternativnih možnosti financiranja in licenciranja.
- **Skrb za redno izobraževanje zaposlenih, ki delajo na področju IKT** pri pridobivanju novih znanj in informacij o novostih na področju IKT, sodelovanje v delovni skupini informatikov in sistemskih administratorjev (OOK), prenos dobrih praks na območja. **Vsi zaposleni morajo biti sposobni brez težav uporabljati sodobno tehnologijo IKT**, ki je namenjena vsem starostnim skupinam. Razvijati in promovirati je treba e-storitve in širiti digitalne kompetence. Redno spremljanje digitalnih

kompetenc zaposlenih je nujno za evidentiranje potreb po dodatnih izobraževanjih. Pri tem morajo biti sposobni tudi za podporo pri usposabljanju uporabnikov.

- Za hitrejše in učinkovitejše delovanje večjih knjižnic je **nujna avtomatizacija, ki v čim večji meri omogoča samostojno uporabo knjižnice in njenih storitev, kjer se kažejo še vedno preveliki zaostanki**, tako na področju opremljenosti, kakor tudi podporni tehnologiji. Za uspešno avtomatizacijo je nujno sodelovanje ponudnikov knjižnic in IZUM-a. Razvijati moramo tudi čim več skupnih tehničnih platform, da bomo konkurenčni, kajti posamezne knjižnice bodo prepočasne in same tega tudi finančno ne bodo zmogle (dobra praksa: oddaljen dostop, portala Kamra in Dobreknjige.si).
- Za enakopraven dostop uporabnikov knjižnic doma in po svetu bi bila **nujna uporaba vseh temeljnih segmentov in storitev, ki jih omogoča sistem COBISS** (spletni vpis, storitve Moje knjižnice, medknjižnična izposoja, spletno plačevanje, brezgotovinsko plačevanje v knjižnici in podobno).
- Mobilne in spletne tehnologije ter aplikacije uporabnikom omogočajo lažjo in hitrejšo pot do knjižničnih storitev. **Knjižnice morajo spremljati razvoj mobilne in spletne tehnologije ter vključiti sodobne poti poslovanja, ki jih ta omogoča** (prilagojenost spletnih strani mobilnim napravam, elektronsko poslovanje, razvoj namenskih aplikacij, spletni vpisi, ipd.).
- **Spodbujati je potrebno storitve v oblakih**, npr. gostovanje na različnih strežnikih (pošta, spletna stran, podatki in varnostne kopije), Arnesove storitve, dostopne preko AAI računa (spletne učilnice za izobraževanje informatikov in drugih zaposlenih, spletna pošta, shramba, storitve za pošiljanje večjih datotek preko spleta, itd.).
- Za obvladovanje raznovrstnih informacij in podatkov, zlasti osebnih, je potreben **organiziran pristop v obliki sistema upravljanja varovanja podatkov in informacij** na celotnem področju delovanja splošne knjižnice in prav tako na posameznih ravneh njenega poslovanja.

Spletna informacijska in elektronska komunikacija je način življenja za večino aktivnega prebivalstva, svetovni splet, pametne mobilne in multimedijske naprave, ter preostala tehnološka orodja so neločljiv del njihovega vsakdana. Spremembe in nove inovacije na področju informacijsko komunikacijsko tehnologije bodo vedno hitrejše, pojavljajo se bo vedno več tehnoloških pripomočkov, omogočeno bo vedno več različnih načinov za neprestano »priključenost« na splet in sistem globalnega komuniciranja. Knjižničarji se moramo naučiti razumeti t. i. digitalne domorodce, ki so vpeti v tehnološko zasičen svet od rane mladosti, kakor tudi t. i. priučene uporabnike tehnologije, ter način dojemanja sveta obeh skupin. Pripraviti se moramo na to, da se bo od nas pričakovalo, da izvajamo učinkovito usmerjanje, strukturiranje in pomoč pri informacijskem delu v digitalnem okolju, ne glede na to, ali se na nas z informacijskim potrebo obrnejo neposredno, ali ne. Na informacijske potrebe uporabnikov bomo najlažje odgovorili preko intuitivno zasnovanih in uporabniško prijaznih spletnih portalov in digitalnih knjižnic, posledično pa bo lažje tudi izvajanje informacijskega opismenjevanja.

Slovenija zaostaja tudi v razvoju digitalne družbe, kar je posledica nizkih vlaganj v razvoj digitalnih veščin in tehnologij ter neusklajenega razvoja celotnega področja kljub relativno enakomerni razširjenosti hitrega širokopasovnega omrežja. Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo bomo dosegli z razvijanjem znanja in spretnosti za življenje in delo, z izboljšanjem bralne, matematične, digitalne in finančne pismenosti, s spodbujanjem globalnega učenja in mednarodne vpetosti ter opolnomočenjem prebivalcev za uporabo najnovejših tehnologij in s tem zmanjševanjem digitalne vrzeli (Strategija, 2017).

Vsem uporabnikom je potrebno zagotoviti neomejen in njim priljuden način dostopa do licenčnih podatkovnih zbirk in drugih spletnih knjižničnih virov in vsebin, ki so posebno primerna ali prilagojena zanje. Knjižnice moramo graditi zbirke, ki odsevajo informacijske potrebe in interese različnih ciljnih skupin. Potrebno jih je pritegniti k aktivni udeležbi pri gradnji zbirk, njihove predloge in informacijske potrebe obravnavati z vso potrebno resnostjo.

Pri komunikaciji in izvajanju referenčnega dela v digitalnem okolju uporabljamo predvsem tiste komunikacijske poti, ki so jim najbližje in jih najpogosteje uporabljajo, npr. z mladimi in predstavniki srednje generacije preko družbenih omrežij, programov za takojšnje sporočanje (ang. instant messaging), blogov ipd, medtem ko bomo starejše in manj vešče uporabe tehnologije v začetni fazi pritegnili z netehnološkimi pristopi (predvsem preko ustrezno zasnovane prireditvene in izobraževalne dejavnosti).

Za izvajanje informacijskega opismenjevanja uporabnikov je še vedno najprimernejša kombinacija osebnih svetovanj knjižničarjev v fizičnem okolju knjižnice, ter metod umeščenih v digitalno okolje in podprto s komunikacijsko tehnologijo (spletne učilnice, zaslonske in kontekstne pomoči v podatkovnih zbirkah, prilagojena iskalna orodja ipd).

V Mestni knjižnici Ljubljana se zavedamo ključnega pomena osveščanja o zgodovini in kulturi domačega kraja, zato se v sodelovanju s partnerji trudimo, da bi jim na različne načine približali tudi vsebine s področja kulturne dediščine ter dejavnosti, ki jih izvajajo lokalne knjižnice, arhivi in muzeji osrednjeslovenske regije. Eden od teh načinov je spodbujanje k aktivnemu raziskovanju kulturne dediščine. Da bi uporabnikom omogočili kreativno sodelovanje v kulturnem in socialnem dogajanju v lokalni skupnosti, jih spodbujamo k aktivni uporabi portala Kamra (www.kamra.si), na katerem slovenske splošne knjižnice skupaj s partnerji (muzeji, arhivi, društvi idr.) objavljajo digitalizirane vsebine s področja kulturne dediščine. Kot takšen lahko portal Kamra mladim služi kot dober dodaten vir informacij za izdelavo domačih in seminarskih nalog. Na portalu Kamra je bilo v celotnem slovenskem okolju do 31. 12. 2019 objavljenih preko 37.700 digitaliziranih objektov, ki so povezani v 6.145 zbirk, vsebine s portala pa so od marca 2010 dostopne tudi preko evropske digitalne knjižnice Europeane (http://europeana.eu).

Knjižnica se mora med uporabniki pozicionirati kot primarna dostopna točka do vseh tipov relevantnih informacij, od vsebin povezanih formalnimi in neformalnimi izobraževalnimi obveznostmi, do načrtovanja kariere, zdravstvenih informacij, kariernih priložnosti, prostočasnih aktivnosti in popularne kulture. Pozorni moramo biti na specifične potrebe ciljnih skupin uporabnikov, kot so otroci in mladi, kjer informacijske potrebe, povezane z domačimi nalogami navadno predstavljajo levji delež med najstniško populacijo, čemur je potrebno prilagoditi storitve knjižnice zanje, pomoč pri pripravi domačih nalog pa obvezen del ponudbe knjižnice. Pri tem je potrebno vzeti tudi v obzir, da najstnike pogosto vsebina, po kateri sprašujejo, sploh ne zanima, vedo le, da jih potrebujejo in to po možnosti še isti trenutek. Informacijske potrebe najstnikov v veliki meri temeljijo na obveznostih, povezanih z izdelovanjem domačih nalog, knjižničarji bi jim tu morali ponuditi pomoč tudi v obliki namenskih spletnih strani in portalov.

Posledično mora biti ponudba informacijskih virov zanje raznovrstna, npr. v obliki podatkovnih zbirk, (predvsem) dostopna v spletni oz. elektronski obliki, v alternativnih formatih (e-knjige na bralnikih, zvočne knjige), pri tem pa je poleg samih računalniških terminalov pomembna tudi ponudba programskih orodji, kot so npr. urejevalnik besedil in preglednic, orodji za graditev spletnih vsebin in zbirk, tako za potrebe različnih poklicnih ali šolskih / študijskih obveznosti, kakor tudi za prostočasno uporabo. Prizadevati se moramo, da bodo spletne referenčne in informacijske storitve resnično dostopne 24 ur na dan, vseh sedem dni v tednu, saj se vedno bolj spreminja sodoben tempo življenja, študijske in raziskovalne navade pa, tudi časovno, postajajo vedno težje predvidljive.

S tem povezano je tudi naslednje vprašanje v e-okolju. Področje avtorskih pravic in njihove tehnološke zaščite je ena najpomembnejših tematik pri uvajanju e-vsebin v ponudbo splošnih knjižnic. Avtorskopravno zaščitene vsebine se v digitalnem okolju urejajo s pomočjo sistemov za upravljanje digitalnih avtorskih pravic (DRM). Knjižnice lahko izposojajo e-gradivo samo če pridobijo ustrezno dovoljenje imetnikov avtorskih pravic. Po slovenski zakonodaji je za dela, za katera avtorske pravice še niso potekle, dostop do njihove digitalne oblike dovoljen samo na terminalih znotraj knjižnice. Za vse

druge primere je potrebno pridobiti izrecno dovoljenje avtorja oziroma imetnika pravic in plačati nadomestilo za uporabo. Rešitev nekateri slovenski pravni strokovnjaki vidijo v obliki t. i. razširjenega kolektivnega upravljanja s pomočjo kolektivne organizacije, ki bi ustrezno zastopala vse avtorje in imetnike pravic, ne le člane avtorskih organizacij. Pogoj za to je seveda transparentno in učinkovito sistemsko okolje ter ekonomskim razmeram okolja prilagojena višina avtorskih nadomestil.

Pomemben dejavnik pri določanju programskih okvirjev za ravnanje z e-gradivom je problematika določanja davčne stopnje zanje, posebno v primerjavi z davčno obremenitvijo fizičnega gradiva. V Sloveniji je obdavčitev e-gradiv (e-knjige, e-časniki in e-časopisi, e-podatkovne zbirke) padla na 9,5 odstotka in se izenačila s tiskanimi oblikami. Sprememba je posledica Direktive Sveta EU 2018/1713, ki je bila sprejeta novembra 2018, in daje državam članicam EU možnost, da se same odločijo, po kateri stopnji bodo obdavčile elektronske publikacije. Pred temi spremembami je bila po podatkih mednarodne zveze založnikov povprečna obdavčitev tiskanih knjig na stari celini 7,3-odstotna, elektronskih publikacij pa 18-odstotna. Na podlagi izkušenj v drugih državah slovenski založniki dvomijo, da bi to pripeljalo do prevlade e-knjig na slovenskem trgu, saj v zadnjih dveh letih povsod narašča prodaja tiskanih knjig. Bi pa znižanje davčne stopnje lahko imelo velik vpliv na izobraževalno založništvo, saj so se do leta 2020 mnogi založniki izogibali razvoju in trženju e-izobraževalnih gradiv in e-učbenikov prav zaradi višje davčne stopnje. Večji poudarek na izdajah e-gradiv pa bi bil morda tudi odgovor na krizno situacijo, v kateri so se slovenski založniki znašli po pomladi 2020, ko so slovenski založniki poročali o kar 90 odstotnem padcu prodaje knjig v knjigarnah[32].

Ob uvajanju elektronskih vsebin v splošne knjižnice se je potrebno odločiti tudi, v kakšni meri bodo v svojo ponudbo vključile druge formate, npr. digitalizirano tiskano gradivo, ki bi ga bilo potrebno po optični prepoznavi besedila (OCR) pretvoriti v podoben format kot se uporablja za izvorno digitalno gradivo.

Med velikimi priložnostmi, ki se porajajo ob uvajanju novih tehnologij v splošne knjižnice, bi izpostavili pridobivanje tistega dela potencialnih uporabnikov, ki doslej ni uporabljal storitev knjižnic.[33] Mednje kot posebni ciljni skupini uporabnikov, kot že omenjeno, sodijo najstniki, pa tudi uporabniki s posebnimi potrebami. Tako je eno od področij, kjer založniki e-gradiv še niso aktivni v zadostni meri, ponudba knjižničnega gradiva v dostopnejši obliki, saj je za količino vloženega truda in denarja malo ekonomskih koristi. Za ciljne skupine uporabnikov z motnjami vida se v namenskih organizacijah gradivo pretvarja v posebne formate (Braillova pisava, Daisy format za zvočne oblike). To so dragi in zamudni postopki, ki imajo za posledico zelo majhen odstotek vsebin, ki so na voljo za ovirane osebe. Z e-knjigami je lahko veliko lažje, še posebej če založnik knjigo že pripravlja z mislijo na posebnosti pretvorbe v format, primeren za uporabnike s posebnimi potrebami. Tako lahko poleg ljudi s hudimi motnjami vida (npr. slepi in močno slabovidni) tovrstno gradivo uporabljajo tudi posamezniki z manjšimi težavami pri branju (starejši ljudje, osebe z delno disleksijo, ljudje, ki se želijo naučiti novega jezika). Posebno pomembno je to pri segmentu gradiva, ki ga do pomladi 2020 skoraj ni bilo zaslediti v slovenskih splošnih knjižnicah - zvočnih knjigah. Razloge za tovrstno stanje je verjetno potrebno poiskati v dejstvu, da je za pripravo kvalitetnih zvočnih knjig potrebno ne le pridobiti vse ustrezne avtorske pravice, pač pa je v njihovo izdelavo potrebno vključiti še dodatne strokovne kadre (bralce besedil, tonske tehnike ipd). V Sloveniji se v okviru dejavnosti Knjižnice slepih in slabovidnih Minke Skaberne, ki je s koncesijo vključena v sistem splošnih knjižnic, trenutno izvaja pilotni projekt ponudbe zvočnih knjig, a se zaradi avtorskopravnih omejitev lahko le osredotočajo na delovanje v okviru določb

---

[32] Vir: https://www.delo.si/kultura/knjiga/spletna-prodaja-se-ni-popolno-zdravilo-334603.html

[33] MKL je na tem področju že aktivna, v letu 2020 se je vključila v ERASMUS+ projekt »TECH.LIBRARY - Enhance public library services for visually impaired users through ICT tools and training«, kjer bo skupaj s partnerji iz petih držav, na čelu z nosilci projekta - Italijani, razvijala IKT orodja in na tehnologiji temelječe izobraževalne oblike za izboljšanje storitev splošnih knjižnic za potrebe senzorno oviranih oseb.

Marakeške pogodbe, ki naj bi globalno zagotovila boljše in bolj enakopravne možnosti za uporabo avtorskih del slepim in slabovidnim.
Trendi v evropskih knjižnicah (Nizozemska, Danska, Belgija, Nemčija, Irska) na področju izposoje e-gradiv kažejo, da zagotavljanje zvočnih knjig v splošnih knjižnicah pritegne celo večji delež uporabnikov, kot ponudba e-knjig, predvsem pa z njimi dosegajo tiste ciljne skupine, ki so jih v preteklosti najtežje navdušili za uporabo knjižničnih storitev – mlade in moške. Hkrati sta Nizozemska in Danska poleg ponudbe namenskih platform za izposojo e-gradiv (e-knjige in zvočne knjige) ponudila tudi namenske platforme za otroke in najstnike.

Za knjižnice ima ponujanje elektronskih v primerjavi s ponujanjem fizičnih gradiv številne prednosti: lažje nakupovanje in shranjevanje, lažja prenosljivost in dostopanje (seveda v primeru, da imamo ustrezno bralno napravo). Lažje je tudi poskrbeti za varnostno kopijo (predvidoma je ohranjena v založnikovem oblaku in tako načeloma varna pred različnimi nesrečami). Brati jo je možno na različnih napravah, seveda jo lahko bere tudi več ljudi hkrati. E-vsebine si uporabniki lažje prilagodijo svojim bralnim sposobnostim in željam. Med slabosti lahko zapišemo dejstvo, da je za njihovo prebiranje potrebna namenska bralna naprava, ponudba v elektronski obliki je še vedno manjša od ponudbe v fizični obliki, težave pa se lahko pojavijo zaradi nepodprtih (in v prihodnosti morda z naprednejšimi bralnimi napravami nezdružljivih) formatov datotek, v popolnosti še nista razrešeni problematiki trajnega hranjenja in možnosti prenosa kupljenih naslovov na tretjo osebo, uporaba za potrebe medknjižnične izposoje itd.

Pomemben odločevalec pri uporabi e-knjig je tudi tehnološka oprema, torej naprave, predvsem prenosne, ki omogočajo popoln izkoristek prednosti e-vsebin. Potrebno bo poskrbeti tudi za vprašanje trajnega hranjenja elektronskih izvodov in pri tem upoštevati zastarevanje tehnologije in formatov, v katerih so vsebine trenutno berljive, v prihodnosti pa morda ne bodo več.

Digitalno prihodnost slovenskega splošnega knjižničarstva bo oblikoval tudi odziv na koronavirusno bolezen, ki je kot pandemija izbruhnila spomladi 2020. Slovenija je na področju digitalne tehnologije takoj uvedla številne ukrepe za obvladovanje krize zaradi COVID-19. Državljani in podjetja so se prilagodili ukrepom za omejevanje fizičnih stikov tako, da so spremenili način medsebojnega delovanja in poslovanja. Uveden je bil širok nabor novih rešitev in orodij IT, videokonference in spletni nakupi pa so postali norma. Kadar koli je bilo mogoče, so podjetja, vključno z MSP, uvedla delo od doma, trgovci na drobno pa so prešli na prodajo prek spleta. Izobraževalne ustanove na vseh ravneh so uvedle spletno poučevanje. Otrokom, ki si niso mogli privoščiti opreme IT, so bili darovani osebni ali prenosni računalniki prek lokalnih pobud, ki so bile dopolnjene z bolj sistemskimi rešitvami na nacionalni ravni. Velik delež zaposlenih v zasebnih in javnih storitvah, vključno z učitelji, je takoj osvojil potrebno znanje za delo prek spleta. Javna uprava je po spletu komunicirala z državljani in podjetji, hkrati pa so bile nekatere zahteve po identifikaciji odpravljene ali omiljene, da bi digitalne javne storitve postale uporabnikom prijaznejše (Indeks, 2020).

MKL je jeseni 2020 pripravila tudi dokument *Delovanje Mestne knjižnice Ljubljana v spremenjenih razmerah*, v katerem je opredelila posebnosti nove stvarnosti zaradi odziva javnosti in politike na koronavirusno bolezen in v kakšni meri le-ta vpliva na delovanje splošnih knjižnic. Nanašajo se predvsem na pravila dostopa do knjižničnih prostorov in storitev, osebne varnosti, socialne razdalje in higienske zaščite gradiva. Pravila in omejitve so povezani z nacionalnimi zdravstvenimi predpisi in priporočili, trenutne zdravstvene situacije v posamezni državi ter velikosti in prostorske organiziranosti same knjižnice. Podani so bili predlogi delovanja MKL v spremenjenih okoliščinah na področju izposoje gradiva, posredovanja informacij, uporabe prostorov, izvedbe prireditev in izobraževanj, projektov in promocije. Pregled zajema tudi povezavo sedemnajstih ciljev trajnostnega razvoja iz Agende za trajnostni razvoj 2030 s storitvami MKL. Dokument bo služil kot podpora za pripravo delovanja MKL v prihodnosti, s poudarkom na razvoj inovativnih strateških ciljev v novem strateškem obdobju po letu 2022.

6.1 Predlogi za nadaljnje aktivnosti

Na osnovi izhodišč smo pripravili predlog aktivnosti za nadaljnji razvoj dejavnosti digitalne knjižnice MKL, ki so lahko osnova za delovanje in ponudbo knjižnice v prihajajočem strateškem obdobju dela:

1. Vzpostavitev koordiniranega dela na področju načrtovanja, organizacije in vodenja digitalne knjižnice MKL, s posebnim poudarkom na vodenju projektov digitalizacije ter skrbništvu objav in hranjenja digitalnih in digitaliziranih vsebin na različnih namenskih portalih.
2. Vzpostavitev skrbništva e-podatkovnih zbirk in koordinirana promocija.
3. Revidiranje ponudbe e-podatkovnih zbirk glede na statistike uporabe po vzpostavitvi dostopa do zakupljenih e-virov preko konzorcija COSEC.
4. Zakup dostopa do platforme zvočnih knjig, e-knjig in pretočnih multimedijskih vsebin ponudnikov v tujih splošnih knjižnicah, pri čemer mora pobuda za dogovore s tujimi ponudniki vsebin temeljiti na podlagi EU Strategije za enotni digitalni trg za Evropo (Pravila čezmejnega e-trgovanja, Preprečevanje neupravičenega geografskega blokiranja, Boljši dostop do digitalnih vsebin – sodoben, bolj evropski okvir avtorskih pravic, Zmanjševanje bremen in ovir, povezanih z DDV, Ustrezno zakonodajno okolje za platforme in posrednike).
5. Poseben poudarek bi moral biti na zagotovitvi pretočnih multimedijskih vsebin v slovenskem jeziku, kjer se zdi zelo obetavna platforma LibCinema, ki bi omogočila ponovno obuditev uporabe mediatečnega gradiva, katerega uporaba je v zadnjih letih velikem upadu v vseh slovenskih knjižnicah (več o tem v Prilogi 3).
6. Omogočiti oddaljeni dostop za uporabnike knjižnice do vseh e-virov, predvsem časnikov in časopisov, ki so knjižnici trenutno dostopni preko uporabniških imen in gesel.
7. Vzpostavitev delovanja spletnih prireditev in dogodkov, z namensko tehnično in programsko opremo, predlog opreme za virtualne dogodke pa se uskladi z Oddelkom za informatiko in zaposlenimi, ki se v tovrstno ponudbo vključujejo tudi preko aktivnosti delovnih skupin (npr. za pripravo in načrtovanje spletnih dogodkov MKL, za mediateke, za spletno stran, za prireditve, itd.).
8. Nadgraditev koncepta spletnih učilnic in izobraževalnih oblik za uporabnike in zaposlene (v MKL in drugih slovenskih knjižnicah), s poudarkom na večji interakciji med predavatelji in udeleženci/slušatelji. Ponudba se lahko razširi na vsebine, ki zajemajo različne oblike pismenosti, s poudarki na tistih, za katera so v lokalnem okolju ugotovljene potrebe (npr. zdravstvena, finančna in druge pismenosti).
9. Nadgradnja že izvajanih oblik bibliopedagoških dejavnosti, ki podpirajo formalno in omogočajo neformalno in vseživljenjsko učenje, s poudarkom na mladih (spletni kvizi, multimedijski vsebinski portali, hibridne oblike izobraževanja za nove tehnologije, ipd.).
10. Ponudba novih digitalnih vsebin s področja spletnega izobraževanja, tudi preko tujih ponudnikov tovrstnih storitev.
11. Vzpostavitev operativnega uredništva Multimedijskega centra MKL, s souporabo namenske tehnične in programske opreme, ki bi prišla v poštev pri vzpostavitvi delovanja spletnih prireditev in dogodkov.
12. Vzpostavitev operativnega uredništva arhiva fotografij MKL.
13. Vzpostavitev novih oblik referenčnega dela v digitalnem okolju, npr. svetovanje na daljavo – referenčni pogovor s knjižničarjem informatorjem z uporabo orodji za spletno svetovanje (primerna bi bila programska oprema za spletne konference).
14. Izvajanje oblik informacijske pismenosti preko spletnih izobraževanj z upoštevanjem opisnikov temeljnih zmožnosti digitalne pismenosti, vrednosti DESI, evropskega okvira digitalnih kompetenc za državljane DigComp in kazalnikov Evropske digitalne agende.
15. Projekti na področju spodbujanja digitalne kreativnosti, s povezovanjem STEM programov v knjižnici (ter navezavo na dejavnosti kreativnic MKL), popularizacijo in podporo uporabi novih in nastajajočih tehnologij, spletnih in oddaljenih učilnic, ki omogočajo uporabo in nadzor tehnologije

na daljavo, ter vključevanje rešitev interneta stvari, s poudarkom na hibridnih rešitvah učenja novih tehnologij.

16. Izvajanje evalvacijo uporabe in trendov uporabniških strategij iskanja ter poizvedovanja, ter priporočanje strategij za izboljšanje učinkovitosti in uporabnosti e-vsebin s pomočjo naprednejših raziskovalnih metod (npr. altmetrika, webometrija) ter določanja reprezentativnih kazalnikov za segment uporabe digitalne knjižnice. Pri slednjem tako ne gre več le za klasično povzemanje podatkov o prevzemih ali dostopih do vsebin posameznih portalov, pač pa tudi za vključevanje vseh vsebin in dejavnosti knjižnice v digitalni obliki. Sem lahko štejemo tudi, vendar ne zgolj:
    - obisk spletne strani,
    - spremljanje objav knjižnic preko družbenih omrežji, z morebitnim poudarkom na našem YouTube kanalu, ki deluje kot naš multimedijski center,
    - dostop oz. uporaba e-podatkovnih zbirk,
    - izposoja slovenskih e-knjig preko portala Biblos in zvočnih knjig preko portala Audibook,
    - izposoja tujih e-knjig (Okno Kitajske, Onleihe),
    - izposoja videa na zahtevo (Kanopy),
    - število objavljenih multimedijskih elementov na domoznanskih portalih (Kamra, dLib.si, Museums.si) in uporaba vsebin, ki jih je MKL objavila na teh portalih, v poštev pride tudi primerjava na nacionalni ravni,
    - število objav in dostopov do priporočil za branje (Dobreknjige.si, razdelek »priporočamo« na spletni strani MKL),
    - uporaba brezžičnih omrežij (Eduroam, Libroam), morda tudi računalnikov in njihova rezervacija (čeprav je to precej v zatonu, ne bi bil vzpodbuden trend),
    - število spletno vpisanih članov in spletnih podaljšav članstva.

7 Viri in literatura

- Bon, M., Brenčič, P., Horžen, V., Jazbinšek, M., Klemen, A., Lipovž, A., Malec, L., Videc, A. in Vodeb, G. (2017). *Strokovna izhodišča za spremembe izvajanja posebnih nalog OOK*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Center za razvoj knjižnic. URN:NBN:SI:DOC-J7XLW7YQ
- Cleveland, G. (1998). *Digital Libraries: Definitions, Issues and Challenges*. Occasional Paper, 8. Den Haag: IFLA, Pridobljeno 23. 7. 2020 s spletne strani: https://archive.ifla.org/VI/5/op/ud top8/udt-op8.pdf
- Čelik, M., Petek, J., Sirk, I. in Videc, A. (2019). *Strateške usmeritve na področju IKT v splošno izobraževalnih knjižnicah za obdobje 2019-2028*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. URN:NBN:SI:doc-8NDY9S41
- *Digitalna pismenost: opisniki temeljne zmožnosti*. (2018). Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno 23. 7. 2020 s spletne strani: https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2018/09/Digitalna-pismenost-e-verzija.pdf
- Frković, A in Klemen, A. (2013). Model priprave in izvedbe projektov digitalizacije – primer osrednjeslovenske regije. *Knjižnica, 56*(3), 21–40.
- Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) 2020. Slovenija. (2020). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno 23. 7. 2020 s spletne strani: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=66956
- Lesnik, B., Jerič, B., Curhalek, T. in Kerec, M. (2001). Digitalna knjižnica in slovenski visokošolski prostor. *Knjižnica, 45*(1/2), 121–135.
- *Navodila za delo*. (2020). Ljubljana: Mestna knjižnica. Pridobljeno 23. 7. 2020 s spletne strani: https://intranet2.mklj.si/navodila-za-delo
- Očko, L. (2017). *Poznavanje in uporaba elektronskih informacijskih virov: primer uporabnikov Osrednje knjižnice Celje*. Pisna naloga za bibliotekarski izpit. Celje: Osrednja knjižnica. URN:NBN:SI:DOC-OZMYHBY9
- Pasikowska-Schnass, M. (2020). *Digital culture – Access issues*. Brussels: European Parliament, European Parliamentary Research Service. Pridobljeno 23. 7. 2020 s spletne strani: https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2020)651942
- *Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic*. (2020). Grosuplje: Združenje splošnih knjižnic. Pridobljeno 23. 7. 2020 s spletne strani: https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/ZSK_javnomnenjska_raziskava_Nina medija_2020.pdf
- Resman, S., Klemen, A., Rijavec Pobežin, V. in Špoljar, M. (2020). *Delovanje Mestne knjižnice Ljubljana v spremenjenih razmerah*. Ljubljana: Mestna knjižnica. Interno gradivo.
- Rijavec Pobežin, V. (2016). *Anketa o zadovoljstvu uporabnikov MKL 2016*. Ljubljana: Mestna knjižnica. Pridobljeno 30. 1. 2020 s spletne strani: https://www.mklj.si/images/dokumenti/splosno/o_nas/informacije_javnega_znacaja/_anketa_o_zadovoljstvu_teren_analiza_1.pdf
- *Smernice za digitalizacijo knjižničnega gradiva*. (2010). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Enota za razvoj in upravljanje digitalne knjižnice. URN:NBN:SI:DOC-ZU0LQ5EO
- *Storitve*. (b. d.). Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana. Pridobljeno 23. 7. 2020 s spletne strani: https://www.mklj.si/storitve
- *Strategija razvoja Slovenije 2030.* (2017). Ljubljana: Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno 23. 7. 2020 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/SVRK/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf
- *Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018-2028)*. (2018). Ljubljana: Nacionalni svet za knjižnično dejavnost.

Priloga 1: Digitalizacija v Mestni knjižnici Ljubljana v obdobju med 2007 in 2019

V Mestni knjižnici Ljubljana že vrsto let izvajamo projekte digitalizacije gradiv iz lastnih fondov, ki predstavljajo lokalno, regionalno in nacionalno pomembne vsebine in zaobjemajo večino najpomembnejših tiskov, ki jih hranimo v naših knjižničnih zbirkah. Sredstva za tehnično izvedbo projektov digitalizacije zagotavljamo bodisi iz namenskih sredstev Ministrstva za kulturo, bodisi iz lastnih sredstev. Digitalizirane vsebine so objavljene na namenskih portalih (Digitalna knjižnica Slovenije in Kamra) in predstavljajo pomemben vir znanja naše skupnosti.

Prvo večjo digitalizacijo smo izvedli v letu 2007, in sicer celoten korpus revije Kronika slovenskih mest. Izhajati je pričela v letu 1934 v obliki »Kronike mestne občine Ljubljanske« in s sodelovanjem mestnih občin Maribor, Celje, Ptuj, Kranj in Novo mesto. Izdajala jo je mestna občina Ljubljana, v njej pa so podani strokovni prispevki o novejši zgodovini Ljubljane, objavljeni so tudi prispevki o najpomembnejših mejnikih življenja v mestu. Izhajala je 7 let, vsako leto so izšli štirje zvezki. Omenjene kronike so med najpomembnejšimi pričevalci zgodovine Ljubljane v obdobju med obema vojnama, ko je doživljala svoje največje arhitekturne, kulturne, politične in socialne spremembe. Prinašala je prispevke o politični, kulturni in gospodarski zgodovini slovenskih mest pa tudi kronološke preglede, spomine, biografije, komunalne vesti, ipd.

Naslednje leto smo izvedli digitalizacijo starejše mladinske periodike iz konca 19. in začetka 20. stoletja. Revije Angelček, Vrtec in Zvonček na svojih straneh prinašajo od 30 do 40 let zgodovine slovenske izvirne in prevodne literature, didaktike in pedagogike na Slovenskem, zgodovine slovenske ilustracije, ugankarstva in otroške glasbe.

Leta 2008 smo se ob združitvi ljubljanskih splošnih knjižnic odločili za digitalizacijo občinskih glasil bivših ljubljanskih občin. Do leta 1994 so bile predhodnice Mestne občine Ljubljana ljubljanske občine: Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Center, Ljubljana Šiška, Ljubljana Moste-Polje in Ljubljana Vič-Rudnik. Vsaka izmed občin je izdajala svoj občinski časopis, v katerem je orisano življenje v mestu občanov in utrip okolja. Zajemali so najpomembnejše dogodke v življenju občanov in tudi prebivalcev izven ljubljanskega urbanega in ruralnega okolja. Občinski časniki so pokrivali prostor, ki ga sedaj poleg MOL pokriva še devetih občin (Brezovica, Dobrova-Polhov Gradec, Dol pri Ljubljani, Ig, Horjul, Medvode, Škofljica, Velike Lašče, Vodice).Vzeto je bilo obdobje od zgodnjih šestdesetih let do osamosvojitve, kar predstavlja najbolj intenzivno občinsko delovanje na ravni lokalne samouprave, proces spreminjanja demokratične družbe, kakor tudi proces intenzivnega ekonomsko-gospodarskega napredka. Časopisi so večinoma izhajali mesečno, v velikosti A3 formata in v črno-beli tehniki. Pomembno je tudi dejstvo, da je papirna podlaga iz tega obdobja ena najmanj kvalitetnih zaradi svojih kemičnih lastnosti (kislost papirja), kar pospešuje uničevanje pomembnih domoznanskih virov. Prenos v digitalna obliko je tako ne samo izboljšal dostop do teh virov, temveč omogočil tudi njihovo ohranitev.

Logično nadaljevanje projekta je digitalizacija občinskih glasil osrednjeslovenskih občin (razen MOL in devetih obljubljanskih občin), izvedena v letu 2009. Ti občinski časniki pokrivajo prostor, ki sedaj obsega devetnajst občin (Domžale, Lukovica, Mengeš, Moravče, Trzin, Grosuplje, Dobrepolje, Ivančna Gorica, Kamnik, Komenda, Vrhnika, Borovnica, Log-Dragomer, Cerknica, Bloke, Loška dolina, Litija, Šmartno pri Litiji in Logatec). Zajeli smo obdobje od zgodnjih petdesetih let do prvih let 21. stoletja, kar predstavlja širok pregled občinskih delovanj na ravni lokalne samouprave, sam proces spreminjanja demokratične družbe, kakor tudi proces intenzivnega ekonomsko-gospodarskega napredka.

Z digitalizacijo Letopisa Matice slovenske, prvega slovenskega periodičnega znanstvenega zbornika, v letu 2010 smo želeli zaokrožiti zgodovinski pogled na razvoj osrednjeslovenske regije z vsebinami iz druge polovice 19. stoletja do konca Avstro-ogrske monarhije in začetka prve svetovne vojne. Izhajal

je med leti 1867 in 1912 ter je pokrival območje dežele Kranjske in širše. Bil je prvi slovenski periodični znanstveni zbornik, ki je izhajal v Ljubljani.

Digitalizacija sklopa humorističnih časnikov konca 19. stoletja in z začetka 20. stoletja v letu 2011 je želela s humorističnim časniki, kjer so bogate ilustracije in zanimivi prispevki z humorističnimi nagovori, pritegniti tudi mlajšo populacijo. Digitalizacija teh časnikov je prinesla dostop do gradiva za raziskovanje literarnih objav in zapisov o takratnem pogledu na prvo svetovno vojno. S tem smo pričeli postavljati okvirje za zgodbe in se tako še bolj aktivno vključevali v pripravo nacionalnega projekta vseh osrednjih območnih knjižnic o prvi svetovni vojni. Vsebine iz tega sklopa so pogosto del občasnih razstav, ki nastajajo v sodelovanju z Narodno in univerzitetno knjižnico (NUK).

V letu 2010 je bila dana pobuda za pripravo skupne akcije objavljanja digitaliziranih vsebin na temo 1. svetovne vojne. Pripravile so jo OOK, ki so k sodelovanju povabile NUK, muzeje, arhive in druge organizacije ter posameznike, ki so bili pripravljeni digitalizirati gradivo in ga objaviti na enem od obstoječih portalov. Ko smo se v letu 2012 približali 100-obletnici 1. svetovne vojne (1914–1918 in neposredno po njej), tj. zgodovinskega dogajanja, s katerim je tako ali drugače povezano praktično celotno območje Slovenije, vključno z zamejstvom, smo tudi v Mestni knjižnici Ljubljana pripravili bogat nabor vsebin o veliki vojni, večinoma smo v digitalno obliko pretvorili monografske publikacije.

Digitalizacijo občinskih zbornikov občin osrednjeslovenskega območja smo v letu 2012 zasnovali kot logično nadaljevanje projektov digitalizacije občinskih glasil osrednjeslovenske regije. Občinski zborniki v obliki letnih ali sporadičnih izdaj prinašajo strokovne in znanstvene prispevke iz lokalne in širše družbene zgodovine. V obliki kompleksnejših prispevkov nadgrajujejo vsebine, ki jih sicer v bolj poljudni obliki prinašajo lokalni časopisi. Prvo leto smo zajeli vse zbornike iz kamniškega in vrhniškega področja, katerim smo dodali še zbornike poročil raziskovalnih skupin iz celotnega območja, v letu 2015 pa smo sklop zaključili z zborniki in zborniškim gradivom iz domžalskega, logaškega, cerkniškega, medvoškega in litijskega območja.

V okviru digitalizacij v prvih letih smo želeli večjo skrb nameniti gradivu, ki širši javnosti do sedaj še ni bilo dobro poznano, zaradi svojih specifik pa ima lahko v veliki meri pomembno vlogo pri dopolnjevanju znanj o okolju, v katerem delujemo splošne knjižnice. Knjižnice osrednjeslovenske regije smo prioritetno digitalizirale lokalno – družbeno naravnani tisk, nato pa smo se želele usmeriti tudi na nove potencialne uporabnike, ki navkljub bivanju v drugem okolju niso želeli izgubiti stika s svojim domačim krajem. S prispevkom knjižnic osrednjeslovenske regije k nacionalno pomembnemu povezovanju slovenskega okolja z okolji, v katerih živijo zdomski ali izseljenski Slovenci, krepimo lokalno zavest uporabnikov v Sloveniji in izven njenih meja. NUK je v letu 2011 pričel projekt digitalizacije slovenskih izseljenskih časnikov in časopisov, ki predstavljajo izvrsten pomnik časa in vir za poznavanje ljudi, zgodovinskih dejstev in družbenih gibanj slovenskih izseljencev. Žal se precej tiskov ni znašlo v arhivih nacionalne knjižnice, zato vsi korpusi naslovov niso bili uspešno zaključeni. Mestna knjižnica Ljubljana kot osrednja območna knjižnica, v okviru katere deluje tudi Slovanska knjižnica z bogatim domoznanskim fondom, je z dopolnilno digitalizacijo v letu 2014 zapolnila tovrstne vrzeli in tako poskrbela za obogatitev vpogleda v zgodovino okolja v katerem deluje.

Z letom 2015 smo pričeli z digitalizacijo redkega starejšega gradiva. Prvi tovrstni projekt je bila digitalizacija korpusa opernih libretov. Libreti so del zbirke redkih knjig Slovanske knjižnice, večinoma predstavljajo edini dostopen izvod v Sloveniji. Vsi razen enega so bili izdani v Ljubljani, večinoma v italijanščini in nemščini, verjetno za potrebe repertoarjev takratnih ljubljanskih gledališč oz. opernih predstav in s tem predstavljajo redek in dragocen vpogled v umetniško dejavnost Ljubljane konec 18. in v prvi polovici 19. stol.

Sklopu redkejšega starejšega gradiva smo v letu 2016 dodali zbirko knjig Petra von Radicsa (1836-1912), slovenskega zgodovinarja in časnikarja, ki je s svojimi prispevki v nemškem jeziku v drugi polovici

19. stoletja in na prelomu v 20. stoletje objavil nekaj temeljnih študij o Kranjski deželi. Širši javnosti je bil znan kot »historiograf kranjski« in naslednik Valvasorja. V svojih delih torej prinaša pregled zgodovinskih pogledov na območje Slovenije, ki sedaj sodi v okvir osrednje Slovenije, pri pripravi svojih študij pa je podatke zajemal iz prvih, predvsem arhivalnih virov. Manjši del Radicsevih knjig je digitalizirala v preteklih letih NUK, vendar pa ostaja večji delež njegove bibliografije v fondih Slovanske knjižnice, iz katere smo dopolnili zbirko na Digitalni knjižnici Slovenije.

V letih med 2016 in 2018 smo nadaljevali digitalizacijo najprej s publikacijami, objavljenimi v slovenskem jeziku do 1800, in ki predstavljajo dragocenosti nacionalnega, kulturnega in raziskovalnega pomena. Projekt smo dopolnili s publikacijami - kulturnimi spomeniki, ki se vsebinsko ožje navezujejo na Ljubljano, oziroma njeno zgodovino (dragocenosti, pomembne za zgodovino in domoznanstvo Ljubljane ali Slovenije nasploh) do 1800, vključno z neslovenskimi publikacijami, večinoma nemškimi, natisnjenimi v Ljubljani, nato pa še s slovenskimi knjigami iz obdobja 1800–1850, zajeta so tudi dela slovenskih avtorjev in prevodi v slovenščino. Končni izbor smo dopolnili z nemškimi domoznanskimi monografijami iz obdobja 1851–1900 in tematskim izborom domoznanskih bibliografij s področja gospodarstva, industrije, verstva in šolstva. Po teh delih je že predhodno vladalo precejšnje povpraševanje strokovne javnosti, zato se je glede na statistike ogledov digitaliziranih vsebin potrdilo, da je bila digitalizacija smiselna.

Prvotno načrtovani korpus tovarniških časopisov smo zaradi kompleksnosti razreševanja avtorskih pravic prenesli v leto 2020. Izvedli smo sklop dopolnilne digitalizacije korpusa občinskih glasil bivših ljubljanskih občin, ki zajema vse manjkajoče letnike in številke glasil, ki jih MKL nima v tiskani obliki. Gradivo za izvedbo projekta nam je posodila NUK.

Za vse gradivo smo v sodelovanju s strokovno službo pri NUK in v skladu s strokovnimi smernicami pripravili tehnično dokumentacijo za potrebe izvedbe digitalizacije, ki smo jo izvedli s pomočjo zunanjih izvajalcev. Gradivo je v celoti objavljeno na portalu dLib.si. V kolikor je bilo potrebno, smo poskrbeli tudi za posebne dogovore z nosilci avtorske pravice o prenosu avtorskih pravic za objavo na namenskih portalih.

MKL je do 31. 12. 2019 na spletnih straneh Digitalne knjižnice Slovenije objavila 114.546 (2018: 114.450, 2017: 114.375, 2016: 114.251) polno besedilnih dokumentov (od tega 114.184 posameznih člankov, 314 knjig, 32 naslovov zgodovinskega časopisja in 16 naslovov znanstvenega časopisja), kar je predstavljalo 14 % celotne zbirke besedil na dLib.si. V letu 2019 je bilo vpogledov vanje 77.699. Vpogledov v metapodatke je bilo v letu 2019 749.999[34].

Število objavljenih digitalnih dokumentov in skenogramov na portalu dLib.si se redno povečuje, predvsem na račun objav posameznih sklopov izvorno digitalnih vsebin in kompletiranja posameznih korpusov predhodno digitaliziranih vsebin. A vendar, primerjava podatkov o vpogledih s preteklimi leti kaže, kot da naj bi se uporaba gradiv, ki jih na portal dLib.si objavljamo v naši knjižnici, občutno zmanjšala, vendar tega ni moč preveriti. Statistični podatki orodja za spletno analitiko »dLib eSTATISTIKE« žal ne odražajo primerljivih podatkov s preteklimi leti, saj je Služba za razvoj in upravljanje digitalne knjižnice NUK v letu 2017 in nato še v decembru 2018 bistveno spremenila način beleženja uporabe portala, zato podatki o številu vpogledov niso primerljivi z obdobjem pred 1. 1. 2017. K nižji statistiki pripomore tudi dejstvo, da so digitalizirana gradiva iz naših projektov na portalu dLib.si večkrat objavljena z ogromnimi zamiki, včasih tudi več kot leto dni po tistem, ko so bila predana službi, ki skrbi za portal. Posledično v tem obdobju njihova uporaba ni mogoča, kar se odraža tudi na statistiki vpogledov.

[34] Vir: dLib eSTATISTIKA, Orodje za spremljanje statistike, dostopno na URL: http://statistika.dlib.si/Login.aspx

Priloga 2: Stanje digitalne družbe v Sloveniji

Za razvitost digitalne družbe je pomembna tudi visoka stopnja uporabe interneta v vseh starostnih skupinah prebivalcev.[35] Nove tehnologije, kot so mobilno omrežje 5G, pametne naprave in sistemi (internet stvari), tehnologija veriženja blokov (blockchain), umetna inteligenca, naj bi izboljšale vsakodnevno življenje in spodbudile družbeni in ekonomski razvoj ter s tem omogočile doseganje ciljev SDG, npr. zmanjšanje neenakosti, kakovostno izobraževanje.[36]

Napredek pri doseganju različnih ciljev trajnostnega razvoja merimo tudi z deležem gospodinjstev, ki imajo dostop do interneta, in z razširjenostjo uporabe interneta za različne aktivnosti. To dvoje, dostop do interneta in njegova uporaba, namreč sploh omogoča udeležbo in sodelovanje v digitalni družbi.
V 1. četrtletju 2019 je imelo v celotni Sloveniji dostop do interneta 89 % gospodinjstev, v katerih je bila vsaj ena oseba stara 16–74 let. Na ravni kohezijskih regij je bilo stanje tako: v vzhodni Sloveniji je imelo dostop do interneta 87 % gospodinjstev, v zahodni Sloveniji pa 92 % gospodinjstev. V celotni Sloveniji je internet redno uporabljalo 83 % oseb, starih 16–74 let; v vzhodni Sloveniji je bilo takih oseb 80 %, v zahodni Sloveniji pa 87 %. Najmanj rednih uporabnikov interneta je bilo med starejšo generacijo: med 55–64-letniki jih je bilo 70 %, med 65–74-letniki pa 47 %.

Osnovni pogoj za sodelovanje v digitalni družbi so poleg dostopa do interneta tudi digitalne veščine, tj. spretnosti, ki omogočajo uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) in digitalnih storitev. Kako zelo pomembno je obvladovanje digitalnih veščin, se je pokazalo prav zdaj, v času pandemije koronavirusa. IKT nam v teh posebnih razmerah omogoča, da vzdržujemo fizično razdaljo, hkrati pa vseeno ohranjamo stike z najbližjimi, da številne aktivnosti izvedemo prek interneta in da delovne obveznosti opravljamo od doma.

Ločimo 4 skupine digitalnih veščin:

- informacijske veščine,
- komunikacijske veščine,
- veščine za reševanje problemov in
- veščine za uporabo programske opreme.

Stopnjo obvladovanja oz. razvitost posamezne skupine digitalnih veščin pri posamezniku merimo z uporabo oz. izvedbo posamezne aktivnosti v okviru vsake skupine digitalnih veščin, ki jo izvedejo posamezniki, izrazimo pa jo s štirimi opisnimi ocenami: zelo dobro razvite (digitalne veščine), osnovne (digitalne veščine), pomanjkljive (digitalne veščine), brez (digitalnih veščin).

V letu 2019 je bilo v Sloveniji med 16–74-letniki 31 % oseb z zelo dobro razvitimi digitalnimi veščinami (v 2017: 30 %), 24 % z osnovnimi (enako kot v 2017), 28 % s pomanjkljivimi (v 2017: 24 %) in 17 % brez digitalnih veščin (v 2017: 22 %). V celotni EU-28 je bilo prvih (zelo dobro) 33 %, drugih (osnovno) 25 %, tretjih (pomanjkljivo) 28 % in četrtih (brez) 14 %.

Delež oseb brez digitalnih veščin se v Sloveniji zmanjšuje. V 2019 jih je bilo med 65–74-letniki 54 % (v 2017: 61 %), med 55–64-letniki 32 % (v 2017: 44 %), med 45–54-letniki 10 % (v 2017: 18 %), med 35–44-letniki 5 % (enako kot v 2017), med 25–34-letniki 2 % in med 16–24-letniki 1 %.

[35] Vir: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8423
[36] Vir: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8818

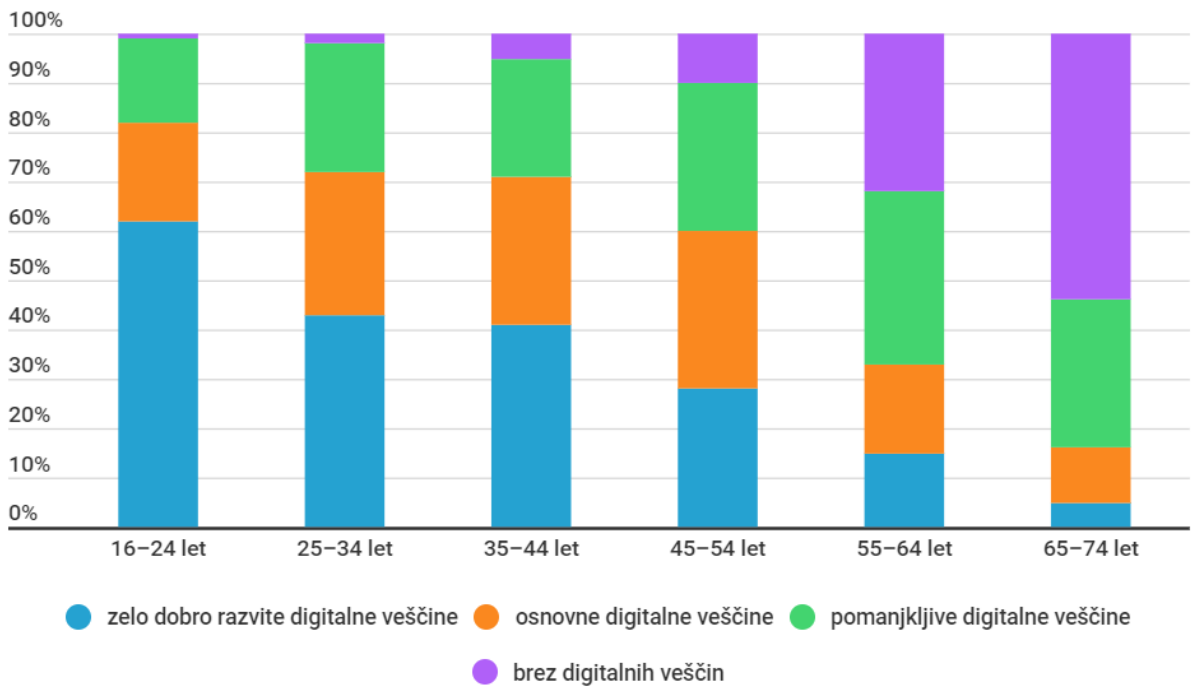

Slika 1: Obvladovanje digitalnih veščin med osebami v posamezni starostni skupini na splošno, Slovenija, 2019 (Vir: SURS)

Več o posameznih skupinah digitalnih veščin, ter v kakšni meri smo Slovenci primerljivi z osemindvajsetimi državami Evropske Unije, je dostopno na spletnem naslovu: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8818.

V prvem četrtletju 2019 je internet redno uporabljalo 83 % oseb, starih 16–74 let (v 2018: 80 %), v istem obdobju leta 2009 pa 62 % (v EU-28: 65 %).

74 % 16–74-letnikov je internet uporabljalo vsak dan ali skoraj vsak dan (v 2018: 71 %), 69 % pa večkrat na dan (v 2018: 65 %). Odstotek rednih uporabnikov interneta je še vedno najnižji med 65–74-letniki (47 %), v 1. četrtletju 2009 jih je bilo le 8 %.

Po zadnjih podatkih je internet redno uporabljalo 47% 65–74-letnikov. Delež 16–74-letnikov, ki interneta niso še nikoli uporabljali, se je zmanjšal. Teh je bilo v letu 2009 33 % (v EU-28: 30 %), v letu 2018 pa 16 % (v EU-28: 11 %).37

V zadnjih 10 letih se je tako povečal predvsem odstotek rednih uporabnikov interneta med starejšimi osebami. Po posameznih starostnih skupinah je bilo rednih uporabnikov interneta 99 % vseh oseb, starih 16–24 let, 98 % vseh starih 25–34 let, 94 % vseh starih 35–44 let, 89 % vseh starih 45–54 let, 70 % vseh starih 55–64 let in 47 % vseh starih 65–74 let.

Za dostop do interneta je velika večina rednih uporabnikov interneta uporabljala pametni telefon (92 %) (v 2018: 85 %). 61 % jih je za to uporabljalo prenosni računalnik (v 2018: 63 %), 48 % namizni računalnik (enako kot v 2018), 26 % tablični računalnik (v 2018: 25 %) in 6 % druge mobilne naprave, npr. igralno konzolo, e-bralnik, pametno uro (v 2018: 4 %).

Digitalni razkorak, tj. neenakost, ki jo povzroči nezmožnost dostopa in uporabe informacijskih in komunikacijskih tehnologij, je najvišji med osebami, starimi 65 ali več let. Do 1. četrtletja 2019 je bilo med vsemi 16–74-letniki 13 % takih, ki interneta niso še nikoli uporabljali (v 2018: 16 %); med 65–74-

[37] Vir: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8105

letniki je bilo takih več kot polovica (51 %), med 55–64-letniki 35 %, med 45–55-letniki 10 % in med 35–44-letniki 3 %.

Uporaba družabnih omrežji

Med osebami, starimi od 65 do 74 let, jih je manj kot petina že kdaj telefonirala ali video telefonirala s spletno kamero prek interneta, izmenjavala sporočila prek programov, kot so Viber, WhatsApp, Skype, Messenger, Snapchat (uporabljalo neposredno sporočanje) ali uporabljala spletna družabna omrežja. Med mladimi (od 16 do 24 let) družabna omrežja uporablja 89 % oseb, veliko večji delež jih uporablja tudi programe za neposredno sporočanje in telefoniranje ali video telefoniranje prek spleta.[38]

V prvem četrtletju 2019 je uporabljalo storitve za neposredno sporočanje in izmenjavalo sporočila prek programov, kot so Viber, WhatsApp, Skype itd., 49 % oseb, starih 16–74 let; telefoniralo ali videotelefoniralo s spletno kamero prek interneta je 42 % 16–74-letnikov. 30 % 16–74-letnikov pa je na spletnih straneh ali mobilnih aplikacijah objavljalo ali delilo z drugimi lastne fotografije, videoposnetke, besedila, glasbo, npr. na Snapchatu, Facebooku, Instagramu, Viberju.

Na spletnih družabnih omrežjih je sodelovalo (pošiljalo sporočila, objavljalo slike, urejalo profil, npr. na Snapchatu, Facebooku, Instagramu) 52 % oseb, starih 16–74-let. Največ uporabnikov spletnih družabnih omrežij je bilo v starostnih skupinah 16–24 let (89 %) in 25–34 let (76 %).

Uporaba spletnega bančništva

Internet in informacijske tehnologije omogočajo, da ponudniki različnih storitev nudijo, uporabniki storitev pa uporabljajo različne storitve ne glede na poslovni čas ponudnikov ali lokacije uporabnika. Storitve e-bančništvo je na primer v 1. četrtletju 2019 uporabljalo 47 % 16–74-letnikov (v 2018: 42 %). Deleži uporabnikov te storitve po posameznih starostnih razredih so bili taki: med 25–34-letniki jih je bilo 63 %, med 35–44-letniki 62 % in med 45–54-letniki 57 %.

Uporaba storitev e-bančništva je najbolj razširjena med srednjo generacijo. Med osebami v starosti od 25 do 64 let jih e-bančništvo uporablja več kot polovica, med osebami v starosti od 16 do 24 let malo manj, 41% oseb, med osebami v starosti od 65 do 74 let pa še manj, 16 % oseb. S starostjo upada tudi delež uporabnikov spletnih strani javnih ustanov (storitev e-uprava).

Poslušanje glasbe in uporaba pretočnih vsebin

Kar 64 % rednih uporabnikov interneta je poslušalo glasbo prek spletnega radia, YouTuba ali prek aplikacij, ki omogočajo pretakanje glasbe, npr. Deezer, Apple Music (v EU-28: 56 %). Internet omogoča tudi ogled priljubljenih filmov ali nadaljevank prek spletnih platform, kot so Netflix, HBO GO, Voyo. To možnost, gledanje videovsebin na zahtevo, je uporabljalo 16 % rednih uporabnikov interneta (v EU-28: 31 %). 71 % jih je gledalo videovsebine na YouTube in drugih spletnih straneh za deljenje videovsebin (v EU-28: 62 %).[39]

Uporaba storitev e-uprave

Pomemben kazalnik digitalizacije družbe je razvitost storitev e-uprave. E-uprava naj bi napravila javno upravo prijaznejšo in učinkovitejšo, zmanjšala naj bi birokracijo in omogočila izvajanje postopkov prek interneta. Spletne strani javnih ustanov je v 2018 uporabljalo 54 % oseb, starih 16–74 let. 49 % jih je pridobivalo informacije na spletnih straneh javnih ustanov, 28 % jih je pridobivalo ali prenašalo obrazce, 19 % jih je oddalo elektronske obrazce.

Uradni obrazec je v letu 2018 v elektronski obliki oddalo 56 % vseh 16–74-letnikov, preostalih 44 % 16–74-letnikov, ki tega niso naredili, pa je za to navedlo naslednje razloge (navedli so lahko več razlogov): 33 % jih je odgovorilo, da ni bilo na voljo ustrezne spletne storitve za oddajo elektronskih obrazcev; 18

[38] Vir: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8785

[39] Vir: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8105

% jih je imelo pomisleke glede zaščite in varnosti osebnih podatkov; 11 % jih ni imelo ustreznih veščin ali znanj; 7 % jih je povedalo, da je elektronski obrazec oddal v njihovem imenu nekdo drug; 38 % vprašanih je navedlo druge razloge.[40]

Storitve javne uprave eZdravje na portalu zVEM, npr. storitev eNaročanje, vpogled v lastno zdravstveno dokumentacijo je v letu 2019 uporabljalo 15 % 16-74-letnikov. Delež uporabnikov te storitve je bil najvišji med osebami, starimi 35–44 let (21 %). [41]

Shranjevanje v oblak
Zasebne dokumente, fotografije, glasbo, videoposnetke ali druge datoteke je shranjevalo na prostoru za hrambo podatkov na internetu oziroma v oblaku 30 % oseb, starih 16–74 let (v 2018: 24 %).

Spletno nakupovanje
Spletno nakupovanje omogoča nakupovanje od doma. Vsaj en spletni nakup (tj. naročilo ali nakup izdelka ali storitve prek spleta) je v zadnjih 12 mesecih pred zadnjim anketiranjem (od aprila 2018 do marca 2019) opravilo 56 % oseb, starih 16–74 let (v 2018: 51 %); med moškimi je bilo takih 56 %, med ženskami pa 55 %. Delež e-kupcev se je povečal v vseh starostnih skupinah prebivalcev: med 25–34-letniki na 78 %, med 16–24-letniki na 77 %, med 35–44-letniki na 71 %, med 45–54-letniki na 56 %, med 55–64-letniki na 35 % in med 65–74-letniki na 18 %. Delež 16–74-letnikov, ki prek spleta niso še nikoli nakupovali, se je v enem letu zmanjšal s 23 % (2018) na 21 % (2019).[42]

V obdobju 12 mesecev je vsaj en spletni nakup opravilo 56 % oseb, starih od 16 do 74 let. Med osebami, starimi od 16 do 34 let, je spletni nakup opravilo več kot tri četrtine oseb. Delež se nato s starostjo zmanjšuje in med osebami, starimi od 65 do 74 let, je bilo e-kupcev le 18 %.

Največ e-kupcev kupuje oblačila in športno opremo ali obutev ter si prek spleta organizira nastanitve in prevoze. Dobrine za vsakdanjo uporabo, npr. hrano, kozmetiko je v 2019 kupovalo 22 % e-kupcev, zdravila, prehranska dopolnila (npr. vitamine) pa 16 % e-kupcev. Največ e-kupcev je kupovalo pri spletnih prodajalcih iz Slovenije, in sicer 74 %.[43]

Internet stvari
Pametne naprave oziroma internet stvari so naslednji korak v digitalizaciji. Gre za povezovanje različnih naprav med seboj prek interneta. Tak primer so pametni gospodinjski aparati ali naprave, ki jih lahko upravljamo ali nadziramo z drugimi napravami prek interneta, npr. s pametnim telefonom. Pametne gospodinjske aparate ali naprave, kot so termostat, pametna svetila, robotski sesalnik ali varnostni sistem, je prek interneta upravljalo ali nadziralo 6 % oseb, starih 16–74 let. Delež uporabnikov pametnih naprav je bil največji med 35–44-letniki (10 %), sledili so 25–34-letniki (8 %), 16–24-letniki (6 %), 45–54-letniki (5 %), 55–64-letniki (3 %) in 65–74-letniki (2 %).

Varnost na spletu
Najpogostejša težava v zvezi z uporabo interneta je bil prejem prirejenega elektronskega sporočila.
Uporaba interneta, npr. za komuniciranje, spletno nakupovanje, uporabo storitev javne uprave, prinaša prednosti, hkrati pa uporabnike interneta izpostavlja novim potencialnim nevarnostim. V 1. četrtletju 2019 je bilo med osebami, starimi 16–74 let, 11 % takih, ki so prejeli prirejeno elektronsko sporočilo, katerega namen je bil pridobiti informacije o uporabnikih, npr. spletna gesla, uporabniška imena, podatke o kreditnih karticah itd. (angl. phishing). 6 % jih je bilo preusmerjenih na lažne spletne

---

40 Vir: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8105
41 Več o storitvah e-uprave: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8542
42 Več o spletnem nakupovanju: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8485
43 Vir: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8785

strani, kjer so bile vprašane po osebnih podatkih (angl. pharming). 2 % pa jih je bilo žrtev goljufije pri uporabi kreditne ali debetne kartice.

En odstotek oseb, starih 16–74 let, je pri uporabi interneta za zasebne namene naletel na naslednje varnostne težave: okužbo z računalniškim virusom ali drugo okužbo, npr. z računalniškim črvom, trojanskim konjem, ki je povzročil izgubo podatkov ali časa; zlorabo na internetu razpoložljivih lastnih osebnih podatkov, kar je povzročilo diskriminacijo, nadlegovanje, ustrahovanje; vdor v njihov profil na družabnih omrežjih ali elektronsko pošto, zaradi česar so bile vsebine objavljene ali poslane brez njihove vednosti; otroci so dostopali do neprimernih spletnih strani.

Deleži uporabnikov interneta (16–74 let) po namenih uporabe interneta, Slovenija, 1. četrtletje 2019 (razen kjer je navedeno drugače):

- 87 % za iskanje informacij o blagu in storitvah (podatek za leto 2018)
- 74 % za gledanje video vsebin, npr. prek YouTube (podatek za leto 2018)
- 72 % za pošiljanje in prejemanje elektronske pošte,
- 70 % za iskanje informacij o blagu in storitvah,
- 63 % za branje ali prenašanje spletnih novic, časopisov ali revij,
- 61 % za iskanje informacij, povezanih z zdravjem (podatek za leto 2018)
- 52 % za uporabo spletnih družabnih omrežji (v letu 2018 je bilo takšnih celo 61 %)
- 51 % za poslušanje glasbe prek spletnega radia, pretakanje glasbe (v letu 2018 je bilo takšnih celo 64 %)
- 49 % za neposredno sporočanje
- 47 % za spletno bančništvo (v letu 2018 je bilo takšnih celo 53 %)
- 42 % za telefoniranje ali video telefoniranje (v letu 2018 je bilo takšnih celo 50 %)
- 30 % shranjevanje podatkov v oblak
- 18 % za prodajo blaga ali storitev
- 13 % za iskanje službe
- 6 % za upravljanje pametnih naprav preko interneta

Komunikacijske storitve

Širokopasovni internet

Med vrstami širokopasovnih priključkov do interneta je največ priključkov z optičnim dostopom.[44]

Število širokopasovnih internetnih priključkov se je od 4. četrtletja 2009 do 4. četrtletja 2018 povečalo za 38 %. V 4. četrtletju 2009 je bilo v uporabi 442.623 širokopasovnih internetnih priključkov; prevladovali so priključki xDSL, bilo jih je 63 %, priključkov z optičnim dostopom pa je bilo takrat 12 %. V 4. četrtletju 2018 je bilo v uporabi 612.737 širokopasovnih internetnih priključkov; največ je bilo priključkov z optičnim dostopom (36 %), sledili so priključki xDSL (33 %).

V letu 2019 je Slovenija napredovala počasneje od povprečja EU in se je v povezljivosti uvrstila na 16. mesto. Splošna razširjenost fiksnih širokopasovnih povezav ostaja stabilna pri 83 % in je nad 78-odstotnim povprečjem EU. Slovenija je za 5 odstotnih točk povečala svojo razširjenost fiksnih širokopasovnih povezav z najmanj 100 Mb/s in se tako približala 26-odstotnemu povprečju EU. Nekoliko se je izboljšala pokritost s hitrimi omrežji naslednje generacije. Pokritost z zelo visokozmogljivim omrežjem, ki je nad 44-odstotnim povprečjem EU, se je še naprej izboljševala, vendar počasneje kot v preteklih letih, in sicer je dosegla 66 %. Pokritost z omrežjem 4G je splošno razširjena in zajema 99 % gospodinjstev. Slovenija je povečala razširjenost svojih mobilnih širokopasovnih povezav na 81 naročnikov na 100 prebivalcev, vendar je še vedno daleč pod

[44] Vir: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8105

povprečjem EU, ki znaša 100 naročnikov. V indeksu cen širokopasovne povezave je Slovenija dosegla oceno 63, s čimer se uvršča med nekoliko dražje države članice.

Slovenija pripravlja nacionalni načrt za širokopasovna omrežja za leto 2025, ki naj bi bil usklajen z gigabitnimi cilji za leto 2025. Vključuje načrte za pokritost z omrežjem 5G za urbana območja in glavne kopenske prometne poti, gigabitno povezljivost za šole, prometna vozlišča, ponudnike javnih storitev in digitalno industrijo ter omrežja s hitrostjo najmanj 100 Mb/s, ki bi se lahko nadgradila v hitrost 1 Gb/s in bi pokrivala vse državljane (DESI, 2020).

Država se še naprej sooča z digitalno vrzeljo med urbanimi in podeželskimi območji v pokritosti s fiksnimi omrežji naslednje generacije, znatno pa se razlikuje tudi delež optičnih povezav. Kljub temu je spodbudno, da še vedno uspešno potekajo aktivnosti v okviru čezmejnega projekta RuNe, ki ima namen s širokopasovnim internetnim dostopom do leta 2025 opremiti več kot 3.600 vasi in več kot 340.000 gospodinjstev v Sloveniji, ter v Primorsko-Goranski in Istrski županiji na Hrvaškem.[45]

Kakovost storitev na teh odmaknjenih podeželskih območjih bo enaka ali višja kot v preostali državi, saj bodo končni uporabniki lahko izbirali med različnimi ponudniki storitev. Projekt naj bi imel zelo pozitiven vpliv na ciljno usmerjene socialne in ekonomske regije, saj bo preprečil depopulacijo, ustvaril nove poslovne priložnosti in izboljšal lokalno izobraževanje in zdravstvene storitve.

Vrste širokopasovnih internetnih priključkov v Sloveniji, v %

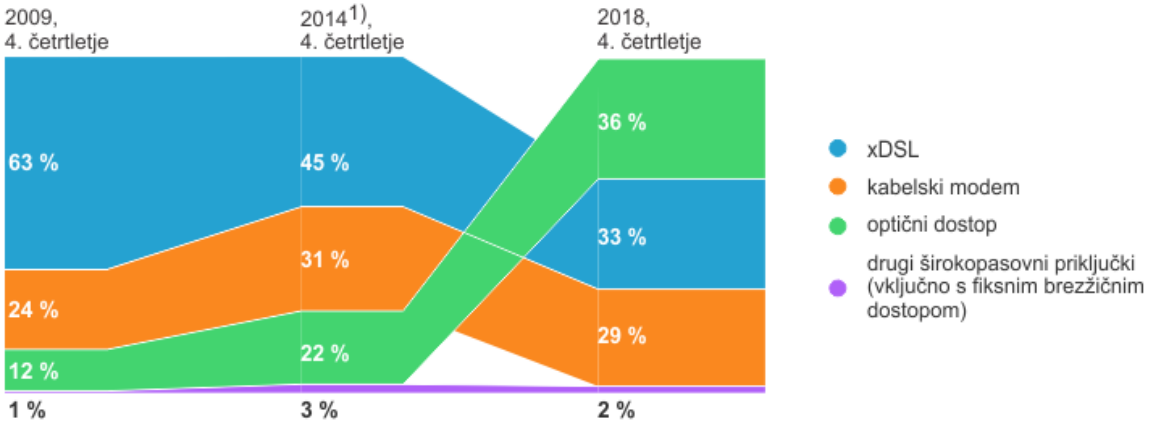

1) Seštevki se zaradi zaokroževanja ne ujemajo.

Vir: SURS

© SURS

Dostop do interneta od doma je v letu 2018 imelo 87 % gospodinjstev, v katerih je bila vsaj ena oseba stara 16–74 let (v EU-28: 89 %), pred 10 leti (v letu 2009) pa 64 % (EU-28: 66 %).

Fiksne širokopasovne internetne povezave, katerih pogodbeno zagotovljena hitrost prenosa podatkov je bila vsaj 30 Mbit/s, je v 2018 uporabljalo 41 % podjetij z vsaj 10 zaposlenimi, povezave, katerih hitrost prenosa podatkov je bila vsaj 100 Mbit/s, pa 19 % podjetij.

Mobilna telefonija

Uporabnikov slovenskega mobilnega omrežja je bilo konec leta 2018 za petino več kot konec leta 2008. Ti so v 2018 poslali štirikrat toliko SMS-ov kot v 2008. Čas govorjenja po mobilnem telefonu se je v desetih letih podaljšal za polovico, število klicev pa je bilo za 5 % manjše.[46]

[45] Več o projektu na: https://www.ruralnetwork.eu/si.html

[46] Vir: https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8626

Vsaj en mobilni telefon je v 2018 v Sloveniji imelo 96 % gospodinjstev, kar je za 74 odstotnih točk več, kot je bilo takih gospodinjstev leta 2000; takrat je imelo mobilni telefon povprečno vsako peto gospodinjstvo (22 %).

Zasebnih in poslovnih uporabnikov slovenskega mobilnega omrežja je bilo ob koncu leta 2008 približno 2 milijona, ob koncu leta 2018 pa že skoraj 2,5 milijona. V desetih letih se je število uporabnikov povečalo za petino, in sicer zaradi povečanja števila naročnikov. Število teh se je namreč povečalo za polovico (za 48 %), medtem ko se je število predplačnikov za tretjino (za 32 %) zmanjšalo. Stopnja penetracije vseh aktivnih uporabnikov mobilne telefonije (zasebnih in poslovnih) je bila v 2018 v Sloveniji 119-odstotna, kar pomeni, da je bilo uporabnikov mobilne telefonije skoraj za petino več, kot je bilo prebivalcev. V 2007 je bila stopnja penetracije 95-odstotna; mejo 100 % je presegla v 2008, ko je bila 102-odstotna.

Količina podatkov, prenesenih prek mobilnega širokopasovnega dostopa do interneta, narašča. V 2018 je bilo prek mobilnega širokopasovnega dostopa prenesenih skoraj 85 milijonov podatkov in je bilo približno 12-krat tolikšno kot v 2014. To kaže, da se je močno spremenil način komunikacije tako v zasebnem kot v poslovnem svetu. Po mobilnem oz. pametnem telefonu komuniciramo na družbenih omrežjih, prek mobilnega telefona opravljamo vedno več aktivnosti tako v zasebnem kot tudi v poslovnem okolju. K vsemu temu je pripomogla tudi sprememba evropske zakonodaje na področju elektronskih komunikacij, ki je še spodbudila uporabo dostopa do interneta prek mobilnih naprav, zaradi česar se je dodatno povečala tudi količina prenesenih podatkov.

Deleži 16–74-letnikov, ki so dostopali do interneta prek mobilnega (ali pametnega) telefona zunaj doma ali delovnega mesta, Slovenija, 2019: 73 %

Izobraževanje za informacijsko pismenost

Pri razsežnosti človeškega kapitala Slovenija ostaja na 15. mestu med 28 državami članicami EU. Ravni osnovnih digitalnih spretnosti in znanj ostajajo pod povprečjem EU. Samo 55 % prebivalcev v starosti od 16 do 74 let ima vsaj osnovne digitalne spretnosti in znanja (v celotni EU pa 58 %). Delež strokovnjakov za IKT je nekoliko nad povprečjem EU (4 % v primerjavi s 3,9 % v EU). Diplomanti IKT v Sloveniji predstavljajo 3,7 % vseh diplomantov. Vendar število ženskih diplomantk s področja naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike (STEM) (20,5 posameznic na 1 000 prebivalcev v letu 2016) v Sloveniji presega število njihovih moških vrstnikov (13,1). Delež strokovnjakinj za IKT kot odstotek zaposlenih žensk v letu 2017 (1,3 %) je bil manjši od deleža njihovih moških kolegov (5,9 %). V letu 2019 ni bilo bistvenega napredka pri širitvi obsega digitalnih spretnosti in znanj v šolskih učnih načrtih osnovnih in srednjih šol. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport priznava potrebo po krepitvi učenja digitalnih vsebin v šolah, a poudarja, da je reforma učnih načrtov zapleten in dolgotrajen proces. Po navedbah slovenskih organov naj bi bil nov akcijski načrt za digitalno izobraževanje za obdobje 2021–2027 predvidoma pripravljen do junija 2020.

Medtem ko je delež učiteljev, ki se čutijo dobro ali zelo dobro pripravljene za uporabo informacijskih in komunikacijskih tehnologij za poučevanje (67 %), precej večji od povprečja EU (39,4 %), se vse več učiteljev približuje upokojitveni dobi in na nekaterih področjih se že pojavlja pomanjkanje, med drugim tudi v naravoslovju, tehnologiji, inženirstvu in matematiki. V 361 izbranih vrtcih in šolah, tako osnovnih kot srednjih, potekajo razvojni projekti o ključnih kompetencah ter spretnostih in znanjih za 21. stoletje, vključno z digitalnimi vsebinami, ki izboljšujejo stanje v praksi(7). Slovenija je v tednu programiranja 2019 organizirala 199 dogodkov (10 dejavnosti na 100 000 prebivalcev) s 6 977 udeleženci, med katerimi je bilo 43 % žensk.

Na terciarni ravni se je obseg učenja digitalnih spretnosti in znanj izboljšal. Programa inženirstva in matematike na univerzah v Ljubljani in Mariboru zdaj ponujata usposabljanje za digitalne spretnosti in

znanja. Ponudba je bila nedavno dopolnjena s programoma informatike na univerzah na Primorskem in v Novem mestu. Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko v Mariboru ter Fakulteta za informacijske študije v Novem mestu tesno sodelujeta s poslovnim sektorjem ter študentom ponujata strokovno znanje in izkušnje, ki jih je mogoče uporabiti na trgu dela.

Z utesnjevanjem trga dela je vse večje tudi pomanjkanje delovne sile zaradi neskladja med povpraševanjem po spretnostih in znanjih ter njihovo ponudbo in nezadostne digitalne pismenosti, kar kaže na jasno potrebo po dodatnem izobraževanju in preusposabljanju. Medtem ko poklicno usposabljanje za digitalne spretnosti in znanja kot aktiven ukrep trga dela ostaja marginalno, strokovna središča za razvoj človeških virov izvajajo uspešne programe dodatnega izobraževanja(8). V letu 2019 je bilo zaključenih 132 projektov usposabljanja, sicer ne izključno na področju digitalnih spretnosti in znanj, na katerih so sodelovali študenti in mentorji iz izobraževalnega in poslovnega sektorja.

Gospodarska zbornica od leta 2017 vodi Digitalno akademijo. Akademija je usmerjena na mala in srednja podjetja v sektorju elektrotehnike. Industrijska združenja ocenjujejo ukrep kot koristen za usposabljanje upravljavcev digitalne preobrazbe in do leta 2019 je bil ukrep široko uveden(9). Dopolnjujejo ga prizadevanja digitalne koalicije: številna strateška raziskovalno-inovacijska partnerstva in vozlišča za digitalne inovacije ponujajo usposabljanje na delovnem mestu ter dejavnosti ozaveščanja za upravljanje članskih podjetij.

Ena od največjih prednosti Slovenije je njen človeški kapital. Znanje, potrebno za digitalno preobrazbo, je v državi že skoncentrirano. Odraža se v velikem številu zagonskih podjetij za IKT (ki presega povprečje EU) in velikem deležu diplomantov v naravoslovju, tehnologiji, inženirstvu in matematiki. Digitalna infrastruktura je dobra in stabilna. Slovenija bi lahko bila referenčni model za uvedbo novih digitalnih tehnologij in novih nišnih poslovnih modelov.

Priloga 3: Pretočne video vsebine

Platforma Kanopy

Kanopy je platforma za pretočne videovsebine na zahtevo, namenjena uporabnikom splošnih in univerzitetnih knjižnic, ter ponuja bogato zbirko nagrajenih filmov in dokumentarcev. Na voljo je več kot 30.000 naslovov filmov, več kot 750-ih producentov in razvrščenih v 100 različnih kategorij.
Platforma vključuje tudi videovsebine za otroke v pododdelku Kanopy Kids.
Kanopy si lahko ogledate na računalniku, televiziji ali mobilni napravi prek spletnega brskalnika, ki podpira video HTML5 ali namensko aplikacijo Kanopy za različne operacijske sisteme.
Pred uporabo storitve je potrebno opraviti registracijo preko spletne strani mklj.kanopy.com.

Ogledi (krediti):
Njihov model ne predvideva pavšalnega plačevanja po bazah članov, ampak le pay-per-view opcijo.
Ena kreditna točka = 72 urno predvajanje izbranega naslova. Kreditna točka se porabi po 5 sekundah predvajanja izbranega naslova. Isti naslov lahko uporabnik gleda 72 ur – vmes lahko predvajanje prekine in nadaljuje kasneje. Isti naslov lahko uporabnik v 72 urah pogleda, kolikokrat želi.

Poraba:
Cena za enkratno predvajanje naslova na člana znaša 2 USD. Kanopy nima obveznega minimalnega zneska za porabo, prav tako ne zaračunava nobenih dodatnih dajatev (za uporabo platforme, za vzpostavljanje storitve itd.). Tako knjižnica dejansko plačuje samo uporabnino za izposojene naslove, ki si jih ogledujejo člani. Knjižnici je prepuščena tudi odločitev, koliko denarja želi nameniti Kanopy storitvi (to lahko stori za vsak mesec posebej ali na letni ravni).

Knjižnica določi mesečno ali letno vsoto, ki jo bo namenila Kanopy storitvi in število predvajanj mesečno na posameznega člana. Kanopy to imenuje »play credit«.

V tujih knjižnicah je limit zelo različen:

- Največ sem do sedaj zasledil pri Greenwich Library (Connecticut, blizu NYC) – 20!
- V NYPL, LA-ju, Calgary-ju in knjižnični mreži Northern Beaches (severno od Sydneya) je ogled omejen na 10 (je pa pri NYPL tudi zanimivo svetovanje za dobre filme na Kanopyju, še bolj iskalno je to pri Queens Library, NYC),
- Toronto, Denver in San Francisco omejujejo na 8,
- Yarra (Avstralija) - 7,
- Queens Library, Oklahoma in District of Columbia (širši Washington) imajo omejitev 6,
- KCLS (Washington), Cleveland, Seattle, Winnipeg in Melbourne imajo omejitev 5 izposoj,
- medtem ko v Londonu postavljajo limit pri 4, prav tako tudi v Filadelfiji in Ottawi.
- V Nemčiji so prvi sistem ponudili na Univerzi v Bambergu, a nisem zasledil kakšne so omejitve.
- Na univerzi v Aucklandu in imajo dostop le zaposleni (predavatelji in raziskovalci). Podobno je v Brisbanu (Avstralska katoliška univerza).

V MKL smo se odločili za 4 predvajanj na mesec za enega člana, kar se je za veliko večino izkazalo kot zelo ustrezno. Treba je imeti v mislih, da so filmi brez slovenskih podnapisov, med filmi pa ni holivudskih naslovov. To takoj zoži število potencialnih uporabnikov. Tudi ponudniki sami navajajo, da je glede na podatke več tisočih (predvsem angleško govorečih) sodelujočih knjižnic zelo majhen odstotek uporabnikov, ki so se sploh kdaj prijavili v storitev, od teh ki so se, pa si jih cca. 90 % ogleda 1 – 2 filma na mesec.

Kanopy nam je glede na število članov, ki jih ima MKL (84.000) predlagal letni razpon proračuna od 3.000 – 8.000 USD (oz. 250 USD - 670 USD na mesec), glede na to, v kolikšni meri bi promovirali storitev. Odločili smo se za 8.000 USD, ki jih nismo porabili v desetih mesecih leta 2019, sredstva tako ali tako ne zapadejo. Računi, ki jih izdajo, so v evrih. Sistem tudi deluje tako, da v kolikor bi presegli zadani budget, se storitev avtomatsko zablokira ter ne generira novih stroškov. Pri tem kontaktna oseba dobi opozorilo, da je prišlo do zaustavitve storitve.

Sistem nas po mailu obvesti, ko presežemo 70 % mesečnega proračuna. Ob celotni porabi mesečnega zneska se storitev ustavi – uporabniki, ki si želijo ogledati film, dobijo obvestilo da je storitev »na pavzi« in da bodo z ogledi lahko nadaljevali naslednji mesec. Mesečno obdobje se začne s prvim dnem v mesecu. Če želimo v tekočem mesecu dodati sredstva, jih kontaktiramo in to uredijo. Do sedaj tega še nismo potrebovali.

Ureditev dostopa za uporabnike
Kanopy nam je poslal obrazec za nastavitev verifikacije članov, ki lahko dostopajo do baze. Na voljo je 5 opcij (SIP2, Patron API, SirsiDynix REST API, Security Pattern – Library Barcode in EZproxy). Ugotovili smo, da je za naše uporabnike najprimernejši način preko SIP2 protokola, saj tako lahko vsebine uporabljajo preko vseh možnih poti (Smart TV, multimedijski predvajalniki vsebin, aplikacije za pametne naprave, preko dostopa na daljavo na računalnikih), medtem ko, če bi se odločili za EZProxy (ki ga tudi sami izpostavljajo kot skrajno različico, če vse ostalo ne bi bilo možno), bi jim omogočali konzumacijo vsebin le preko oddaljenega dostopa na računalnikih, torej po podobnem principu kot sedaj naši uporabniki lahko uporabljajo podatkovne zbirke (Tax-Fin-Lex, PressReader, ipd.). Za vzpostavitev registracije preko SIP2 protokola je potrebno kar nekaj nastavitev, tudi v sodelovanju z IZUM-om. V bistvu je potrebno na IZUM sporočiti IP naslov iz katerega bodo prihajali t. i. »SIP requesti«, torej to je IP njihovega strežnika. Pri nas je ta tehnični vidik urejal kolega Miha Žitko (miha.zitko@mklj.si), vodja Oddelka za informatiko MKL.

Javno predvajanje:
Filme, ki imajo v opisu značko s kratico PPR, lahko javno predvajamo, a ne smemo zaračunavati ogleda (kar je v knjižnici tako ali tako že praksa). Tako lahko brez skrbi večino filmov iz njihove baze (pravijo, da je takih filmov kar 90 %) predvajamo brez da bi morali posebej urejati avtorske pravice.
Določen del naslovov iz zbirke »Criterion Collection« je namenjen le ZDA in Kanadi, ter tako ni dostopen izven njihovih meja.

Reševanje težav:
Za reševanje morebitnih tehničnih težav, se lahko uporabniki obrnejo na Kanopy. Imajo helpdesk, kjer ažurno rešujejo probleme. Za tehnične težave, povezane z našo izkaznico (blokirana izposoja, neplačana terjatve…) jih Kanopy usmeri na našo kontaktno stran: https://eng.mklj.si/index.php/about-eng/contacts. Za te potrebe smo ustvarili poseben elektronski naslov za katerega skrbi kolega Matej Štendler, ki je tudi vodil celoten postopek zakupa dostopa do Kanopyja.

Priporočeno je na spletni strani knjižnice ustvariti podstran namenjeno Kanopy-ju, na kateri so osnovne informacije in pravila o Kanopyju, kot tudi navodila za uporabo (povezava do naše podstrani). Za reševanje težav lahko Kanopy usmerja le na spletno stran in ne na elektronski naslov, tako da bi bila spletna stran zelo priporočljiva.

Platforma LibCinema

Spletno aplikacijo oz. platformo za izposojo filmov iz knjižnice LibCinema je razvil Bojan Pogačar, računalničar, zaposlen v Občinski knjižnici Jesenice. V bazo so vključeni filmi, ki jih ima knjižnica na voljo za izposojo na optičnih podatkovnih nosilcih (DVD, Blu-ray). Aplikacija vsebuje iskalnik po katalogu ter kratko predstavitev vsakega filma. Sistem deluje po principu klasične izposoje, saj se izposoja izvede tudi v Cobiss-u.

Predstavitev principa trenutno tehnične izvedbe:

- ob ogledu filma spletna aplikacija (https://libcinema.gajba.net) poišče prvi oddelek, kjer je film na razpolago in ga tam prijavljenemu članu izposodi. Aplikacija prosti izvod naključno izposodi iz ene od enot, kjer je gradivo prosto. Tako bo zagotovljena enakomerna porazdelitev statistike izposoje po vseh enotah. Če je izposoja uspela, se film začne predvajati, sicer obiskovalec dobi obvestilo, da ni razpoložljivega izvoda za predvajanje.
- če obiskovalec vmes ugasne telefon, tablico ali zapre brskalnik se film samodejno sprosti oziroma vrne preko sistema COBISS v roku 1 minute (kasneje bi to bilo treba malo podaljšat, da "rezervacija" ob prenehanju predvajanje traja malo dlje).
- če med predvajanjem knjižničar film vrne oziroma zbriše iz seznama izposojenega gradiva člana, se članu, ki film gleda na računalniku, po nekaj sekundah predvajanje ustavi z obvestilom, kaj se je zgodilo. Namerno nisem zaenkrat naredil iskanja prvega prostega izvoda na drugem oddelku in nadaljevanja predvajanja, da se lažje prikaže delovanje sistema, ki skrbi da se predvaja samo toliko enot, kolikor je fizično kupljenih izvodov.
- najden in predvajan film na telefonu se lahko preko Chromecasta preslika na TV zaslon za bolj udoben ogled.

Sistem trenutno še ni pripravljen za uporabo med končnimi uporabniki, saj ostajajo še odprta vprašanja licenciranja tovrstnega gradiva, pravice do digitizacije in digitalizacije filmov/glasbe, plačila nadomestila za predvajanje ipd.

Na deklarativni ravni bi bilo avtorskim pravicam zadoščeno, če je fizična verzija virtualno izposojenega filma umaknjena iz javne uporabe. Posledično to pomeni, da v kolikor bo sistem naključno izposojal filme iz različnih oddelkov, potem je potrebno poskrbeti, da si dejansko nihče v času predvajanja filma preko LibCinema ne bo mogel izposoditi fizičnega izvoda. To pomeni, da bo moral biti nek sistem opozarjanja, ki bo zagotovil, da se pravočasno fizični izvod umakne iz uporabe. Opcija je tudi, da vnaprej določimo enote iz katerih si je možno izposojati filme in tam so filmi, ki jih nudimo preko LibCinema, nedostopni v fizični obliki (to rešitev so uporabili v Mestni knjižnici Kranj), druga opcija pa, da naredimo katalog filmov v digitalni obliki, ter se filme v LibCinema lahko pregleduje le iz tega oddelka (tako kot smo najprej imeli rešitev za e-knjige, preden je prišel Biblos). Pri slednjem bi torej kupili določeno število izvodov nekega naslova, nato pa imamo preko LibCinema omogočeno nudenje izposoj posameznih »licenc« nekega naslova, koncept kot ga poznamo iz Biblosa.

V sodelovanju s pravno službo NUK in MKL je v načrtu pridobiti potrebne informacije o pravni podlagi za izposojo filmov/glasbe; ugotoviti je potrebno sogovornike in vzpostaviti stik z njimi v slovenskem prostoru.

Priloga 4: Načrt aktivnosti za začetek izvajanja razširjene storitve enakopravnega najema e-virov za vse splošne knjižnice (COSEC, 2020)

IZVAJALEC	AKTIVNOST	OBRAZLOŽITEV
Strokovna komisija za knjižnično dejavnost pri Ministrstvu za kulturo (MK)	Prioritetni in konsistentni seznam e-virov, ki bodo dolgotrajno dostopni v vseh slovenskih splošnih knjižnicah.	Postopno uresničevanje storitve in s tem boljša, časovno neobremenjena, pogajalska izhodišča. Možnosti za triletne dogovore. Stabilnost naročanja e-virov je temelj učinkovitega večletnega konzorcijskega nakupa.
MK	Pred pogajanji z založniki: - določitev namenskih sredstev na (več)letni ravni; - zagotovitev stalnega dotoka finančnih sredstev.	Učinki tovrstnih investicij so znani šele po nekaj letih (praviloma 3-5 let). Določitev trajanja licenčnih pogodb ter časovne dinamike pogajanj.
MK in NUK	Sklenitev pogodbenega sodelovanja med MK in NUK.	Specifikacija pogodbenih (predvsem finančnih) obveznosti.
NUK v okviru dejavnosti COSEC	Pogajanja z založniki ter zagotavljanje nemotenega dostopa do e-virov.	Po prioritetnem seznamu in prednostno v obliki več letnih dogovorov (s pogodbenim členom o izstopu od pogodbe zaradi nenadne izgube dotoka sredstev).
	Letna evaluacija uporabe na ravni območja celotne pokrajine.	Konzorcij COSEC v sodelovanju z založniki enkrat na leto (do konca februarja) pripravi letno statistiko uporabe za 10 OOK.
	Formalizacija odnosov: (Več)letna pogodba med konzorcijem COSEC (NUK) in založniki ter med NUK in posamezno OOK.	Pogodba med konzorcijem COSEC in posamezno OOK ureja pogoje uporabe e-vira in delitev vloge pri upravljanju virov.
OOK	Promocija e-virov in izobraževanje uporabnikov.	Ta dejavnost poteka samostojno ali na podlagi sodelovanja s konzorcijem (webinar, obisk predstavnika, ipd). Pretekle izkušnje kažejo visoko učinkovitost redne in prepoznane lokalne promocije glede na lastne potrebe posamezne knjižnice.
	Sprotne evalvacije uporabe.	OOK pridobijo dostop do administrativnih računov tistih e-virov, ki omogočajo to storitev. Tako lahko splošne knjižnice izvajajo evalvacije za lastne potrebe.
NUK in OOK	Enotno iskalno orodje za e-vire v sodelovanju z IZUM-om.	Nove tehnološke rešitve, ki bodo izboljšale uporabniško izkušnjo in učinkovito prispevale k uporabi e-virov.

Stanje naročenih podatkovnih zbirk po knjižničnih območjih na dan 20. 7. 2020

Območje	PressReader	IUS-INFO & Find-INFO	Tax-Fin-Lex	Britannica	Arhiv Večera	GVIN	eBonitete	Kanopy	LinkedIn Learning
Celjsko območje					želeli bi dostop na daljavo	naročeno samo za OKC	ali GVIN ali eBonitete		
Dolenjsko območje									
Gorenjsko območje				dodali bi Britannico ali GVIN, odvisno od cene in ponudbe		dodali bi Britannico ali GVIN, odvisno od cene in ponudbe			
Goriško območje		odprti za pogovore o spremembi				naročeno samo za NG			samo GKFB NG
Koroško območje			samo za OK KOK		želeli bi dostop na daljavo				
Obalno-kraško območje		niso za nakup TFL							
Osrednjeslovensko območje							samo za MKL		
Pomursko območje		lahko tudi namesto TFL			želeli bi dostop na daljavo				
Spodnjepodravsko območje		vključuje IUS-INFO.HR			želeli bi dostop na daljavo	ali GVIN ali eBonitete	ali GVIN ali eBonitete		
Štajersko območje		IUS-INFO & Find-INFO (regija) IUS-INFO.HR (Mariborska)	za Mariborsko knjižnico		oddaljeni dostop, trenutno vir le v Mariborski		samo za Mariborsko		

Legenda

- že naročeno, preko COSEC-a
- trenutno sami naročeni, izven pogajanj s COSEC-om
- se zanimamo za dostop, trenutno še nismo naročeni